

השיבה השלוש-מאות-וארבעים-ושלוש של הכנסת השישית

יום שני, י"א כסלו תשכ"ט (2 דצמבר 1968)
ירושלים, הכנסת, שעה 16.02

א. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

מזכיר הכנסת ח. ליאור:

ברשות יושב-ראש הכנסת, הנני מתכבד להודיע כי הונח על שולחן הכנסת העתק מכתבו של יושב-ראש ועדת החוקה, חוק ומשפט אל יושב-ראש הכנסת, מיום 18 בנובמבר 1968.

הי"ר ק. לוז:

הריני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת.
ראשונה נשמע הרעה על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.

ב. שאלות ותשובות

היבוא מחוץ-לארץ, וכתוצאה מכך גדלו גם סכומי הגרעון במאזן המסחרי, במטבע-חוץ. בשמונת החודשים מינואר עד אוגוסט 1968 עלה היבוא מ-472 מיליון דולר ב-1967 ל-671 מיליון דולר ב-1968, זאת אומרת עלייה של 199 מיליון דולר. הואיל והיצוא גדל רק ב-57 מיליון, עלה הגרעון במאזן המסחרי מ-124 מיליון ל-265 מיליון דולר.

רצוני לשאול את כבוד השר:

- מה הגורמים המשפיעים על התפתחות זו?
- מה הם מרכיבי היבוא והשינויים בו, לפי נכסי תצורת, נכסי השקעות, המרי גלם לצרכי יצוא וחמרי גלם לייצור לתצרוכת המקומית?
- האם מדיניות החשיפה גורמת גם היא לעליית היבוא, ואם קיימת העריכה על שיעור העלייה ביבוא מסיבה זו, ומה התצפית הרשמית של הממשלה בסעיף זה אם החשיפה עוד תוגבר ותוחרף?
- האם לדעת מומחים כבר הגיעה התעשייה הישראלית לשלב כזה של ייעול ורציונליזציה, שאפשר לחשוף אותה חשיפה רצינית להתחרות מצד תעשיות גדולות וותיקות במדינות גדולות וותיקות?
- מה מדיניות הממשלה כדי לרסן את ההתפתחות המדיאגה הזאת של הרעת המאזן המסחרי וגידול הגרעונות?

שר-המסחר והתעשייה ז. שרף:

- לשאלה 1. - הגידול ביבוא בסך 215 מיליון דולר בתקופת ינואר-ספטמבר 1968 נבע מכמה גורמים:
 - חל גידול בהשקעות במשק ובמיוחד בתעשייה, הן כתוצאה מתוספת השקעות חדשות והן מביצוע השקעות שנדחו בתקופת המיתון. יש לחזות כי הגידול ביבוא נכסי השקעה והגידול ביבוא חמרי גלם לייצור המקומי של נכסי השקעה הביאו ל-39% בערך מן הגידול ביבוא.
 - חל גידול בייצור המקומי, ובמיוחד בתעשייה, וכן חל גידול ביצוא, והדבר חייב כמובן גידול מקביל

הי"ר ק. לוז:

אנו עוברים לשמיעת תשובותיהם של שרים על שאלות.

1. מחירי משקאות קלים באילת

חברת הכנסת ש. אלוני שאלה את שר המסחר והתעשייה ביום ח' בחשוון תשכ"ט (30 באוקטובר 1968):

בעקבות תלונות חמורות של תושבי אילת על מחירים המופרז של משקאות קלים וקרים (40 - 50 אגורה לבקבוק "טמפו" קטן, בעוד שהמחיר חסיטוני במקום הוא 13 אג'), ולאחר חקר שנעשה במקום בהיקף גדול, הסתבר כי סוהרי המקום אמנם מרוויחים ממכירה זו רווחים מופרזים, והואיל ומשקאות קלים וקרים באילת הוא מיצרך חיוני, שאלתי היא:

על שום מה אין השר מפעיל הגנה על הציבור בדון על-ידי צו הקובע ששתייה זו, באיזור זה, היא מוצדק-פיקוח לפי חוק הפיקוח על שירותים ומצרכים, ועל-ידי קביעת מחירים הוגנים לרווחותם של אנשי אילת?

שר-המסחר והתעשייה ז. שרף:

המחירים, ששואלת עליהם חברת הכנסת אלוני, הם מחירים של בקבוקי משקה קל, כפי שהם נגבים במסעדות, בבתי-מלון ובמוזונים. במקומות כאלה כולל המחיר מרכיבים נוספים, ובמיוחד מרכיב השירות, בדומה לנוהג זה במרכז הארץ ובצפונה.

בבדיקה, שערך המשרד באילת, נתברר כי המשקאות בתנויות ובסופרמרקטים באילת נמכרים במחיר הדומה למחירים בכל הארץ, דהיינו - 20 או 25 אגורות לצרכן. אין איפוא מקום להטלת פיקוח מיוחד על מחירי משקאות קלים באילת.

2. גורמי הגידול של סכומי היבוא

חבר הכנסת מ. ה. שטרן שאל את שר המסחר והתעשייה ביום ח' בחשוון תשכ"ט (30 באוקטובר 1968):

לפי הפירסומים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, גדלו בחודשים האחרונים בצורת מדיאגה סכומי

חוברת ז', ושיבה שמ"ג
— שאילתות ותשובות (שרף, ידיד, שם טוב) —

2. אין הסכם מסחרי בין ארגנטינה לישראל.
3. היקף היבוא והיצוא השנים 1964–1967 הוא כלהלן: בשנת 1964 — יבוא בסך קרוב ל-6 מיליון דולר, ויצוא בסך קרוב למיליון דולר. בשנת 1965 — יבוא בסך 10 מיליון דולר בקירוב, יצוא בסך קרוב למיליון דולר. בשנת 1966 — יבוא בסך 15.5 מיליון דולר בקירוב, ויצוא בסך 352 אלף דולר. בשנת 1967 — יבוא בסך 10.5 מיליון דולר, יצוא בסך 526 אלף דולר.

4–5. במגמה לאזן את הגרעון המסחרי ונעשות הפעולות הבאות: (א) במסגרת גאט"ט מתנהל משא ומתן בין ארגנטינה וישראל להענקת הנחות מכס על מוצרים מסוימים, שישראל מעוניינת בייצואם לארגנטינה. (ב) משלחת מסחרית בראשות המנהל הכללי של המשרד ביקרה בארגנטינה בשנת 1968, ובעקבות ביקור זה הוקמו קבוצות עבודה בשתי המדינות במטרה למצוא דרכים לקראת איזון הסחר. (ג) כדי לעזור לישראל לצמצם את הפער במאזן המסחרי, איפשרה ממשלת ארגנטינה לישראל לערוך תערוכה תעשייתית רחבת ממדים על-ידי הענקת הקלות מכס מרחיקות לכת. כידוע, בינתיים נשרפה התערוכה, אבל היא תתקיים בשנה הבאה. (ד) בימים אלו זכתה "סולל בונה" במכרז בסדר-גודל של 8 מיליון דולר לבניית שיכונים בארגנטינה.

4. מסקנותיה של ועדת החקירה לבדיקת פעולתן של חברות הגו

חבר-הכנסת ו. שם טוב שאל את שר המסחר והתעשייה ביום כ' בחשוון תשכ"ט (11 בנובמבר 1968):

בעקבות תלונות רבות של צרכנים על המחירים וטיב השירותים שחברות הגו מספקות לציבור, מונתה בשעתו ועדת חקירה ציבורית לבדיקת פעולתן של החברות הנ"ל והגשת מסקנות.

אבקש את כבוד השר להשיבני:

1. כמה זמן פועלת הוועדה הציבורית הנ"ל?
2. האם נכון שהמועצה הישראלית לצרכנות ואיגוד הצרכנים הגישו עוד בחודש יוני את המלצותיהם לוועדה וביקשו כי זו תפרסם המלצות-ביניים?
3. אם התשובה חיובית — האם מוכן כבוד השר לבקש מן הוועדה לפרסם המלצות-ביניים (דוגמת ועדת רווה לחוק הגנת הדייר), לאור העובדה שציבור רחב מאוד של צרכני גו מצפה להמלצות אלו?
4. האם נכון שוועדת החקירה הציבורית דחתה את בקשת המועצה הישראלית לצרכנות ואיגוד הצרכנים להסיר את החיסוי מעל מסמכים תחשיביים וחשבוניות חברות הגו?
5. אם התשובה חיובית — מדוע אין לגלות להמוני הצרכנים את החשבוניות והתחשיבים של חברות הגו?
6. האם החומר שהוגש לוועדת החקירה הציבורית יובא לידיעת ציבור הצרכנים הרחב יחד עם המלצותיה?

שר-המסחר והתעשייה ז. שרף:

1. ועדת החקירה, שמונתה לבדיקת שירותי הגו, נתמנתה בחודש ינואר השנה. נדמה לי שהיא התחילה את עבודתה בתחילת אפריל.
2. נכון הדבר שהמועצה הישראלית לצרכנות ואיגוד הצרכנים הגישו המלצותיהם לוועדה בחודש יוני.

ביבוא חמרי גלם ותשומות אחרות. יש להניח כי הגידול ביבוא לשם יצוא הביא ל-18% בערך מן הגידול.

ג. חל גידול בצריכה, הן של מוצרים מוגמרים מן היבוא והן של מוצרים מן הייצור המקומי. אלה, כמובן, תרמו את חלקם, שהוא 30% בערך מן הגידול ביבוא.

ד. חל גידול במלאי חמרי הגלם, אשר פחת בתקופת המיתון, ויש להניח שחלקו הוא כ-13% מן הגידול ביבוא.

לשאלה 2. — סך כל היבוא (ברוטו) בחודשים ינואר–ספטמבר 1968 הגיע ל-765 מיליון דולר, לעומת 550 מיליון דולר בתקופה המקבילה אשתקד. דהיינו — גידול של 215 מיליון דולר, שהם 39%.

יבוא התשומות לייצור בתקופה זו הגיע לסך 551.8 מיליון דולר, לעומת 401 מיליון דולר בתקופה המקבילה אשתקד.

יבוא נכסי השקעה הגיע ל-139.3 מיליון דולר, לעומת 97.1 מיליון דולר אשתקד.

יבוא נכסי תצרוכת הגיע ל-74.4 מיליון דולר, לעומת 52.6 מיליון דולר.

לשאלה 3. — היבוא של מוצרים הנמצאים בחשיפה הגיע בחודשים ינואר–ספטמבר שנה זו, לפי הערכה ראשונית, ל-45 מיליון דולר בערך. יבוא זה כולל גם יבוא חמרי גלם או יבוא לשם יצוא, שאינם מתחרים בשוק המקומי. היבוא המתחרה ממש בייצור המקומי לא עלה בתקופה זו על 18 מיליון דולר, המהווים 25% מיבוא מוצרי צריכה ו-2.3% מכלל היבוא.

לשאלה 4. — לא עתה באה הממשלה לידי המס-קנה שיש לחשוף את התעשייה הישראלית ליבוא מתחרה, אלא עוד בשנת 1962, כידוע היטב לשואל הנכבד. מאז מתבצעת החשיפה זה שש שנים. אין כיום חילוקי דעות על הצורך בחשיפה, על התועלת שיש עמה ועל יכולתה של התעשייה הישראלית לעמוד בה.

3. יחסי סחר בין ישראל וארגנטינה

חבר-הכנסת מ. ידיד שאל את שר המסחר והתעשייה ביום ח' בחשוון תשכ"ט (30 באוקטובר 1968):

בעתון "הארץ" מיום 10 באוקטובר 1968 פורסמה ידיעה מאת סופרו המדני: "ישראל הביעה לפני ארגן טינה את דאגתה מביטול מכרז בסך 2.5 מיליון דולר, בו זכתה חברת "תדיראן", והצביעה על אי-האיוון הבלוט ביחסי הסחר בין שתי המדינות אשר יש ליישבו".

אודה לכבוד השר אם ישיבני:

1. האם נכונה הידיעה?
2. מהו ההסכם המסחרי הקיים בין ארגנטינה וישראל?
3. מהו היקף היבוא מארגנטינה לעומת היצוא מישראל בכל אחת מן השנים 1964–1967?
4. אילו אמצעים נוקט משרד המסחר והתעשייה כדי להשתית את הסחר על בסיס של הדדיות?
5. האם בדעת משרד המסחר והתעשייה לנקוט אמצעים או להסיק מסקנות מביטול המכרז האמור?

שר-המסחר והתעשייה ז. שרף:

1. נכון הוא כי הובעה דאגה מצד ישראל לנוכח הגרעון המסחרי בין ישראל וארגנטינה. דאגה זו לא נתייחסה לעניין "תדיראן", שטרם הוכרע סופית.

הגני לשאול את כבוד השר:

1. הצפייה התייקרות במחירי השוקולד והקקאו?
2. אם כן — בכמה וממתי?
3. הצפייה התייקרות של מוצרים אחרים בשלושת החודשים הקרובים?

שר-המסחר והתעשיה ז. שרף:

1-3. איננו צופים התייקרות במחירי השוקולד והקקאו. המחירים של חמרי הגלם המיובאים מחוץ לארץ אמנם עלו במידה ניכרת, אבל בארץ נמצא עוד מלאי לכמה חודשים שנרכש במחירים הקודמים. אם יהיה צורך בכך, תישקל האפשרות להפחית את דמי המכס על חמרי קקאו במועד מתאים, כדי למנוע התייקרות המוצרים, וזאת כדי לקיים את המדיניות להבטחת היציבות היחסית של המחירים, שהממשלה התחייבה לה.

7. מדיניותו של משרד המסחר והתעשיה בענף המטוויות

חבר-הכנסת נ. פלד שאל את שר המסחר והתעשיה ביום כ"ג בחשוון תשכ"ט (14 בנובמבר 1968):

הריני מתכבד לשאול:

1. האם נכון שהממשלה החליטה לא לאשר כל השקעה נוספת בהרחבת מטוויות ובתי-אריגה?
2. האם נכון שמשרד המסחר והתעשיה יעודד הקטנת מספר הפלכים במטוויות על-ידי מענק לכל פלך שיושבת?
3. אם התשובה לשתי השאלות או לאחת מהן היא חיובית — מה הנימוקים להנהגת המדיניות החדשה בענף המטוויות?

שר-המסחר והתעשיה ז. שרף:

1. אשר למטוויות — זה מספר שנים קיימת החל-טה שלא לאשר כל השקעות נוספות בטוויה ולו גם במימון עצמי.
- אשר לבתי-אריגה — הוחלט שלא להעניק כל עידוד מממלתי להשקעות והרחבות בבתי-אריגה, אולם כדי המפעלים האפשרות להרחיב, לשפר את הציד או לרכוש ציוד חדש באמצעים משל עצמם.
2. נכון כי משרד המסחר והתעשיה הודיע כי יהיה מוכן לתת מענק בסכום של 150 ל"י לכל פלך שיושבת, בתנאי שההודעה על ההשבתה תימסר לפני 1 באפריל 1969.

3. אין זו מדיניות חדשה. קיים כושר תפוקה גדול בענפים אלה, וכתוצאה מכך יש לבצע שיעור גבוה של יצוא, הכרוך בהוצאה תקציבית גבוהה ביותר.

8. בדיקת תגורי החימום לפי תקן מחיב

חבר-הכנסת ש. אלוני שאלה את שר המסחר והתעשיה ביום ל' בחשוון תשכ"ט (21 בנובמבר 1968):

לאחרונה מוצפת הארץ הצעות להתקנת תגורי חימום "הסקה מרכזית", המחייבים התקנות מיוחדות של מלאי דלק והמבטיחים בעירה שוטפת במשך כל החודש.

רק המועצה הישראלית לצרכנות ביקשה, כי ועדת החקירה תפרסם המלצות-ביניים.

3. אין טעם לדרוש מן הוועדה לפרסם המלצות-ביניים. את הבעיות, שהוועדה בודקת, רואה היא כמכלול אחד שאינו ניתן להפרדה. ייתכן, כי לאחר שתקבע הוועדה את העקרונות לפתרון מכלול זה, ניתן יהיה להמליץ על בעיה זו או זו. לצורך קביעת העקרונות, על הוועדה עדיין לקבל נתונים נוספים.

נמסר לי, כי הוועדה תגיש כנראה את המלצותיה עד סוף השנה, או לכל המאוחר בראשית השנה הבאה.

4. ועדת החקירה הציבורית דחתה את בקשת המועצה הישראלית לצרכנות לעיין בספרי החשבונות של חברות הגז.

5. ועדת החקירה נימקה את דחיית בקשתה של המועצה הישראלית לצרכנות באמרה: "המדובר כאן בבעיות הקשורות בחברות מסחריות, שרצונן לשמור על סודותיהן המסחריים אחת בפני רעותה ובפני הציבור הרחב, רצון מובן ומוצדק בתנאי המשק השוררים בארץ. וכל עוד הוועדה מקבלת מהחברות את מלוא שיתוף-הפעולה ויש באפשרותה להעמיק חקור בנתניהן הכספיים ולהפיק מהם את המסקנות הדרושות, יוצאות הן ידי חובתן.

6. כל החומר שהוגש עד כה לוועדה פתוח לציבור כבר עתה, כפי שאמרתי, פרט לספרי חברות הגז.

5. סימון תוצרת השוקולד בתאריך הייצור

חבר-הכנסת ט. סנהדראי שאלה את שר המסחר והתעשיה ביום כ"א בחשוון תשכ"ט (12 בנובמבר 1968):

בעקבות השיפורים המרחיקים לכת בתחום האריז-זה, מרביתם לאחרונה להגיש שוקולד בחפיסות ובקופ-סאות כשי בימי הולדת, חנוכה בתים, בביקורי אורחים, וכדומה. מה רבה האכזבה, הן של המגיש והן של המקבל, כשמסתבר בעת פתיחת הקופסה כי התוכן מקולקל ונחמץ. לפעמים אין זה אשמתם של היצרנים ואף לא של החנוונים, כי אם של האקלים שלנו, בפרט אם החוזקה הקופסה זמן ממושך על מדף של קיוסק בחום.

אודה לכבוד השר אם ישיבני:

א. האם יש הוראות מתאימות לסימון המיצר בתאריך ייצור?

ב. אם לא — האם יש בדעת משרד המסחר והתעשיה להורות על כך, כדי להבטיח קניית מצרכים טריים ובלתי-מקולקלים?

שר-המסחר והתעשיה ז. שרף:

א. אין הוראות המחייבות את יצרני השוקולד לסמן את המיצר בתאריך ייצור.

ב. קביעתן של הוראות אלה נמצאת עתה בבדיקה ובדין במשרד המסחר והתעשיה.

6. מחירי השוקולד והקקאו

חבר-הכנסת א. חביבי שאל את שר המסחר והתעשיה ביום כ"א בחשוון תשכ"ט (12 בנובמבר 1968):

ב"דבר" (11 בנובמבר 1968) נמסר כי "התייקרות של כ-25% במחירי השוקולד והקקאו צפויה בשבועות הקרובים".

10. חוסר אפשרות של בידור לבני הנוער בקרית-גת בימי שבת ומועד

חברת-הכנסת ש. אלוני שאלה את שר הפנים ביום א' בחשון תשכ"ט (23 באוקטובר 1968):

פרט לשני בתי-קפה בקרית-גת, "קפה לפה" וקו"ג דיטוריה "גת רימון", אין בישוב זה שום מקום ציבורי ומקום בידור פתוח בשבתות ובחגים.

בעלי העסקים הנ"ל הגיעו לקרית-גת בעידוד ראש העיר לשעבר, לפני ארבע שנים, לאחר שמכרו את רכושם בתל-אביב והובטח להם להחזיק את המקום פתוח בשבת.

בשנים האחרונות התחלפה הקואליציה במקום ומאז הנ"ל מוטרדים במשפטים, קנסות ומעצרים על-ידי הפקחים בימות המועצה המקומית ונדרשים לסגור עסקיהם.

במרידותם כי רבה, יש בדעתם לסגור את העסקים ולעזוב את המקום.

שאלותי הן:

1. היש סמכות למועצה של רשות מקומית להת-עלם מזכויות שהוקנו ומהבטחות שניתנו על-ידי המו-עצה הנבחרת הקודמת, ומה מקור סמכות זו?

2. מה הפתרון האלטרנטיבי המתוכנן לבידור ומפ-גש בישוב גדול, מלא בני נוער וצעירים, בשעה שכל מקום בידור ציבורי סגור ומסוגר?

3. היש סמכות לרשות המקומית להכתיב לציבור את הדרכים לבילוי וזמן הפנוי, מועדיו ושבתותיו?

4. האם דגה המועצה המקומית בקרית-גת בתי-כ-גון בידור ומפגשים לבני נוער בימי שבת וחג ובערבי שבת וחג?

סגן שר הפנים י. ש. בן-מאיר:

1. בהתאם לסעיף 22 לפקודת המועצות המקו-מיות רשאית המועצה המקומית באישור שר הפנים, להתקין חוקי-עזר בכל עניין "שהיא חייבת או מוסמכת לטפל בו על-פי הפקודה או על-פי צו הכינון שלה או על-פי כל חוק אחר". בהתאם לסעיף 146 (7) לצו המועצות המקומיות א/, מוסמכת המועצה להסדיר ולהגביל הקמתם של עסקים, לרבות "קביעת ימים ושעות לפתיחתם וסגירתם".

חוקי-עזר בגדון נתקבל על-ידי המועצה הקודמת הנבחרת של קרית-גת בכ"ח בטבת תשכ"ג (24 בינואר 1963), והמועצה פועלת לפיו.

חובתה של המועצה, ולא רק סמכותה, לשמור על החוקים, ולהביא למשפט את אלה שמפרים אותם. בית-המשפט הוא הקובע אם המועצה פועלת בהתאם לסמכותה. זאת ועוד, חובה זו לשמור על החוק חלה על המועצה אף אם קיימת התחייבות המועצה לא לעשות זאת. כל התחייבות כזאת נוגדת את הסדר הציבורי, וכן נקבע בפסק-דין באלבן נגד עיריית תל-אביב, פסקי-דין ו', עמ' 257, שסמכותה של רשות מקומית עדיפה אפילו על התחייבות מפורשת בחוזה.

2. אינני מכיר רשות מקומית שניסתה לפעול בדרך המתוארת על-ידי השואלת הנכבדה בשאלתה.

3-4. בקרית-גת קיימים לפחות שני מועדוני נוער המקיימים פעולות תרבות וחברה בשביל הנוער בימי שבתות וחגים ובערבי שבתות וחגים.

אבקש לשאול את כבוד השר:

1. האם בדק משרד המסחר והתעשייה תנורים אלה לפי תקן מחייב?

2. האם נבדקו מכשירי העזר וצורות ההתקנה לשם הבטחת הרכוש והחיים?

שר-המסחר והתעשייה ז. שרף:

מכשירי החימום המרכזיים לדירות, המוסקים בדלק נוזלי, מקורם ביבוא. משרד המסחר והתעשייה עומד לקבוע עתה נוהל, שיחייב את היבואנים בבדיקת הת-נורים הללו במכון התקנים, לפי הסדר דומה להסדר הנהוג ביבוא מכשירי חשמל.

עם זאת, מן הראוי לציין, כי הסכנות האפשריות בתנורים אלה צפויות בעיקר מהתקנה לקויה של המיתקן כולו (ארובה, מיכלי דלק וכו'). ענייני ההתקנה אינם בסמכות משרדנו, אף-על-פי-כן יזם המשרד טיפול משותף עם הרשויות המוסמכות בדבר, כדי להסדיר את הפיקוח על ההתקנה.

מכל מקום, משרד המסחר והתעשייה יוציא רשימות ליבוא תנורים אלה רק לאחר שיוסדר עניין הפיקוח בהתאם לתקנים וביחס להתקנה.

9. חיקוק המבטל חובת תשלום בעד סלילת כבישים על ידיירים הסמוכים לקטע הנסלל

חברת-הכנסת ש. אלוני שאלה את שר הפנים ביום כ"ג בתשרי תשכ"ט (15 באוקטובר 1968):

לפני למעלה מחמש שנים הבטיח היועץ המשפטי למשרדכם בשידור ב"קול ישראל", בתגובה לתלונות אזרחים מגדרה ומתל-מונה, במסגרת התכנית "מחוג לשעות הקבלה", כי הממשלה מכינה תיקון לחוק ה"אנטי-סוציאלי", המטיל חובת תשלום בעד סלילת כבישים ומדרכות על ידיירים הסמוכים לקטע הנסלל.

מאז נתרבו התלונות בנדון, הואיל והמעמסה הכספית אינה מתחשבת לא בגודל הכנסתו של האזרח ולא בגודל משפחתו ומכאן שהיא מהווה נטל כבד על דיירים מעוטי אמצעים. הואיל ומשרדכם הכיר בעיוות הסוציאלי שבווהלה הקיים, שאלותי הן:

א. האם הצעת החוק מוכנה ויש סיכוי שתוגש בקרוב לכנסת?

ב. אם התשובה היא שלילית — מה הגורמים המעכבים הבאת התיקון ומדוע לא ניתן להתגבר עליהם?

סגן שר הפנים י. ש. בן-מאיר:

א-ב. הצעה מעין זו כלולה בתוך הצעת תזכיר חוק המרשויות המקומיות, שהועברה למשרדי הממשלה לפני למעלה מחצי שנה.

הצעת תזכיר זו, בגלל היקפה הגדול, עודה נמצאת בדיונים עם היועצים המשפטיים של משרדי הממשלה. אינני יכול להעריך את הסיכויים, עד מתי יימשך הדיון ונוכל להביא את הצעת החוק לכנסת. מאידך גיסא, נבדקת האפשרות לפתור את הבעיה על-ידי חקיקת חוקי-עזר; אפשרות זו נמצאת עתה בבדיקה משפטית, ואני תקווה שחוקי-עזר מסוג זה יתפרסם בקרוב.

משרד הפנים גם שוקל את האפשרות להוציא את הסעיף, הדן בבעיה זו, מהצעת החוק הכלולת שהוגשה בהצעת התזכיר כאמור, ולהגיש אותה לממשלה כהצעת חוק בפני עצמה, דבר שיחיש את הטיפול בבעיה.

11. זיהום מי המוביל הארצי מחמת הזרמת שפכים לים כנרת

חבר הכנסת א. אבנרי שאל את שר הפנים ביום ה' בחשוון תשכ"ט (30 באוקטובר 1968):

משידור טלוויזיה, שנתקיים ביום 24 באוקטובר 1968, הנני למד כי לים כנרת מוזרמים שפכים הגורמים לזיהום מי המוביל הארצי.

בקשר לכך הנני מבקש לדעת:

1. האם פועל משרד הפנים בקרב הרשויות המקומיות הנוגעות בדבר, למניעת הזרמת השפכים למימי הכנרת?

2. האם פועל משרד הפנים פעולות כל-שהן למניעת הזיהום הגדון?

סגן שר הפנים י. ש. בן-מאיר:

1. כן.

2. כן.

12 — 13. רכישת ציוד על-ידי עיריית ירושלים למניעת תקלות בימות השלגים

חבר הכנסת א. אבנרי שאל את שר הפנים ביום י"ג בחשוון תשכ"ט (4 בנובמבר 1968):

בידיעה שפורסמה ב"הארץ" של יום 30 באוקטובר 1968 נאמר כי עיריית ירושלים לא הגשימה את עיקר מסקנות ועדת השלג, שמונתה אשתקד כדי להפיק לקחים ממחדלי העירייה בסילוק התקלות שיצר השלג. מרבית פריטי הציוד שהומלצו לרכישה על-ידי הוועדה לא נרכשו, וכפי שצויין בגוף הכתבה, אין גם כוונה לרכשם.

בקשר לכך אני מבקש לדעת:

1. האם הידיעה הנ"ל נכונה?

2. אם היא נכונה — מדוע לא הוגשמו המלצות הוועדה?

חבר הכנסת מ. ידיד שאל את שר הפנים ביום כ' בחשוון תשכ"ט (11 בנובמבר 1968):

מתוך חרדה שמא יחזור המצב, שפקד את ירושלים בימי השלגים אשתקד, אודה לכבוד השר אם יואיל להשיב על שאלותי:

1. האם מילאה עיריית ירושלים את מסקנות ועדת השלג?

2. האם רכשה עיריית ירושלים את הציוד הדרוש בהתאם להמלצת הוועדה?

3. אם לא, מה המניעים שלא מילאה אחרי מסקנות הוועדה?

4. מה בדעת השר לעשות כדי להבטיח שעיריית ירושלים תמלא את המלצות הוועדה ותמנע תקלות מתושבי העיר בחורף הקרוב?

סגן שר הפנים י. ש. בן-מאיר:

עיריית ירושלים רכשה טנדר אחד ושני ג'יפים עם הגעה קדמית וכן הומינה שופל-דזור אחד, 4 מחרשות שלג, גנרטור למוסק ו-15 מערכות של שרשראות להרכבה על רכב חיוני. כן עומדת היא להזמין ציוד לקיום קשר אלווטי בין רכב העירייה לבין מחלקותיה ומרכז הבקרה. מלבד האמור באה העירייה בדברים עם שלטונות הג"א

וקבלנים מקומיים על מנת שיעמידו ציוד כבד שברשותם לרשותה אם תצטרך לו בשעת חירום הנובעת מפגעי טבע. כן באה העירייה במגע עם חברות הדלק, מאפיות ואחרים להבטחת אספקת מצרכים חיוניים בשעת חירום.

העירייה גם קבעה נוהלים על דרכי הפעולה בימי השלג והקימה צוותים לעבודה בשעת חירום בכל מחלקותיה. היא נתנה הוראות למוסך כיצד למנוע הקפאת הדלק ברכב העירייה, כדי שאפשר יהיה להפעילו בטמפרטורות נמוכות, והיא התקינה מערכת טלפונים מיוחדת לקבלת קריאות לעזרה אשר תפעל ללא קשר ובנפרד ממרכזת הטלפונים שלה.

העירייה עומדת למנות בימים אלה עובד בכיר שירכו בידו את הטיפול ושיהיה אחראי להפעלת השירותים ולתאימות העבודה ביניהם בשעת חירום.

14. שירותים עירוניים במזרח ירושלים

חבר הכנסת ר. ארזי שאל את שר הפנים ביום ט"ו בחשוון תשכ"ט (6 בנובמבר 1968):

אבקש את כבוד השר להשיבני:

1. מה ההשקעות שהשקיעה עד כה עיריית ירושלים באספקת השירותים השונים לתושבי מזרח ירושלים?

2. מה רמת השירותים השונים, שמהם נהנים עתה תושבי מזרח ירושלים, לעומת המצב שמלפני מלחמת ששת הימים?

3. מה היתה ההכנסה ממסים הנגבים על-ידי העירייה מתושבי מזרח ירושלים עד ה'1 באוקטובר שנה זו?

סגן שר הפנים י. ש. בן-מאיר:

1. בשנת 1967/68 השקיעה העירייה במתן שירותים שונים במזרח ירושלים סכום של 16.5 מיליון ל"י מן התקציב הרגיל ומתקציב הפיתוח.

בשנת 1968/69 הוקצב סכום של 10 מיליון ל"י למטרה זו בתקציב הרגיל; עד כה הוצאו 7.5 מיליון ל"י מן הסכום הנ"ל. תקציב הפיתוח של העירייה לשנה זו עדיין לא אושר סופית.

2. רמת השירותים במזרח ירושלים שופרה במידה רבה לעומת המצב, שהיה קיים בתקופת השלטון הידוני, ומתחילה להשתוות לרמה הקיימת במערב העיר.

3. ההכנסה ממסים ישירים, בכלל זה ארנונה כללית, מס עסקים ומס רכוש, מחדש יולי 1967 ועד היום, הגיעה ל-90,000 ל"י. מלבד זאת גבתה העירייה בתקופה זו 64,500 ל"י מהיטל סעד ו-140,000 ל"י מהיטל עינוגים.

15. העברת תושבי תוחלת לאזור

חבר הכנסת ש. ארבל-אלמולינו שאלה את שר הפנים ביום כ"ט בחשוון תשכ"ט (20 בנובמבר 1968):

בעתונות פורסם שתושבי אזור, המועצה המקומית ומועצת הפועלים מתנגדים להעברת תושבי תוחלת על משקי האווים שלהם לתחום שיפוטה של אזור, מתוך חשש שדבר זה יגרום מפגעים תברואיים וצחנה.

רצוני לדעת:

1. האם קיימת במשרד הפנים החלטה בדבר העברתם של תושבי תוחלת לאזור?
2. אם כן — הקיימת הסכמה מצד המועצה המקומית לתכנית זו?
3. אם לא — מה הן הסיבות המניעות את משרד הפנים לפעול להעברת תושבי תוחלת לאזור?

סגן שר הפנים י. ש. בן-מאיר:

1-3. לא. פעולות ההעברה נעשות על-ידי משרד החקלאות בהתאם להחלטת ועדת הפנים של הכנסת.

16. קשיים לעולים חדשים, שאינם בעלי אזרחות ישראלית, למצוא תעסוקה בשירות המדינה

חבר-הכנסת מ. ת. שטרן שאל את שר האוצר ביום כ"ח באדר תשכ"ח (28 במארס 1968):

יש תלונות מצד עולים חדשים על קשיים למצוא עבודה, מפני שעל-פי התקנה הקיימת אין מתקבלים לעבודה במקומות עבודה ציבוריים, גם לא לעבודה זמנית, אנשים אשר אינם בעלי נתינות ישראלית.

תקנה זו פוגעת במאמצים לעודד עלייה וקליטה, כי ברור שהרבה עולים חדשים אינם מוכנים לוותר על נתינותם האמריקנית, או האנגלית, או השווייצרית, או נתינות זרה אחרת, לפני שימצאו עבודה וייקלטו מבחינה כלכלית וחברתית בארץ.

רצוני לשאול את כבוד השר:

1. האם התקנה הנדונה אמנם בתוקף ומה הנזק?
2. אם כן — האם ניתן למנוע את תוחלת התקנה הנדונה, לפחות בשנים הראשונות של חודשי הקליטה של העולים החדשים, כדי להקל על קליטתם ועל השתקעוכם לאורך-ימים בישראל?

סגן שר האוצר צ. דינשטיין:

1. לפי סעיף 16 לחוק שירות המדינה (מינויים), תשי"ט-1959, אין למנות עובד המדינה אם איננו בעל אזרחות ישראלית. הוראה זו חלה בשירות המדינה על עובדים קבועים וזמניים בלבד ולא על עובדים ארעיים.
2. כדי שאפשר יהיה לקלוט בשירות המדינה עובדים, שאינם בעלי אזרחות ישראלית, נקבעה תקנה בתקנות החוזים המיוחדים, ולפיה ניתן להעסיק במשרה קבועה או זמנית מי שאינו אזרח ישראלי, אולם העסקתו היא על-פי חוזה מיוחד לתקופה של שנה אחת מתאריך העסקתו על-פי החוזה או שלוש שנים מיום הגיעו לישראל, הכל לפי התקופה הארוכה. העסקה זו ניתן להאריך עד לשש שנים נוספות אם סבור נציב שירות המדינה כי שירותו של העובד חיוני למדינה או כי העובד עומד לקבל אזרחות ישראלית תוך אותה תקופה.

הז"ר ק. לוז:

שאלה נוספת לחבר-הכנסת שטרן.

מרדכי חיים שטרן (גח"ל):

האם כבוד סגן השר יכול לברר, אם משרדי הממשלה השונים ממלאים אחרי הוראה זו, מפני שניתנו תשובות שליליות לעולים חדשים, שאינם יכולים לקבל עבודה?

סגן שר האוצר צ. דינשטיין:

אני מניח שמטפלות במקרים כאלה אותן מחלקות מקצועיות הממונות על כך, ולהן העניין ידוע.

אני יכול, על-פי בקשתו החדשה של חבר-הכנסת שטרן, להסב את תשומת-לבה של נציבות שירות המדינה, שבמקרים מסויימים נתקלו האנשים בתשובות שעומדות בסתירה למה שאמרתי כאן. על כל פנים, אם יש לחבר-הכנסת שטרן דוגמות קונקרטיות, אודה לו אם ימציא לי אותן.

17. הסדרים למניעת ההתחרות מצד הטלוויזיה בבתי-הקולנוע

חבר-הכנסת ת. טובי שאל את שר האוצר ביום כ"ט בתמוז תשכ"ח (25 ביולי 1968):

בעלי בתי-הקולנוע פנו לממשלה בבקשה לבדוק את הדרכים למניעת ההתחרות בין בתי-הקולנוע והטלוויזיה בעקבות העדר תיאום והסדרים בין בתי-הקולנוע והטלוויזיה בעניין הצגת סרטים בטלוויזיה.

הנני לשאול את כבוד השר:

1. הנכנסה הדרושה המוסמכת למשא-ומתן עם בתי-הקולנוע לקביעת הסדרים להצגת סרטים בטלוויזיה?
2. אם כן, ההושג הסדר, ומהו?

סגן שר האוצר צ. דינשטיין:

- 1-2. ההשפעות על ענף הקולנוע, הנובעות מהפ-עלת הטלוויזיה, עדיין אינן ברורות כל צרכן. העניין עצמו נמצא בדיון, שטרם הסתיים.

18. יבוא של קלף מישמש

חבר-הכנסת ד. לוי שאל את שר האוצר ביום ט"ו באב תשכ"ח (9 באוגוסט 1968):

מתוך מאמר בעתון "הארץ" מתברר כי יובאו כמויות של קלף מישמש. על היבוא הנ"ל הוטל מכס של 9.50 לירות לק"ג. מתוך הנחה כי שיעור מס זה יש בו הגנה מספקת על תוצרת הארץ. על אף האמור, מוסר העתון, הסחורה המיובאת מדמשק (סוריה) נמכרת לצרכן במחיר של 5.50 ל"י.

אודה לכבוד השר אם ישיבני:

- א. הנכונה הידיעה הנ"ל?
- ב. אם כן — למה לא הוטל בשיעור הנכון?

סגן שר האוצר צ. דינשטיין:

מחיר ק"ג מיובא של קלף מישמש (קאמארדין) לפני כל מס הוא 1.50 ל"י. ההגנה הקיימת היא: 50% + 1 ל"י לק"ג — ובס"ה מכס של 1.75 ל"י לק"ג. זוהי איפוא הגנה של קרוב ל-120% ברוטו. ההגנה על הערך הנחשד בייצור זה גבוהה הרבה יותר, ולפי חשבון שנערך מגיע מחיר הדולר הנחשד ל-8 ל"י בערך. המחיר המקובל לצרכן הוא אמנם סביב 5.50 ל"י כנאמר בשאלתה.

נראה איפוא, כי ההגנה האמורה סבירה בהחלט, ואם לא למעלה מזה.

להעניק לד"ר נאמן במתנה את הדירה שבה הוא מתגורר וכן את זו שבה יתגורר מר זנדברג.

אופיינית לגישת כותב הדברים היא הדרך של תיאור העובדה שמר בן-דודר הועסק בתפקיד נוסף. מר בן-דודר, שכיהן כחשב כללי, קיבל לצורך עבודתו כיועץ כספי במוזיאון ישראל אישור מנציבות שירות המדינה. הנציבות היא שמוסמכת לפי החוק לתת אישור זה. יתר על כן, נערכה התייעצות עם משרד מבקר המדינה לפני מתן אישור זה. לכל אלה אין, כמובן, זכר בכתבה שעליה מסתמך השואל הנכבד.

דוגמה אחרת לסילופים היא הבילבול המוחלט בין שני אנשים: האחד עובד האוצר והשני מנכ"ל "כלל", שנושאים, במקרה, שם משפחה זהה. הדבר יכול היה להיות משעשע אילו לא היה בו כדי להכתים אנשים ללא צדק.

לסיכום: נראה לי שהגיע הזמן שניתן את הדעת לשאלה, באיזו מידה יכול חבר כנסת לעשות שימוש בעתונו. הדבר נראה לי חמור לאור העובדה, שכאשר חבר הכנסת אבנרי שואל על מהימנות מאמר בעתונו, המטיל דופי באנשים רבים, הוא עושה זאת מעל במת הכנסת, ולא לפני שהמאמר נכנס לדפוס, שאז ניתן עוד למנוע פירסומים מסולפים.

ה"יר ק. לוז:

שאלה נוספת לחבר הכנסת אבנרי.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):

לאחר העובדה שכבוד סגן השר לא ענה על השאלה היסודית, דהיינו: בכמה עולה החזקת אנשים אלה לבנק הני"ל? — אני שואל את כבוד סגן השר, אם יש בכלל הנחיות ממשלתיות לגבי שיעור מקסימלי של שכר עובדים בחברות הנתונות לפיקוח הממשלה, מה גם שבניתיים פורסמו פרטים בעתון אחד על עובדים של חברת אשדוד, שעובדים בתנאים העולים בהרבה על התנאים שהוזכרו פה?

סגן שר האוצר צ. דינשטיין:

בדרך כלל יש לכל חברה מועצת מנהלים, ולא הסמכות לקבוע את משכורת מנהלים. הייתי אומר שאין חריגים רבים. בדרך כלל, כל חברה פועלת בתחום הענף שבו היא קיימת, ופחות או יותר באותם תנאים. אם זוהי חברה ממשלתית, אמנם עובדיה זוכים לטובת עליונה סייגים כלשהם, ובכלל זה גם בענייני שכר, אבל יש גם גבולות לסייגים אלה.

כאן יש גם להבחין, ואיני רוצה להתייחס לשאלה מה פירוש הדבר חברה ממשלתית, מה צריכה להיות השפעת הממשלה, איזה אחוז חייב להיות לממשלה כדי שתוכל לקבוע הנחיות, וכי. יש הבדל בדבר אם חברה היא רק ב-10% ממשלתית או ב-5% או ב-100%, ועל כן מבחינה זו קשה לקבוע.

הבנק לפיתוח התעשייה הוא בנק שיש בו לממשלה — אם אינני טועה — שליטה על 74%. 26% אינם בשליטת הממשלה. על כל פנים, אני בטוח שאני יכול לתת תשובה זו, לאור השאלה הנוספת ששאלת, שאין תנאי משכורתם של מנהלי הבנק לפיתוח התעשייה חורגים מעל ומעבר למקובל במערכת הבנקאות לגבי משכורות בבנקים אחרים.

19. משכורות של מנהלי הבנק לפיתוח התעשייה

חבר הכנסת א. אבנרי שאל את שר האוצר ביום ח' בחשוון תשכ"ט (30 באוקטובר 1968):

בגליון "העולם הזה" מיום 9 באוקטובר 1968 נמסר כי מר משה זנדברג אשר פרש לאחרונה ממשרד האוצר, ונתמנה כסגן יושב-ראש וכממלא מקום יושב-ראש מועצת המנהלים של המוסד הבנקאי הנתון לפיקוח ממשלתי, ה"בנק לפיתוח התעשייה בע"מ", וכסגן יושב-ראש מועצת המנהלים של ה"חברה לישראל" — הועמדה לרשותו על-ידי הבנק הנתון דירה ששוויה מוערך ביותר מן 150 אלף לירות, וכן הועמדה לרשותו מכונית "ביואיק" חדישה ששוויה כ-40 אלף לירות. נמסר כי בתנאי העבודה שלו נקבע כי יהיה זכאי לצאת יחד עם בני משפחתו אחת לשנה לטיול בחוץ-לארץ.

עוד נמסר באותה כתבה, כי הבנק הני"ל רכש בשעתו הועמיד לרשות מנהלו, הד"ר יהודה נאמן, שכיהן בעבר כחשב הכללי במשרד האוצר, וילל חדישה בדמות-חן, ששוויה מוערך כיום ב-120 אלף לירות. הד"ר נאמן אמנם משלם לבנק שכרם כלשהו כדמי שכירות, אבל בהסכם העבודה שלו נקבע כי ברגע שיפרוש מעבודתו בבנק, תהיה הוויילת שייכת לו. כן הועמדה לרשותו מכונית "שבדולט" אימפלה. לפי הערכת בעל הכתבה הנדונה, עולה החזקתם השנתית של שני המנהלים הני"ל למוסד הבנקאי הני"ל כ-100 אלף לירות.

בהמשך הכתבה מסופר כי למר דב בן-דודר, בעבר החשב הכללי במשרד האוצר, הותר בשעתו לעבוד עבודה נוספת במשכורת מלאה כיועץ כלכלי למוזיאון ישראל בירושלים. כן נמסר כי מר בן-דודר, ככהנו בתפקידו נסע במכונית ממשלתית ובנוסף על כך שולמו לו מקופת המדינה הוצאות ההחזקה של מכוניתו הפרטית.

בהמשך הכתבה נאמר, כי במאמר 1967 יצא מר בן-דודר, בחברת אשתו, לחופשה שנתית, ביאפן, וזה ביטסת חיים, כנראה בתוקף היותו חבר במועצת המנהלים של "אל על".

בקשר לכך הנני מבקש לדעת:

1. האם העובדות הני"ל נכונות, ואם אינן נכונות — מה אינו נכון ומה הן העובדות לאמיתיות?
2. האם מקיימת המדינה פיקוח על הבנק לפיתוח התעשייה, ואם כן — מה טיבו של פיקוח זה?
3. האם הסכימו נציגי המדינה בבנק לרכישת הבתים והמכוניות הני"ל ואם כן — מה היו השיקולים שעמדו ביסוד הסכמתם לכך?

סגן שר האוצר צ. דינשטיין:

השאלתה כולה מבוססת על מאמר המסלף את העובדות. אני משתמש בהגדרה זו מאחר שאי-הדיוקים במאמר, שעל כמה מהם אעמוד מיד, אינם ניתנים לדעתי להתפרש כטעות בתום-לב. למשל, דירתו של מר זנדברג, המצולמת בעתון, והזוכה לתואר "דירת פאר", היא דירה מרוהטת בת שלושה חדרים ששכר הבנק בשבילו. שם בעל הדירה, שהוא עובד מדינה הנמצא בחוץ-לארץ, מופיע על תיבת הדואר ועל הדלת, אך דבר זה לא הרתיע את הכתב מהטעות את הקוראים.

אין זו אמת שהבנק לפיתוח התעשייה התחייב

5. איזה אחוז מהוה תמיכת הממשלה בתקציב הכולל של האוניברסיטה בירושלים בשנים הנ"ל?

סגן שר האוצר צ. דינשטיין:

1. ראי נא סעיף 1 בתשובה לשאלתה של חבר-הכנסת יוסף תמיר בנושא דומה, שניתנה ביום 20 במרץ 1968.

2. ראי נא סעיף 3 בתשובה לשאלתה הנ"ל.
3-5. חלק ניכר מן התמיכה במוסדות להשכלה גבוהה בשנת 1967/68 וכל התמיכה בשנת 1968/69 ניתנים מכספי הסוכנות היהודית.

המספרים להלן כוללים את התמיכה משני המקורות דלעיל (במיליוני לירות):

1968/69	1967/68	אוניברסיטת תל-אביב
36	28	סך התקציב
22.5	14.5	השתתפות ציבורית
62%	52%	אחוז ההשתתפות
האוניברסיטה העברית		
74.3	60.6	סך התקציב
51.0	42.0	השתתפות ציבורית
69%	69%	אחוז ההשתתפות

22. ניכר משכרם של פועלי השטחים המוחזקים. העובדים בישראל

חבר-הכנסת א. אבנרי שאל את שר האוצר ביום כ"ח בחשוון תשכ"ט (19 בנובמבר 1968):

בידיעה שנתפרסמה ב"הארץ" של יום 13 בנובמבר 1968 נמסר, כי שלוש קרנות הגמל ההסתדרותיות ינכו אוטומטית משכרם ברוטו של פועלי השטחים המוחזקים, העובדים בישראל, 10% למס הכנסה.

הגני מבקש לדעת:

1. האם הידיעה הנ"ל נכונה?
2. האם נעשה ההסדר הנ"ל על דעת משרד האוצר?
3. מה היו השיקולים לקביעת ההסדר הנ"ל?

סגן שר האוצר צ. דינשטיין:

1. לא.
2. אין הסדר כזה.
3. ראה תשובתי לשתי השאלות הראשונות.

הי"ר ק. לוז:

שאלה נוספת לחבר-הכנסת אבנרי.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):
האם קיים או היה קיים הסדר, שחלק משכר העובדים מן השטחים המוחזקים בישראל מנוכה על-ידי קופות-הגמל?

סגן שר האוצר צ. דינשטיין:

לא ידוע לי על הסדר כזה. אני מוכן לבדוק זאת. נמסר לי שאין הסדר כזה.

20. דרישות נציגי הסטודנטים להקלות נוספות במס הכנסה

חבר-הכנסת ש. מיקונים שאל את שר האוצר ביום ט"ו בחשוון תשכ"ט (6 בנובמבר 1968):

נציגי הסטודנטים העלו לאחרונה שורה של דרישות להקלות במס הכנסה (להעלות את שיעור הפטור ממס; לצרכי חישוב המס להביא בחשבון גם את ההוצאות לספרים ולא רק את שכר הלימוד; להעניק להורי הסטודנט פטור ממס הכנסה על סכום התמיכה לבניהם; תוך הכללת סכום זה בהכנסות הסטודנטים, ויוצא באלו).

אודה לכבוד השר אם ישיבני:

1. האם השאלה של מתן הקלות נוספות לסטודנטים נידונה לאחרונה באוצר?
2. אם כן — האם ייתנו הקלות במס לסטודנטים ואילו?

סגן שר האוצר צ. דינשטיין:
1. לא.

פקודת מס הכנסה מתירה לסטודנטים ניכוי שכר-לימוד, הוצאות לרכישת ספרים וציוד אחר הדרושים ללימודים, וכן תשלום שכר-דירה במקום הלימודים.

ניכויים אלה ייתנו רק מהכנסת הסטודנט עצמו אם היא נובעת ממשכורת או משכר עבודה.

2. ההקלות שיינתנו לסטודנטים הן אלה שמנית. אין הצדקה להעניק להורים ניכוי של הוצאות לימודי בניהם, שכן מהקלות אלה ייהנו בעיקר בעלי יכולת; ובגלל פרוגרסיביות המס — ככל שהכנסת ההורים תהא גדולה יותר, כן ייהנו יותר.

לרשות מוסדות ההשכלה הגבוהים יש סכומים נכבדים למתן מענקים והלוואות, ודרך זו של מתן תמיכה ישירה צודקת יותר.

21. השתתפות הממשלה בתקציב אוניברסיטת תל-אביב

חברת-הכנסת ש. ארבל-אלמוזלינו שאלה את שר האוצר ביום ט"ו בחשוון תשכ"ט (6 בנובמבר 1968):

בעתון "היום" מיום 30 באוקטובר 1968 פורסם: "בטקס פתיחת המושב השנתי השני של הנאמנים של האוניברסיטה בתל-אביב יצא נשיא המוסד ד"ר ג'ורג' וייז בהאשמה, שקיימת אפליה מטעם הממשלה לגבי האוניברסיטה בתל-אביב בהשוואה לתמיכה הניתנת על-ידי הממשלה לאוניברסיטה בירושלים ולטכניון בחיפה".

רצוני לשאול את כבוד השר:

1. האם הפירסום בעתון תואם את העובדות?
2. בכמה הסתכמה תמיכת הממשלה לאוניברסיטה בתל-אביב בשנת התקציב 1967/68?
3. איזה אחוז מהוה תמיכת הממשלה בתקציב הכולל של האוניברסיטה בתל-אביב בשנת 1967/68?
4. בכמה הסתכמה תמיכת הממשלה לאוניברסיטה בירושלים בשנים אלה?

ג. חוק לתיקון פקודת סימני סחורות (מס' 3), תשכ"ח—1968 (*) (קריאה ראשונה)

בשים לב לכך מינה שר החקלאות ועדה לבירור הדרכים ליישול ההגנה על הכינויים "יפו" וכיצא באלה, והוועדה הציעה כי יחוקק חוק דוגמת החוק שאנו באים להציע עתה לכנסת. הכינויים, "יפו" "Jaffa" ו-"Jaffas" יירשמו ככינויי מקור, ובפקודת סימני סחורות תחוסף הוראה שתקבע בפירוש, כי כינוי הרישום ככינוי מקור של פרי-הדר יהא דינו כתיאור מסחרי כוזב לא רק בבואו לציון פרי-הדר שאינו ישראלי, אלא גם בבואו לציון סחורות כלשהן שאינן פרי-הדר. הסדר זה אמור לחזק את מעמדם של כינויים אלה בארץ, ויחד עם זה לשמש גימיק נוסף וכבד-משקל במשא-ומתן עם הגורמים הקובעים בחוץ-לארץ.

לאחר דברי הסבר כלליים אלה, אני מציע להעביר את הצעת החוק לוועדת הכלכלה.

הי"ד ק. לח:

אנו פותחים בדיון. רשות הדיבור לחבר-הכנסת שטרן.

מרדכי חיים שטרן (גח"ל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. אנו סבורים שהצעת החוק לתיקון פקודת סימני סחורות, המובאת לקריאה ראשונה, באה בעיתה ואנו תומכים בהעברתה לוועדה. רצוני רק להעיר כמה הערות ולהציג לכבוד השר מספר שאלות בקשר להצעת החוק.

היצוא של פרי-ההדר בשם "יפו" הוא היצוא החשוב ביותר של ישראל בכל המערכת של יצוא סחורות מהארץ. לכן לא ברור לי מדוע אי-אפשר היה בגוף החוק לציון במיוחד את השם "יפו" ולומר שאסור להשתמש בכינוי זה לכל סחורה אחרת המיוצאת מישראל, פרט לפרי-ההדר. מדוע צריך היה לכנס את החוק בצורה כל כך מעורפלת הן כלפי פנים והן כלפי חוץ? חשוב היה להבליט את השם "יפו" כמחווה חלק אינטגרלי של הצעת החוק. אני מציע לשקול הצעה זו.

שנית, נאמר בסעיף 2א(ג) לחוק המוצע, שהוראות סעיף קטן (א) לא יחולו על ציונה של סחורה שניתן עליו היתר מאת שר המסחר והתעשייה ושר החקלאות. דומני כי בקשר לחוק זה ולחשיבות שאנו מייחסים לכינוי "יפו", שאנו מעניקים לפרי-ההדר שלנו, לא רצוי להעניק סמכות לשרים לבטל את ההגבלה. אנו רוצים להבליט את הכינוי הזה בעולם כדי שיעשה רושם לגבי פרי-ההדר שלנו, שזוהי תוצרת מיוחדת במינה. לכן לא נטיב לעשות אם נעניק, למשל, סמכות לשרים לתת את הכינוי הזה ליי, לבוטנים, לכותנה או לאיזה מוצר אחר. דומני שהיה רצוי שהכנסת בעצמה תעניק את הסמכות לשנות את השם, אם רוצים להעניק את השם "יפו" לאיזה מוצר אחר. אני מניח שאין כל כוונה כזו, ולכן אין מקום להסמיך את השרים, או את הפקידים שיפעלו בשמם, לעשות כדבר הזה. על כל פנים, אם היא ניתנת, הייתי אומר שבאותו סעיף, במקום שתיאר כזה יוכל להינתן בתנאים, צריך להיאמר — ונדמה לי שגם למועצה לשיווק פרי-הדר היתה הצעה כזאת — שהיתר כזה

הי"ד ק. לח:

הכנסת תעבור לסעיף ב' בסדר-היום: חוק לתיקון פקודת סימני סחורות (מס' 3), תשכ"ח—1968, קריאה ראשונה. רשות הדיבור לשר המסחר והתעשייה.

שר-המסחר והתעשייה ז. שרף:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. אני מתכבד להביא לקריאה ראשונה את הצעת החוק לתיקון פקודת סימני סחורות (מס' 3), תשכ"ח—1968. מדובר כאן על תיקון, אך הכוונה איננה למעשה לשינוי כלשהו אלא להוספת סעיף — ושייכות של הסעיף לפקודת סימני סחורות היא לא דווקא מהותית ופשוטה, כי אם קצת מעורבת. עניינה של פקודת סימני סחורות הוא להגן על לקוחות מפני הטעיה על-ידי סימוני הכוזב של סחורות. לעומת זאת, עניינה של ההוספה המוצעת הוא להגן לא רק על לקוחות, כי אם גם על יצרנים.

הדבר מתחיל בהסכם ליסבון בדבר הגנת כינויי מקור. מספר מדינות, ובתוכם ישראל, קיבלו עליהן בהסכם זה למנוע את השימוש הפרוע בכינויי סחורות גיאוגרפיים המגלמים את המוניטין של תוצרת מקומית, כגון "קוניאק" בשיכר צרפתי, "טוקאי" בין הונגרי או "יפו" בפרי-הדר ישראלי. השימוש הפרוע בכינויים מסוג זה פוגע בלקוחות וביצרנים כאחד: בלקוחות על-ידי הטעיה, תם, וביצרנים — בעלי המוניטין המקוריים — על-ידי התחרות בלתי-הוגנת. הגנת הלקוחות והיצרנים לעניין זה, על-פי ההסכם הבין-לאומי, נעשית על-ידי כך שהכינוי הגיאוגרפי ניתן להירשם ככינוי מקור לגבי מין הסחורה המכונה בו, ומשנרשם הכינוי, שוב אין אדם מלבד בעל הרישום דשאי להשתמש בכינוי לגבי אותו מין סחורה, בשום ארץ שהיא מארצות ההסכם. במדינת ישראל מוסדר הדבר בחוק הגנת כינויי מקור, תשכ"ה—1965, וסעיף 24 של החוק קובע, כי "כל אדם המשתמש שלא כדין בכינוי מקור, דינו כדין מי שמשמש בתיאור מסחרי כוזב כמשמעותו בפקודת סימני סחורות".

ובזאת מגיעים אנו לשייכות שבין ההוספה המוצעת לבין פקודת סימני סחורות, אשר לתוכה אמורה היא להיוסף.

המדובר הוא בתוספת הגנה מיוחדת לכינויי המקור "יפו", "Jaffa" ו-"Jaffas", אשר בהם מוכר בעולם פרי-ההדר הישראלי. בשנים האחרונות החלו להשתמש בשווקים שונים בחוץ-לארץ בכינויים אלה גם לגבי סחורות פרי-הדר שאינן פרי-ההדר הישראלי, ואף לגבי סחורות שאינן פרי-ההדר בכלל — והדבר גורם נזק כבד למוניטין של פרי-ההדר הישראלי. כדי להילחם בהתפתחות זו אין ההוראות של חוק הגנת כינויי מקור, תשכ"ה—1965, כשלעצמן מספיקות. ראשית, מפני שספק הוא אם אפשר על-פי חוק זה למנוע את השימוש בכינויי מקור לגבי סחורות שאינן דווקא ממין הסחורה שנועדה בכינוי; ושנית, מפני שהפעלת החוקים המקבילים בחוץ-לארץ טעונה דירבון ושיכונו על-ידי גורמים ישראליים, והגורמים הללו מתקשים למצוא אופן קשבת כאשר במדינת ישראל עצמה הגנת הכינוי היא מופקפקת.

שקנה תפוז יפו. אינני יודע מדוע כה מרחיקים לכת כאן ואוסרים לתת את השם יפו לדברים שלעולם אינם יכולים להביא לידי טעות. אני מבין זאת כשמדובר על תפוזים או על תוצרת של פרי-הדד. על כך אנו צריכים להגן ולחוקק חוקים, כמוצע. אבל לגבי דברים אחרים, דברים שאינם דברי מאכל, שאין להם קשר לתפוזים, מדוע אסור לתת להם את השם יפו? הדבר אינו מובן לי. אם יתנו למוצר מסויים את השם תל-אביב, ציון או ירושלים, זה גם כן מסמל את ישראל. איננו רוצים לאסור את עצם הסמל שהמוצר בא מישראל. אנו רוצים להישמר מכך שלא ינצל, שלא ירמו שלא יגידו על תפוזים אחרים שהם תפוזי יפו. זה נוגע לתפוזי ספרד, אולי גם לתפוזי הרצועה, כי אין להם אותה איכות. אבל מה זה שייך לכל שאר הדברים, במיוחד כשהמדובר לא על דברי מאכל?

הערת השנייה נוגעת למה שאין בחוק. בהגדרה של תיאור מסחרי אנו קוראים שתיאור מסחרי פירושו כל תיאור, הודעה או רמז אחר, במישרין או בעקיפין, בנוגע למספרה, כמותה, מידתה או משקלה של סחורה; בנוגע למקום או לארץ שבהם נעשתה או יוצרה איוו סחורה; בנוגע לאופן עשייתה או ייצורה של סחורה, או בנוגע לחומר שממנו מורכבת כל סחורה. הכל מובא, חוץ מדבר אחד, ועל כך כבר דיברנו רבות בכנסת, והוא עניין הכשרות. להבטיח שלא יימכר דבר שהוא טרף בסימון של כשר.

אין זה סוד שבתי-חרושת, מסעדות ואטליונים מצי-פים את השוק בסחורה, שהיא טרף באופן מוחלט, ומוכרים אותה בתור כשרה. זאת אומרת שהסימון מבחינה זו איננו כשורה.

בפעם הראשונה העליתי את הבעיה בכנסת השנייה, בשנת תשי"ד, לפני ארבע-עשרה שנה. הכנסת קיבלה את ההצעה מתוך הבנה רבה, ופה אחד העבירה אותה לוועדה. הוועדה דנה בכך והניחה את המלצותיה על שולחן הכנסת. הוועדה באה לידי מסקנה שיש צורך לחוקק חוק מיוחד ומפורש נגד הונאה בענייני כשר וטרף. ההמלצה היא המלצה, אך שום דבר לא נעשה בכנסת השנייה. בכנסת השלישית שוב העלינו את הבעיה, ושוב הועברה ההצעה פה אחד לוועדה. בכנסת החמישית הגשתי הצעת חוק, זה היה בשנת תשכ"ב. גם הצעה זו נתקבלה מתוך אהדה, אבל לא הגיעה לביצוע. נאמר שהממשלה תביא הצעת חוק משלה, ואמנם הממשלה הניחה הצעת חוק בשנת תשכ"ו, חוק למניעת הונאה בכשרות-תשכ"ו-1966.

ובכן, קיימות כל ההמלצות, היו הצעות חוק פר-טיות, הצעות חוק שבאו מיזמת הממשלה, אך דבר לא נעשה. על כך אפשר להגיד: הצעות הולכות והצעות באות, ורמאות בענייני כשרות לעולם עומדת. שום דבר לא השתנה. נזק רב נגרם במשך עשרים השנים מאז הקמת המדינה. אינני יודע איפה הסטטיסטיקן שימנה את כל אותן הרמאויות שנעשו מחוסר חוק, חוק שהכל הסכימו שהוא נחוץ, ומטעם כלשהו לא בא לידי ביצוע. אני בטוח שאין איש בבית הזה המעוניין להגן על רמאים. יש רמאים בממון, אולם זו רמאות בדבר הנוגע לנפש.

מיצרך שאינו כשר הוא בדרך כלל יותר זול, וכאשר הוא נמכר בתור כשר, הרי יש כאן רמאות כספית. אולם מה שיותר גרוע, ועל כך אין צורך להרחיב את הדיבור, הוא כשהרמאות נוגעת לנפש.

לא ייתן אלא לפרי-הדד ומוצרי פרי-הדד הראויים לשם המקורי והמקיימים את התנאים כפי שהשרים קבעו אותם. זאת אומרת: השרים יוציאו הוראות וצווים לגבי צורת האריזה וטיב המוצר, אבל מותנה מראש שההיתר לא יורחק מעל ומעבר לפרי-הדד בכינוי "יפו" בעולם.

כפי שאמרתי, אנו חושבים שההצעה היא טובה ורצויה, ואנו תומכים בה.

הי"ד ק. לוז:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת אבנרי, ואחריו לחבר-הכנסת שופמן.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. כקדומי גם אני סבור שזאת הצעה רצויה. יש לי רק שאלה אחת והערה אחת.

השאלה היא: האם השם "Jaffa" ייתן גם לתפוזים מרצועת עזה?

ההערה היא: יש צורך להגן על השם "Jaffa", גם מפני ממשלת ישראל, ואינו מתכוון לשר המסחר והתעשייה דווקא, כי אם לשרים אחרים. "Jaffa" אינו שם של תפוז בלבד, אלא גם שם של עיר. השם הזה, Jaffa בגרמנית, באנגלית ובשפות אחרות, הוא חלק מההיסטוריה של העולם, של אירופה, שם השזור בתרבויות העמים. והנה אנחנו עדים לתופעה מזוהה: מישוה החליט, כנראה, למחוק שם זה מעל מפת הארץ, גם בלועזית. אין שם זה מופיע עוד במפות ובשלטים. במקום זה בא השם שאינו קיים בשום שפה לועזית, Yaffo. דבר זה פוגע, לדעתי, בתיירות, בכוח המשיכה של הארץ. נדמה לי שזוהי תוצאה של מצב רוח חולף של ראש הממשלה הקודם, שאחד מתחביביו היה למחוק בשמות המקומות בארץ כל זכר שאינו קשור לתקופה הישראלית.

אני רוצה להתריע על כך ולפנות לממשלה בעניין זה, ולאו דווקא לשר הנוכח כאן.

הי"ד ק. לוז:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת שופמן. — איננו באולם. רשות הדיבור לחבר-הכנסת לורנץ.

שלמה לורנץ (אגודת ישראל):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. יש לי שתי הערות לחוק זה. האחת למה שיש בשנייה למה שאין בו. בקשר למה שיש בחוק — יכול להיות שאינני מבין, אבל תהיה הזדמנות לשר להסביר את הדבר. אני מבין שרוצים להגן על השם "יפו" במה שנוגע לתפוזים. הוועדה המליצה לרשום את השם המקורי בליסבון או במקום שצריכים לרשום אותו, ועל-ידי זה השגנו את ההגנה, שתפוזים מרצועת אחרות אי-אפשר לכוונת בשם "יפו", וזה מוצדק. אמנם אפשר לשאול את השאלה — למה דבר זה לא נעשה עד כה, אבל טוב שהוא נעשה עכשיו, ובזה השגנו את המטרה.

אינני יודע מה יתן האיסור — אני חושב שזה תוכן החוק: ששום דבר, לא רק דבר שאין לו קשר עם תפוזים, דברים שאינם דברי מאכל, לפי החוק אסור שייקראו בשם יפו. אם מחר יבנו אניות ביפו, אסור יהיה לקרוא להן "אניות יפו". אם יש ביפו בית-חרושת לעפרות, אסור יהיה לקרוא להם בשם "עפרונות יפו". אני חושב שאיש לא יטעה לחשוב, אם הוא קונה עפרון,

שאין הם חשודים בסחטנות. אם אתה מדבר על תנאים, שאולי אין אתה מסכים להם, זכותך היא. הייתי מציע לך למחוק את המלה "סחטנות".

אורי אבנרי (העולם הזה — כוח חדש):
אבל לחץ קיים.

מאיר יערי (מפ"ם):
הרבנים מתנים תנאים שאינם קשורים בכשרות.

שלמה לורנץ (אגודת ישראל):
חברי-הכנסת יערי, נתת הגדרה ברורה; מתנים תנאים שאינם קשורים לדעתך באופן ישיר לכשרות, אבל לדעת הרבנים קשורים הם באופן ישיר בכשרות. אם הרב מאיר יערי יתן את ההכשר, יתנה את התנאים.

מאיר יערי (מפ"ם):
אם רק אתה תאשר חוק זה, הרי שזה טוב. אבל אם כולנו צריכים לאשר את החוק, הרי על כך הפלוגתה.

שלמה לורנץ (אגודת ישראל):
האם ידוע לך, חברי-הכנסת יערי, שבמקרה שמי-שהו מבשל אוכל בשבת, הרי נוסף לחילול השבת שיש במעשה הזה, האוכל שבישל אינו כשר? דבר זה בודאי לא ידוע לך, אבל הוא ידוע לרבנים. אוי ואבוי יהיה לנו אם נכתוב לרבנים מה כשר ומה לא כשר. אני מבין את נקודת-הראות שלך, בהתאם להגדרתך. אבל לאט לך מהמלה "סחטנות".

מאיר יערי (מפ"ם):
זו בכל זאת סחטנות.

שלמה לורנץ (אגודת ישראל):
אדוני שר המסחר והתעשייה, אני חושב שהדבר הזה הוא חשוב; אני חושב שדבר זה חסר לנו זה עשרים שנה. אין ספק שהעדר החוק גרם להרבה תקלות. אין לי ספק, ואני רוצה לשכנע גם אתכם, כי אי-אפשר להכתוב תנאים לרבנים מתי לתת הכשר ומתי לא. אם מישור יצליח בכך — ואני בטוח שלא יצליח — כי אז דעו לכם שההכשר הזה לא יהיה שווה דבר. ומה הועילו חכמים בתקנות? הרי אינכם רוצים שיהיו כאן רבנים מטעם.

נתן פלד (מפ"ם):
רבנים מטעם מדינת ישראל — זה לא דבר כל כך פסול, חברי-הכנסת לורנץ.

שלמה לורנץ (אגודת ישראל):
התכוונתי למבין של "רבנים-מטעם", כאשר הרב פוסק לא כפי הבנתו, לא לפי מה שההלכה מורה אותו ולא בהתאם למצפנו, אלא לפי איזה תכתוב. לא התכוונתי לדבר אחר.

שלמה כהן-צידון:
מה הקשר בין הטלפון בשבת ובין הכשרות?

שלמה לורנץ (אגודת ישראל):
כאשר יובא החוק — ואני מבקש מהשר שיביא את החוק בהקדם ככל האפשר — נוכל להתווכח עליו לגופו של עניין.

הזמנתי פעמים רבות על-ידי חברי כנסת שאינם חברי אגודת ישראל, אלא חברים מסיעות אחדות, מאחדות-העבודה או מפא"י, כשהם מבטיחים לי שאצלם כשר, אני בטוח שזה כשר. לא פיקפקתי בזה. מדוע שלא נדאג לחוק בעניין זה? ועל-ידי כך נסלק אחת ולתמיד את הרמאות השוררת בשטח זה? העניין הזה נוגע לציבור גדול. אינני יודע אם הציבור המקפיד על הכשרות מגיע היום ל-70% או ל-90% מכלל האוכלוסיה, על כל פנים זהו ציבור גדול. אבל אפילו אם האחוז הוא הרבה יותר קטן, אנחנו מחוקקים חוקים, והראיה — החוק הזה, שאין בו לדעתי כמעט אקטואליות, אולי יש בו איזה עידוד בלתי-ישיר להגנה על תפוזים שלנו בארצות אחרות. למה, אם כן, לא נדאג לאותו שטח הפקר, שהוא ממש גן-עדן לכל מיני רמאים?

הזכרתי כבר כי ממשלת ישראל צריכה להיות בעניין זה לא פחות מאשר מדינת ניו-יורק, וכבר ציטטתי מתוך חוק מדינת ניו-יורק, שם נאמר: עונש בשר-עור של 500 דולר או שנת מאסר יוטל על מי שמשתמש בסימן "כשר" או סימן דומה בקשר למיצור מזון שלא הוכן בהתאם לדרישות הדתיות האורתודוקסיות. מדי-נות כמו ניו-יורק, קליפורניה ואחרות חוקקו חוק כזה, ואינני מבין מדוע אנחנו — אחרי עשרים שנה ואחרי הסכמה כללית בנדון — לא נוכל לחוקק חוק בעניין זה.

אינני רוצה לטרוח במתבואים. אני יודע מה מעכב ומה הסיבה לכך. רוצים להכתוב לרבנים מתי ובאילו תנאים יתנו את ההכשר. ובקשר לכך יש שני סעיפים בהצעת החוק של הממשלה, והם אומרים במפורש ואינם מסתירים. סעיף 7 אומר: "במתן תעודת הכשר מתחשב הרב בדיני כשרות בלבד". והמבין יבין. פירוש הדבר שמגבילים אותנו, אומרים לו: אתה חייב לתת כשרות, אתה חייב לתת הכשר. ואם זה אינו מספיק, הרי בא סעיף 9 באותה הצעת חוק ואומר: "דינו של רב כדין עובד הציבור לעניין החוק לתיקון דיני העונשין, תשי"ז-1957". פירוש הדבר, שאם הרב לא יהיה די ממושמע ולא יתן את ההכשר במקרה שאינו בטוח שצריך לתת את ההכשר, אולי יבין שהוא חייב לתת אותו, כי אחרת איננו רב אלא דינו כדין עובד מדינה. עוד לא היה דבר כזה בהיסטוריה היהודית, שיאמרו כי דינו של רב כדין עובד ציבור. איני יודע בדיוק מה עונש קובע החוק משנת תשי"ז, אבל יש בו כדי לאיים על הרב במקרה שלא יתן את ההכשר. בעידן שבו רוצים לקבוע מיהו יהודי, אולי רוצים גם לקבוע מה זה כשר?

נתן פלד (מפ"ם):
אבל אי-אפשר להפוך את עניין הכשרות לעניין של סחטנות.

שלמה לורנץ (אגודת ישראל):
בעניין זה, חברי-הכנסת פלד, אני מסכים אתך במאה אחוז. אבל אינני חושב שאתה מאמין בזה שמצד רבנים יש...

נתן פלד (מפ"ם):
ראיתי זאת עכשיו בירושלים.

שלמה לורנץ (אגודת ישראל):
ובכן, ראית זאת באור לא נכון. איני יודע באיזו מידה אתה מעריך או לא מעריך רבנים, אבל אם תחשוב בעניין זה מחשבה שנייה, תגיע בוודאי למסקנה

— חוק לתיקון פקודת סימני סחורות (מס' 3) (לורנץ, לוז, שרף, פלד); חוק הסעד (טיפול במפגרים) (לוז, האוזנר) —

נתן פלד (מפ"ם):

אני חושב שחבר-הכנסת לורנץ יודע היטב מדוע החוק הזה לא בא לדיון, ואף אמר זאת מעל הדוכן.

שר-המסחר והתעשייה ז. שרף:

יחד עם זאת אני מבין שאיזה שר צריך לדבר על זה, אבל מה עניין לשר המסחר והתעשייה ולנושא זה, מה מקומי בעניין הזה? זה לא היה ברור לי עד כה. לבסוף התברר לי שבאמת אין לי מה לעשות בעניין הזה.

הערה שנייה, לחבר-הכנסת אבנרי. אני רוצה להגן על ראש הממשלה הקדום, אם הוא בכלל זקוק להגנה. הכתיב "יפו" הוכתב לא על ידו, אלא לפני שלושים או ארבעים וחמש שנים קראתי הוראה של רשות הממ"שלה המנדטורית, שקבעה כיצד צריך לאיית שמות לצורך חפירות ארכיאולוגיות. זה האיות, וכך נוהגים. אני מניח שאחרי הוויכוח הער, שהיה בו עניין רב, לא תהיה התנגדות לכך שהחוק יועבר לוועדת הכלכלה.

הי"ר ק. לוז:

אנחנו עוברים להצבעה.

הצבעה

ההצעה להעביר את הצעת החוק לתיקון פקודת סימני סחורות (מס' 3), תשכ"ח—1968, לוועדת הכלכלה נתקבלה.

ד. חוק הסעד (טיפול במפגרים), תשכ"ט—1968 (* (קריאה ראשונה)

לכן חוששני שמה שאנחנו מקבלים כאן הוא פחות מדויק. אמנם אני מרוצה שנועשה לפחות צעד ראשון, בשלב ראשון, לאיזו מחשבה על הנושא הכאוב, אבל זה אינו מספק את הצרכים.

שמענו על המספרים הגדלים והולכים של מפגרים בדרגה זו או אחרת בציבור הישראלי. חוששני שגם בנסיגון האישי אנחנו נתקלים באנשים אלה ברחוב, באוטובוסים, במגע יומיומי. זו בעיה ציבורית ממדרגה ראשונה. יש אחוז גבוה של אנשים שבדרגה זו או אחרת תואמים את הגדרת המפגר. אם אנחנו הולכים כבר לקראת פתרון העניין — אגב, פתרון שמבחינה כלכלית לא יפול כולו על שכמ הציבור, אלא כפי שמוצע בסעיף 14, חלק מההוצאות לפחות יפול גם על המשי-פחה, וייתכן שאין בירדה אחרת — לפחות צריך היה לצפות שיובא לפנינו חוק שיסדיר את העניין מבחינה מינימלית של טיפול מחייב למפגרים במדינה. דבר זה חסר, ולכן חסר אולי העיקר בהצעת חוק כזאת, שהרי אין כאן אפילו אותם שירותי חינוך או סעד מינימליים שהרשות הנוגעת בדבר תצטרך לתת למפגר.

אני חושב ששר החינוך, בכל הנוגע לחינוך המקצועי ואפשרויות הטיפול המקצועי או השיקום המקצועי, וכן שר העבודה, במידה שהדבר נוגע לו, היו צריכים להיות שותפים פעילים לפתרון בעיית המפגרים במדינה. איננו רוצים לראות בזה רק עניין סוציאלי של

כיוון שכבר מתקנים את החוק לתיקון פקודת סימני סחורות — ואודה ולא אבוש כי אני מבין מדוע יש להטיל את החוק על דברים אחרים רק מפני שהם נושאים את השם "יפו" — מצאתי לנכון לדרוש ולבקש מכבוד השר כי יזדרז, עשרים שנה לאחר הקמת המדינה וארבע-עשרה שנה לאחר שהחליטה הכנסת באופן עקרוני על העניין הזה — להביא את החוק לכנסת, כדי לסכל אחת ולתמיד רמאויות לאו דווקא בעניינים של מה בכך, אלא בעניין הנוגע בנפשו של ציבור גדול מאוד במדינת ישראל.

הי"ר ק. לוז:

רשות הדיבור לשר המסחר והתעשייה.

שר-המסחר והתעשייה ז. שרף:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. חבר-הכנסת הנכבד שקדם לי ערבבו, אני חושש, מין בשאינו מינו. אני יודע מה שייך עניין הכשרות לענין תפוחי-הזהב. שהרי אליבא דכולא עלמא כל פרי-הדר הוא כשר, ואין חולק ואין מערער על כך.

מטרת החוק הוא להקפיד על כך שפרי-הדר מסי-ציליה או ממרוקו לא יימכר בשם "יפו". אינני מבין מה עניין הכשרות לכאן, ומדוע בא חבר-הכנסת לורנץ בטענה כלפי בשל העובדה שחוק למניעת הונאה בכשרות, המובא בסעיף ל"א לסדר-היום, לא הגיע לדיון.

הי"ר ק. לוז:

אנחנו עוברים לסעיף ג' בסדר-היום: חוק הסעד (טיפול במפגרים), תשכ"ט—1968, המשך הדיון. רשות הדיבור לחבר-הכנסת האוזנר, ואחריו לחברת-הכנסת גז.

גדעון האוזנר (המפלגה הליברלית העצמאית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. יש להודות כי היה פיגור רב עד שנתפנתה הכנסת לטיפול במפגרים. זה נושא שבמתקונות שבמדינות כבר מצא פתרון חוקי, הן לגבי מנגנון המדינה והן לגבי מנגנוני הרשויות המקומיות. ואם רק עכשיו אנחנו מתעוררים לזה, צריך היה לפחות לצפות לכך שהחוק יהיה בעל תוכן. חוששני שהוא בעל מסגרת בלבד.

מה מוצע לנו? — מוצע לנו כי שר האוצר, בהתייעצויות מסוימות, יוכל לחייב רשויות מקומיות לבצע פעולות. אפילו לא מוצע לנו אילו פעולות תהיינה אלה שתבוצענה, כי לגבי כל עיריה או כל רשות מקומית או איגוד ערים אפשר יהיה להגדיר את השירותים בצו נפרד.

אחד הדברים החשובים והעיקריים שצריך היה להיות בחוק הזה מוצע במלה אחת, וזה עניין החינוך. הרי חינוך מקצועי לשיקומם של מפגרים הוא הדבר המרכזי שהחברה עושה על מנת לנצל את כוח-העבודה הזה, מצד אחד, ועל מנת למנוע התנוונותם האנושית, מצד שני.

משקם משפחה שלמה בישראל. כל המקיים ילד מפגר במסגרת מתאימה מקיים משפחה בישראל". וכאן אוסיף אני לדברי השר, שכל המקיים נפש בישראל כאילו קיים עולם מלא — אם כן, צאו וחשבו כמה גדולה מצווה — מלשון זו — של הדאגה לילד המפגר, כפי שממשיך השר ואומר: "כאשר נכנסים לעומק הבעיה, רואים ומרגישים עד כמה היא ממלכתית".

ובכן, אדוני השר, כאן נגעת בדיוק בשאלה החשובה ביותר: הבעיה היא ממלכתית. הצעת החוק אינה חד-משמעית כדרוש ואינה מגדירה כהלכה את חובותיהם של הגורמים השונים ואת העיתוי למילוי חובות אלה. דברי ההסבר מציינים את זכותו של המפגר לקבל טיפול. החברה התקדמה די הצורך מהשלב שבו ניתן למפגר טיפול בלבד.

כיום הוכחו בעליל אפשרויות השיקום, האימוץ, החינוך וההדרכה, המביאות לקידומו של כל מפגר — אינטגרציה של מספר גדל והולך של מפגרים במסגרת קהילתית.

הצעת החוק קובעת, כי הוראות החוק לתיקון דיני המשפחה (מוזנות), תשי"ט—1959, יחולו כמות שהן גם לגבי מפגרים, בכלל זה אחיהם ואחיותיהם ובני-זוגם. הצעת החוק אינה מתייחסת כלל ועיקר לאחד השותפים העיקריים, אם לא העיקרי, לשירותים למפגרים, הלא היא המדינה. הציבור הישראלי צריך לתבוע כי ייקבע בחוק מפורשות, שהמדינה אחראית למתן שירותים נאותים למפגרים.

חברי הכנסת, הן לא ייתכן להוסיף אפליה חברתית משפטית להפליית הטבע שפקדה את הילדים המפגרים ומשפחותיהם. הייתכן שאותה מדינה שכבר בשנת הראשונה קבעה, כי היא אחראית למתן חינוך חנים לילדים שלא נפגעו, תשתמט מאחריותה כלפי ילדים שנפגעו?

העדר הוראה בדבר אחריות המדינה בולט במיוחד כאשר למעונות מגורים שהם מפעלים ארציים, ובאשר לשירותים ארציים אחרים, כמו הכשרת עובדים, למשל.

אדוני היושב-ראש, הצעת החוק מטילה עול גדול וכבד על הרשויות המקומיות, והתגובה לא איחרה לבוא. קראתי אתמול בעתון "הארץ", שיושב-ראש מרכז השלטון המקומי, מר פנחס אילון, פנה אל יושב-ראש ועדת השירותים הציבוריים של הכנסת, חבר-הכנסת שלמה רוזן, בתביעה להטיל את חובות הסיוע לילדים מפגרים על המדינה, כנהוג לגבי העיוורים, ולא להטיל עוד את עיקר המעמסה על הרשויות המקומיות. הרשויות מוכנות להוסיף ולקיים את הטיפול המעשי במפגרים באמצעות לשכות הסעד שלהן.

יש לקוות שאי-ההתאמה הזאת בין הגורמים האחראיים לא תגרום למשפחות רצוצות נוספות בחיפוש הכתובת הנכונה, ורצוי, אדוני השר, שהצעת החוק תציין לוח זמנים להפעלתו.

חברי הכנסת, בסעיף 4(ב) כתוב, שהאיבחון נתון לשיקול דעתו של פקיד הסעד. לפי דעתי זה שוב מעשה חסד, כי ידוע לכל שיסוד כל השירותים למפגרים הוא האיבחון.

אני מקווה שבועדה שתטפל בחוק זה יוכנסו שני נושם ושיפורים, על מנת שנגיש כולנו שיש ערך לחוק זה. לדעתי יש לכלול בחוק את רשימת השירותים למפגרים לפי המקובל כיום במדינה מתוקנת, על מנת

סעד. אמנם הבעיה היא סוציאלית בעיקרה, אבל פתרונה הוא בתחום פעולות חינוכיות-שיקומיות.

ולכן המסגרת הזאת עדיין אינה מספקת. אפשר לברך על השלב הראשון, אבל אי-אפשר להסתפק בו, ולכן נציע, כאשר יבוא דיון מפורט, שינויים מרחיקי לכת, על מנת להפוך את חוק המסגרת לחוק בעל תוכן.

היו"ר ק. לוז:

רשות הדיבור לחברת-הכנסת גו, ואחריה לחבר-הכנסת כהן-צידון.

מתילדה גו (מפלגת העבודה הישראלית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני מקדמת בברכה את חוק הסעד (טיפול במפגרים), המונח על שולחן הכנסת לקריאה ראשונה. זאת היא התחלטה של התחיקה שתבטיח את הזכויות החוקיות של המפגרים בשכלם ואת השירותים לסוגיהם, הדרושים לשיקומם ולקידומם. יש לברך על כך שנתגבשה הכרת החברה בזכות המפגר לקבל טיפול, שעד היום ניתן לו רק בתנאי, כמו שכתוב בפתיחת דברי ההסבר להצעת החוק.

בוחאי שעוד רחוקה הדרך להגיע למה שאנו רוצים, אך מעודד לראות עד כמה האנשים המסורים, המטפלים בבעיות הכאובות האלה, מחפשים את הדרך שתוכל במקצת להקל על מוכה-הגורל בעצמו ועל משפחתו האומללה.

קל מאוד לתאר את הצער והטרדינה של זוג אשר מחכה ללידת ילדו, עושה תכניות לעתידו ומחכה בקוצר רוח להחזיק אותו בזרועותיה, לזכות בחיוך ראשון או לשמוע את המלה הראשונה, ופתאום מגלה בו את המום האיום והגורא, ואז חושכות עיניו.

מובן שכל הורה חושב שמום או פיגור בנו הוא הכי קשה, אם זה עיוור, אם זה אוטיסטי, אם זה חירש-אילם ואם זה מפגר. מכל סיבה שהיא — זהו הרס המשפחה. אני מכירה משפחות שאסון זה פקד אותן עם היוולד ילדן הראשון, ואז נבהלו והחליטו שלא יהיו עוד ילדים, ולא ידעו מה טעמו של ילד בריא ויפה. וזה יכול לקרות במדינה כמו שלנו, הדוגלת בעידוד הילודה ורואה בהגברת הילודה צו ראשוני ואחד היסודות לעצם קיומה. היא חייבת לבטח את המשפחה לפחות כנגד הצד הכלכלי שבאפשרות לידה של ילד מפגר. אין צורך לפרט את הטרדינה כאשר ילד מפגר נולד במשפחה שיש בה ילדים בריאים. זה הורס ומטריד את כולם, הורים וילדים כאחד. ההורים דאגה מתמדת מברכסמת בלבם שמא ילכו לעולמם ומה יהיה עם הילד המפגר? מי יטפל בו? מי ידאג לו?

כנסת נכבדה, אני מודה שהתרשמתי מאוד מראשית דבריו של כבוד השר, ובדשותך, אדוני היושב-ראש, אצטט כמה שורות מהם. השר אמר: "רגילים אנו לדבר על הילד המפגר. הביטוי הוא נכון, ויותר מדי נכון, כאשר מדברים על הגיל השכלי. הוא איננו נכון כש-מתחילים בגיל לפי תעודת הלידה. המפגר נשאר לעולם בדרגת ילד חקוק לטיפול, להשגחה ולקידום. עוד יותר משמרתי המפגר את מעמדו מרגישה המשפחה את גור-לה, ומשום כך מהווה בעיית המפגר גם בעיית המשפחה. ובתור בעיית משפחה, שהיא בעיה של משפחות רבות, הופך העניין לבעיה חברתית וסוציאלית ממדרגה ראשונה. שיקום מתאים או סידור מתאים של מפגר —

משפחה המסרבת להודיע על קיומו של ילד מפגר. לכן הוא מפנה אותנו לסעיף 2 של החוק, בו כתוב לאמר: "שר הסעד, בהתייעצות עם שר האוצר, רשאי בצו לחייב רשות מקומית לקיים שירותים לטיפול במפגרים". עדיין לא שמעתי על רשות מקומית אחת שאין לה רצון לטפל בילד מפגר. על זו הבעיה, אדוני השר, הבעיה היא שאין לרשות המקומית אמצעים כספיים לצורך זה. זוהי בעיית הבעיות. והחוק המוצע אינו נותן לנו שום תשובה לבעיה זו.

אינני בא חס וחלילה למתוח ביקורת על הממשלה ולטעון שיש לה אמצעים ואינה רוצה לתיתם. אבל עצם החוק המוצע דבריו החסרי יש בהם משום לעג לרש. ואני עומד על חוק זה מכיוון שנתקלתי בסוגייתו במקרה טראגי. אני עדיין זוכר שקיבלתי על עצמי להגן על המקרה הראשון של המתת חסד במדינת ישראל, של מה שנקרא רצח מתוך רחמים. אני עדיין זוכר את החומר העצום שקיבלתי מכל קצות תבל, מאנשים שבאו להצדיק או לא להצדיק את המתת החסד, קוראים שניסו לנצל את במת בית-המשפט כדי להבין מהי הבעיה. ולכן ראיתי מהי הבעיה. נגזרה גזירה על משפחה וגורל בקרבה ילד מפגר. קורה שמשפחות מצ-ליחות לעמוד במבחן, גזירות על עצמן הגבלות מרובות, מפסיקות להרחיב את המשפחה, גאונות מול חוסר השלום בתוך המשפחה. כי ברוב המקרים, כאשר ילד מפגר נשאר בתוך המשפחה, אין שלום בית. בדבר זה אפשר להיווכח מהסטטיסטיקה אצל הרבנות, בבתי-דין רבניים. והחוק לא בא לתת לנו פתרון, לא בא לומר לנו מה לעשות במקרה שגזירה כזאת נגזרה על משפחה, כדי לצמצם את הנטל מהצד הנפשי והמוסרי. הנטל הכספי יחולק בין הציבור, דהיינו: הממשלה תבוא ותמצא את האפשרות לשחרר את המשפחה מן המועקה הזאת. ואנו יודעים את הטראגיות שבדבר. ומותר לי לומר, שכמה אמהות אמרו לי תוך כדי החקירה במשפט זה, שהבשורה ה"טובה" ביותר היא כשמישהו מוצא מוצא, שהילד המפגר יעבור מהחיים מבלי שיתבכו בעניינים פליליים. כמה פעמים היו מקרים כאלה שאמרו בבית-המשפט: מה פשעי ומה חטאתי? — לא יכולתי לעמוד במבחן. ואם ברוצנו לשחרר משפחה כזאת מהגזירה, לשים קץ לאפשרות של עשיית מעשה בדרך בלתי-חוקית — אנו צריכים למצוא פתרון, כדי שיינתן מקום לילד המפגר, כדי שהמשפחה תוכל להשתחרר מן הסבל, כדי שתוכל להיות חיים נורמליים.

אינני מוצא בחוק המוצע תשובה לשאלות שעז-רתי, ולכן אשמך מאוד אם כבוד השר, בבואו להשיב להשגות חברי הכנסת אודות החוק המוצע, יוכל להביא לפנינו נקודת אור, כדי שהמשפחות הללו, המתייסרות במקרה אומלל כזה, יוכלו לקוות שאכן גאולה מסוימת קרובה לבעיית שבהן הסתבכו על לא עוול בכפן.

הי"ד ק. לז:

רשות הדיבור לחברת-הכנסת נצר, ואחריה לחבר-הכנסת פתל.

דבורה נצר (מפלגת העבודה הישראלית):

אדוני יושב-ראש הכנסת, כנסת נכבדה. ביקשתי רשות להעיר כמה הערות לחוק הזה, שרבים כבר דנו בו וצינו שציפינו לו זה זמן רב. אודה שלאחר עיון בחוק הייתי אף אני קצת מאוכזבת, כיוון ששאלתי

להבטיח עידכון השירותים. רצוי שיוציין בסעיף 2(ב), כי שר הסעד יגדיר מדי פעם את השירותים הנוספים.

סעיף 6(2) מסמין את ועדת האיבחון להורות כי המפגר ייבדק בדיקות רפואיות ובדיקות בדבר כשרו השכלי. כדי לבטא את המגמה המחוקקת לשיקומם של המפגרים מן הראוי להסמין את ועדת האיבחון להורות גם על בדיקת התאמתו של המפגר לתעסוקה כלשהי וכן על בדיקת כשרו להסתגל למסגרת חברתית.

ולבסוף, רצוני שוב לברך את משרד הסעד וכל עובדיו על מסירותם ואומץ-לבם, וכן את הארגונים העוזרים בצורה נפלאה למדינה, בלחצם חלק לא קטן מהעול הכבד. נכחתי בכנס הבין-לאומי של אק"ם לפני כחודשיים וראיתי את גודל המפעל הזה. אני מאחלת להם סיפוק והצלחה במעשיהם, ותפילת כולנו היא שיוקטן מספר המפגרים למיניהם ושיגדל לנו דור בריא בוגר ובנפש, שישמח את לבנו. בתחילת דברי קידמתי בברכה את העובדה שמתגבשת ההכרה בחברה לגבי זכותו של המפגר לטיפול והשגחה, ובסוף דברי רוצה אני להביע את התקווה, שנגיע להכרה מלאה בחובת החברה כלפי המפגר, כדבר מובן מאליו.

הי"ד ק. לז:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת כהן-צידון.

שלמה כהן-צידון:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. אני שותף לדבריו של כבוד השר בהביאו הצעת חוק זו, שמדינת ישראל יכולה להיות גאה על כך שלמרות מצבה הכלכלי והבטחוני הקשה השקיעה מאמצים ואמצעים רבים, משאבים כספיים וכוח-אדם, לקידום הטיפול במפגר ולהקלה על משפחתו. אך התפלאיתי כאשר קראתי בעתון "הצפה", שמיצה דברי כבוד השר במשפט אחד, שהיסוד הראשון של החוק המוצע הוא חובת המוסדות הציבוריים לטפל במפגר. אני לא מצאתי בכל סעיפי החוק חובה כזאת.

אינני מבין מה מטרתו של החוק המוצע. האם מטרתו לבוא לעזרת הילד האומלל, במקרה שהוריו אינם מעוניינים לתיתו לטיפול ולאישוף? הקורא סעי' פים 4, 5 ו-6 רואה דבר אחר. הוא מקבל את הרושם, כאילו ישנם מקרים רבים, שבמשפחות מסוימות יש ילד מפגר, וההורים אינם מעוניינים להודיע למוסדות על קיומו, מתקבל הרושם כאילו ישנם מוסדות שיש להם אמצעים כספיים, ויש מעונות שיש בהם מקומות לקליטת הילד המפגר, אלא שההורים מסרבים להיוקק להם. לכן באים סעיפים 4, 5, ו-6 ומורים כיצד חייב הפקיד להודיע, ולהביא את המקרה לפני ועדת האיבחון.

לא זו הבעיה, אדוני השר. הבעיה הפוכה לגמרי מזו המשתמעת מתוכן סעיפי החוק. הבעיה היא שישנם מפגרים במספר רב שאין להם מקומות במעונות. ילד מפגר הורס את משפחתו. הייתי מעוניין מאוד שכבוד השר יגלה לנו את הסטטיסטיקה שבדבר על מספר היל-דים המפגרים במדינת ישראל; הייתי מעוניין לדעת אחוז הנוקקים לטיפול, אשר סירבו לקבלם; הייתי מעוניין לדעת אחוז המקרים של ילדים מפגרים שנתגלו בזימנת פקדי הסעד, ושהוריהם סירבו להביאם למוסדות.

החוק בא לתקן פגם. אך על פגם זה טרם שמענו. ומיד אסביר מדוע לא שמענו. מי שקורא חוק זה חושב ששהר הביא חוק זה כדי למצוא פתרון למקרה של

אשר מתוך יאוש גדול מאוד עשתה את המעשה הטראגי, יאוש לא רק משום שאין מה לעשות, אלא גם משום שאין האמצעים הדרושים.

מה מציע החוק שלפנינו? — במשך השנים שבהן בירדנו בכנסת את הבעיה הזאת סוכמו המלצות. אפשר היה לערוך חוברת שלימה של המלצות ועדת השירותים לטיפול במפגר. אני מודה שגם בהמלצות התקשינו מאוד להציע דרך לפתרון הבעיה.

אחת הבעיות שהחוק נוגע בה בצורה מעורפלת במקצת, בצורה בלתי ברורה, היא בעיית רישום מפגרים. היו לנו בירורים רציניים מאוד על הבעיה, אם יש לחייב לערוך רישום של המפגרים עם כל הפרטים. לא היו לזה מצדדים רבים. אחד הנימוקים היה: אם יהיה רישום מדויק, אם נדע כמה מפגרים יש, אם נדע את כל הפרטים הקשורים במפגרים, מה זה יוסיף, האם רישום כזה יתן גם תשובות לבעיות, וקודם-כל, האם הוא יתן תשובה למשפחה של המפגר? כי איננו יודעים מה עשה בנפשו של המפגר, ייתכן שהוא בעצמו איננו אומלל, ייתכן שיש לו שמחת חיים וסיפוק מחייו כפי שהם, אולם קיימת בעיית המשפחה.

אשר לבעיות של משפחת המפגר, יש דברים רבים שהרפואה והפסיכולוגיה עוד לא הסבירו אותם. מסביב לבעיה זו שוררת דאגה, פחד, אם כי לא הוכח אם זה פחד מפני תורשה או פחד מקירבה. עדיין לא הוכח שום דבר.

הימצאותו של ילד מפגר גורמת למשפחה קשיים חברתיים. בעיקר לילדים הבריאם של המשפחה, החיים ששים להכניס חברים לביתם. אני יודעת על מקרים של צעירים שעזבו את הארץ כדי להתרחק ממשפחתם בגלל בן-משפחה מפגר. זוהי בעיה חברתית רצינית.

ומה הטיפול המוצע? הטיפול אינו יכול להצטמצם בהוצאת צו מעון, כי עד איוה גיל אפשר להחזיק במעון? זוהי לא רק שאלה של שיתוף, כי-אם של עצם הקיום. מי שמכיר את אק"ם, שהוא ארגון של הורים, ידע שארגון זה דואג לגורלם של המפגרים לאחר שהוריהם יתדלו לתמוך בהם, לאחר שההורים כבר לא יהיו בחיים. יש הצעות להקמת כפרים מיוחדים של מפגרים, להקמת מפעלים מיוחדים, ויש כל מיני נסיונות בשטח זה.

זאת ועוד. החוק המוצע אינו נוגע לגמרי בבעיה, מה להשיב לאותם הורים המתדפקים על דלתות המוסדות ומשוועים לעזרה.

סעיף 2, שהוא למעשה הסעיף העיקרי של הצעת החוק, שיש בו כעין תשובה לבעיות, אומר: "שר הסעד, בהתייעצות עם שר האוצר, רשאי בצו לחייב רשות מקומית לקיים שירותים לטיפול במפגרים" וכו'. יסלה לי שר הסעד, אני קוראת וקוראת את הסעיף, אך אינני יודעת מה הוא מחייב.

שר הסעד אמר — וזה מופיע גם ב"דברי ההסבר" — כי סעיף זה בא בעקבות חוק שירותי הסעד, שהכנסת קיבלה ב-1958. בחוק ההוא נאמר, שכל רשות מקומית חייבת להקים לשכת סעד לשם טיפול סוציאלי בנוקמים והגשת סעד להם. מאז קבלת החוק עברו עשר שנים, ועלי לציין כי אין כמעט רשות מקומית שאין בה לשכת סעד, שאין בה מחלקה סוציאלית, שהיקף פעולותיה תלוי בגודל הרשות המקומית ובאמצעים, ומי כמון, שר הסעד, ידע זאת.

את עצמי מה למעשה מבטיח החוק, מה הם האמצעים, מה הישועה שניוועע עלי-ידי החוק הזה.

אך אני חייבת להעיר כאן הערה לחברי הכנסת האזונה. בראשית דבריו אמר: הכנסת לא התפתחה. דווקא כלפי הכנסת אין מה לטעון. כי בכל שנות עבודתה של הכנסת, עוד בכנסת הראשונה — בוועדות, בוועדות-משנה, בוועדות מיוחדות של הכנסת, בגופים ציבוריים, גם במועצות שבהן משתתפים חברי כנסת — לא שקטו כל הזמן ועסקו בבעיית הילד המפגר.

שר הסעד ציין בדבריו על הצעת החוק את העקרונות המונחים ביסודו של חוק הסעד: חובת מוסדות ציבוריים לטפל במפגר, חובת שר הסעד לדאוג להשתתפות הממשלה, דאגה לשיתוף המפגר, חובת הסודיות וחובת החברה כולה לעשות למען הקלת סבל המפגר. כל אלה דברים חשובים בתכלית.

בעיית המפגר בחברה היא בעיה עולמית, שאחת מסיבותיה העיקריות היא נחשלות סוציאלית. יש מחר לזאת החברה התגברת עליה. דוגמה לכך היא מחלת השחפת, מחלה סוציאלית מובהקת, שהחברה כולה התגברה עליה. ויש להגיד זאת גם לזכותנו, לזכות כל חלקי הציבור, שהתגברנו על המחלה הזאת. לא כך המצב בעניין הפיגור השכלי. לצערנו הגדול עדיין לא התגברנו שיש כבר גילויים, שאנשי מדע, אנשי רפואה ופסיכולוגים, מצאו אמצעים לסילוק הפיגור השכלי. עדיין מגישים באפילה במסגרת זו. לא ידוע כלל מהי הסיבה למחלה ומה האמצעים לטפל בה. אמנם הטיפול הכולל שהתבררנו בו, הטיפול הרפואי הארכת שנות החיים של האדם, מתייחס גם למפגר. קודם היו סבורים, שהמפגר בשכלו איננו מאריך ימים. למולנו, למול כולנו, אותם האמצעים של טיפול רפואי כולל מתייחסים גם אליהם. הם זוכים לאריכות ימים. אך השאלה היא, אם הם זוכים לשמחת חיים, לחדות חיים.

בראשית החוק יש הגדרה מפגר מהו. שר הסעד עמד על כך, גם העתונות ציינה שזוהי כביכול הפעם הראשונה שניתנה הגדרה לעניין זה. זה נכון. זו הגדרה ראשונה. זאת איננה הגדרה כוללת. אין אנו יכולים להגדיר הכל ולכלול הכל בהגדרה אחת. יש כאן דרגות שונות, סוגים שונים, ואין להכניס למסגרת אחת. טוב איפוא שיש בחוק הוראה בדבר הקמת ועדת איבחון, שאולי תוכל למיין ולקבוע מה הטיפול ובאיזו צורה ייתנו למפגרים למיניהם.

כמה סעיפים אינם ברורים. לדוגמה, מדובר על אמצעי כפייה. למי? על מי? את מי צריך לכפות פה? את המפגר? קשה להגיד כאן "ילד מפגר", כי יש גם מבוגרים מפגרים, על מי הכפייה? על המשפחה? המשפחה היא אומללה. ואין זו בעיה רק של אמצעים. בודדאי, לגבי מי שאין לו אמצעים זוהי תוספת לעול. אבל גם למי שיש אמצעים, אפילו להחזיק ולשלוט גם להם אין זה פתרון. כי יש משפחות שבהן מצוי ילד מפגר, ויש כאלו שיש בהן גם שניים או שלושה, וזהו חותם על המשפחה כולה. כל אחד מאתנו בודדאי ידע הרבה מקרים. כולנו היינו עדים והודענו מהטראגיות האלו המקרה של אדם שהעלה לעשות מה שעשתה. הציבור זועזע או כולו; היו אז בירורים ציבוריים רציניים באמת בנושא הגדול מאוד: זכותו של אדם על חיי אדם.

ביקרתי את האם האומללה בבית-הסוהר, האם

היז"ר ק. לוח:

רשות היבבור לחבר-הכנסת פתל, ואחריו לחבר-הכנסת ורדיגר.

דוד פתל (מפלגת העבודה הישראלית):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. חוק הסעד (טי"פול במפגרים), המוצע לנו על-ידי שר הסעד, הוא חוק המטפל בשאלה כאובה מאוד, שאלה שהפגע שלה כבד בחברתנו. תופעה זו פוגעת בלי רחם ובלי הבדל בין השכבות החברתיות. היא עלולה לפגוע במשפחה ענייה כעשירה; במשפחה משכילה ובמשפחה בלתי משכילה — בכל השכבות הנרחבות. כאשר היא פוגעת, פגיעתה כבדה ביותר, ולפעמים הורסת משפחה שלמה — הורסת את הילדים הבריאים במשפחה ואת חיי בני-הזוג ההורים. עד כה לא תמיד יכלה משפחה כזאת, במסגרות הקיימות בארץ, למצוא לעצמה מוצא דרך טיפול בילד המפגר. נכון שמשרד הסעד עסק רבות בשאלה זו בשנים האחרונות. משרד הסעד יכול להתברך ולהתגאות על ההתקדמות שהושגה על-ידו. למעשה התחיל לטפל בבעיה זו רק בשנים האחרונות. הוא התחיל בטיפול בלי שהיה חוק מחייב.

רבים מחברי הכנסת — כפי שאמרו חברי כנסת שקדמו לי — טיפלו בבעיה זו. בקדנציות השונות של הכנסת דנה ועדת השירותים הציבוריים בשאלה לארכה ולרחבה. הוועדה הממחיתה בטיפול בשאלה זו. המלצות רבות הוגשו למשרד הסעד. לצערנו, לא כל ההמלצות קיבלו את הטיפול הדרוש. יום יום ושנה שנה ציפינו לחוק שיחייב טיפול בצורה נאותה והולמת. לרבות טיפול בבעיות הכספיות הקשורות בבעיה זו. היום זכינו לקבל את הצעת החוק המונחת לפנינו. אני מבדך על הצעת החוק. אך אני יכול לראות בהצעת החוק שהו-צעה לנו יותר מאשר מסגרת.

המעין בסעיפי החוק אינו מוצא איפה היכן ומי חייבים בטיפול במפגר. החוק מדבר על צו שיתן שר הסעד לרשויות המקומיות. אין אני רואה, מסיבות שונות, ברשויות המקומיות כתובת לשאת בנטל זה. הרשויות המקומיות עמדו עד כה בפתח ודרשו מהרשות למען המפגר במשרד הסעד לקבל עוד מקום ועוד מקום לקליטת מפגר כזה או אחר. בקושי מצאו את המקומות הדרושים באמצעות השלטון המרכזי. היום אנחנו באים ואומרים להם: אתן, הרשויות המקומיות, תתחייבנה לפי צו של השר להחזיק ולטפל במפגר ולתת לו את השירותים הדרושים. אינני מאמין שביכולתן של הרשויות המקומיות לשאת בנטל זה. אם אנחנו מתכוונים ברצינות לטפל בבעיית המפגר, לא זו הדרך. אם העניין יוטל על הרשות המקומית, לא תהיה תזוזה. מצד שני, אינני חושב שיש לשחרר את הרשות המקומית לגמרי. זכותו של הילד המפגר להתקבל למוסד כפי שילד רגיל מתקבל למוסד חינוכי. אפשר לחייב את הרשות המקומית להקים או להשתתף יחד עם רשויות אחרות בהקמת מעון ומחסה לילדים מפגרים. אבל מכאן עד הפיכת הרשות המקומית לרשות המטפלת במפגר — רחוקה הדרך.

לפי חוק זה, המחייב רישום מפגרים, הרשות המקומית אינה יכולה לפתור בעיה זאת. עד עכשיו לא מצאנו את הפתרון לבעיה, אפילו בטיפול ובאחריות הממשלה, בלי חובת הרישום. אם תבוא מסגרת החוק המחייב רישום מפגרים — רישום זה לא יכול לבוא במקום הטיפול. הגילוי עצמו של המקרה לא יכול להיות

בעיית המפגר במשפחה היא אחת הבעיות החר-פות, שכל לשכה סוציאלית מתלבטת בה. אך לשם כך היא זקוקה, קודם כל, לאמצעים כספיים. מה פירוש המלים "בהתייעצות עם שר האוצר", מתי נהיה במצב שבהתייעצות עם שר האוצר יהיה לנו אמצעים גדולים? אני מודה שמדי פעם בפעם עולות בראשי מחשבות בנושא זה. הנה הקימונו את המוסד לביטוח לאומי, המטפל בבעיות רבות על-ידי עזרה הדדית. אולי אפשר לפתור גם את בעיית המפגרים באמצעות חוק המוסד לביטוח הלאומי, כדי שהחברה תהיה אחראית במקרה של אסון ליחיד, שהרי בעניין זה איש אינו מובטח. מפני שעדיין לא הוכח מניין נובע הפיגור, מה הן סיבותיו, מה הן הדרכים לריפוי.

אם לא, נקבע בחוק מקורות למימון הטיפול במפגרים, — יסלח לי שר הסעד, אך עם כל רצונו, לא יימצא פתרון לבעיה.

אחד מחברי הכנסת — נדמה לי, חבר-הכנסת האוצר — אמר כי הטיפול במפגרים אינו שייך למשרד הסעד. לדעתו, זה שייך למשרד הסעד. אין הגדרה ברורה של שירות סוציאלי. שירות סוציאלי צריך לטפל לא רק בנחשלות כלכלית וחברתית, אלא גם בכשלונות, בפיגור שבחברה.

לא יהיה פתרון לבעיית המפגר אם לא גאווזר אומץ וכוח כדי לגייס את האמצעים הדרושים. כולנו יודעים איך קמה בזמנו קרן הנכות במוסד כמו קופת-חולים. היא התחילה בתוספת אגורה למס והפכה לקרן גדולה. וזה הפך לקרן. בעזרת אמצעים קטנים נמצא מימון. כאשר יימצא מימון, אולי תימצאנה האפשרויות. הגישה צריכה להיות שונה לגבי הילד המפגר, הנער המפגר והמבוגר המפגר.

כולנו יודעים שנעשה רבות, אולי יותר מכפי שאפ-שר היה לעשות באמצעים שניתנו. הוקמו מוסדות. סביב מוסדות גם כן קיימות בעיות רבות. קיימת בעיה של העובדים במוסדות. אם מוצאים עובדים כאלה, הרי כל אחד מהם הוא אחד מל"ז צדיקים. עובדים אלה אינם מקבלים צל"שים או ציוני שבת אחרים על עבו-דתם. זו עבודה קדושה.

בודאי אפשר יהיה לחייב גם את הרשות המקומית וגם את ההורים להשתתף בהוצאות.

כמובן אצביע בעד העברת הצעת החוק לוועדת השירותים הציבוריים. הצעת חוק זו תהווה מסגרת. אינני יודעת עדיין איזה תוכן נוכל להכניס בה. סעי-פים רבים בהצעת חוק זו אינם נחוצים וסעיפים רבים חסרים. חסר עניין המימון. אני מקווה שסעיפים נוס-פים בנושא זה לא יהיו בבחינת נושא חדש בוועדה.

לוועדת השירותים הציבוריים יש כבר נסיון בטיפול בבעיה זו. היו חברי כנסת ואנשים שאינם חברי כנסת שראו בן את תפקידם הקדוש. הם עסקו בכך במשך כל הזמן. בזכות טיפולם חלה התקדמות ניכרת. אני מקווה, שוועדת השירותים הציבוריים תזכה, בכנסת הזאת, באמצעות המסגרת הזאת של הצעת החוק, להביא לכנסת לקראת שנייה ושלישית חוק שיתן תשו-בה ברורה, גם אם בצעדים איטיים. הוקמו ועדות שונות לטיפול בעניין זה, אבל עד הביצוע המרחק רב. אני מקווה שוועדה תמצא את הדרך למתן תשובה מת-אימה יותר לפתרון הנגע החברתי של המפגר עצמו ושל משפחתו.

כשלב חשוב בקידום הטיפול במפגר, באשר הוא בא לתת מסגרת חוקית למה שנעשה בעבר, והוא בא להשלים את החסר ולתת כיוון ותנופה מחודשת לעבודת המשרד העתיד. השר קבע גם את ההשקפה המונחת ביסוד הסעיפים שבחוק, והיא, כי זכותו של אדם קיימת בכל מקום בתוך המדינה, וכי קיימת זיקה מיוחדת בין האזרח לבין הקהילה שבה הוא חי. אלה הם יסודות טובים, כפי שיש לציון לשבח את מגישי החוק העמלים במשך כל השנה כולה לשבח את מגישי החוק העמלים בחברה המתאימים להם.

בחוק המוצע והחיובי יש גם נקודות הטעונות בהרהור וכאלה הדורשות תיקון. בעייתו של המפגר היא בעיה קשה — אולי למשפחתו יותר מאשר לו לעצמו. לכן מחובתנו להמציא כלל האפשר את העול שהוא מטיל על משפחתו, ולעתים על בני משפחה שהם אחים ואחיות נשואים ובעלי משפחות, או עומדים להינשא ונשארים תלויים בתמיכתם באחיהם. עלינו ליצור במדינתנו מצב שבו לא יהיה המפגר תלוי באיש וייתמך על ידי המדינה בכל צרכיו.

אנו עדים למחזות טראגיים של משפחות, שילדים מפגרים בביתן מאלצים אותן להפנות את עיקר הכנסתן — ולגבי רבות מהן זוהי הכנסה זעומה — לצרכי הטיפול בילד המפגר, בעוד שהילדים האחרים וההורים נפגעים וסובלים ואין לאל ידם להושיע.

אדוני היושב-ראש, החוק המוצע מגדיר — ולא בפירוט רב — את חובותיהם של ההורים כלפי משרד הסעד והמדינה ברישום וכו', אך אין הוא נכנס לעבי הקורה בכל הקשור לחובותיה של המדינה למפגר ולמשפחתו. אנו דורשים מהמשפחה הודעה ורישום, שהם חובה, ובמקביל רפה עד למאד הוא הסעיף, סעיף 18, המתייחס לסדירות. אך לא רק בכך אין החוק מפורט דיו. גם בכל הנושא של הבידור והרישום אין אנו מרגישים במידה מספקת את חרותו של המוחק מפני פגיעה במשפחה בצורת שאלות שאינן במקומן, בצורת הערותיו של המבקש בבית המשפחה. ייתכן שכבוד השר יאמר, שזהו פועל-יוצא וברור מעצם עבודתו של האדם, ואין מקום לכך בחוק; אסכים עמו, אך בתנאי שידעו היטב אנשי משרדו כי ייתכנו בנושא רגיש זה ואנו נחוש בתגובת כאן, בבית זה.

כבר נגעתי בעניין חוסר הפירוט. חושש אני גם שהרשויות המקומיות המתנגדות לחוק זה מנקדות ראיות התקציבית הנצלנה גורם זה ותנסינה, כל אחת בדרכה היא, למצוא פתחים וסדקים כדי להימנע מן הצורך לקבל את הוראות משרד הסעד, שהוא "רשאי" להורות, כאמור בחוק. ובכלל, אולי כדאי לגשת לנושא מתוך ראייה כוללת של הדברים ולהתחשב גם במועצות וברשויות המקומיות, עליהן אנו באים להטיל מעמסה נוספת כשהן ניצבות עוד על כרעי התרנגולת התקציבית, שהיא בדרך כלל גרועה בלאו הכי. מפליא שהפתרון לא נמצא בדרך של הגדלת התקציב למשרד הסעד, שיופנה לתחום זה של הטיפול במפגר, כי מה ייצא לפי החוק המוצע? סעיפים 2 ו-3 עונים על כך: שר הסעד יצטרך להתייעץ עם שר האוצר, וכולנו יודעים היטב שאם רוצים שהדברים יסתבכו, משאירים את ביצועם בהנהלת שני שרים שצריכים להתיעץ. או בודאי יחולו עיכובים, כי כל צד יראה את הנושא מנקודת ראותו, שהיא בדרך כלל שונה מנקודת ראותו של חברו. מדוע לא יוקצב סכום גלובלי למשרד הסעד, אשר העניין בגדר טיפול?

מטרה בפני עצמה. הגילוי ורישום המפגרים הנוספים שישנם יוסיפו על הרשויות המקומיות ועל משרד הסעד נטל אשר עד עכשיו לא היה. עכשיו מחזיק ומטפל משרד הסעד בלמעלה מארבעת אלפים מפגרים, שקצת יותר ממחציתם נמצאים בפנימיות וכאלף וחמש-מאות נמצאים במעונות יום ובסידורים שונים שאינם מחייבים פנימיה.

חברי הכנסת, אין בידי מספרים כרגע, אבל יכול אני להגיד בבטחה, שלפחות כמספר הזה יש היום עוד ילדים מפגרים — בלי חובת הרישום המוצעת בחוק הזה — אשר מחכים בתור לסידורם וטרם מצאו אפ" שרות לסידור, מכיוון שאין מוסד אשר יקלוט אותם ואין מסגרת אשר תטפל בהם, ולא מפני שאין מי שיגלה אותם. הם גלויים ורשומים ומחכים בתור לסידורם. לדאבוננו, הצעת החוק המונחת לפנינו לא באה לתת כל תשובה לאלה אשר מחכים בתור, והיא אף תוסיף מפגרים נוספים לתור הגדול של ילדים מפגרים המחכים לסידורם.

אדוני השר, ברשותך רוצה אני להעלות כאן עוד נימוק, מדוע אינני רוצה שהרשויות המקומיות בעצמה תהיה אחראית לטיפול במפגר: אם גלך בשיטה זו, כל רשות מקומית — למרות הצו ומעבר לצו — תטפל, או תצטרך לטפל, אם נחייב אותה לעשות זאת, בנושא זה. אך ורק לפי כוללתה; ומאחר שלא כל הרשויות המקומיות שוות ביכולתן, בהכרח הטיפול במפגר, לפי שיטה זו ובדרך זו, לא יהיה שווה לכל המפגרים בכל המקומות.

אני בטוח, שמאחר שהממשלה הציעה את חוק המסגרת שלפנינו, הציעה אותו מתוך כוונה טובה ורצון למלא אותו תוכן. ואני מקווה כי לאחר שיושלם חוק מסגרת זה בוועדת השירותים הציבוריים, נוכל יחד עם משרד הסעד לתת לו תוכן.

בטרם אסיים רצוני להעיר הערה נוספת. סעיף 9 של החוק מדבר על ועדת ערר. הוא קובע הרכבת ועדת הערר משלושה אנשים: שופט, רופא-פסיכיאטר ופקיד סעד. המערער בא לערער בעקב נגד משרד הסעד. המערער רואה את משרד הסעד ככתובת אשר טיפלה במקרה, ולמרות שבהתאם לחוק לא משרד הסעד לבדו מחליט — כי ועדת האיבחון היא שתחליט ובאופן פורמלי מובא הערר נגד החלטת ועדת האיבחון — הרי בכל זאת רואה האזרח לנגד עיניו את משרד הסעד ופקיד הסעד, המטפל הישיר בעניינו. וכידוע, מן הראוי שהצדק לא רק ייעשה, אלא גם יראה, וחשוב שאותו מערער, שיש לו עניין עם משרד הסעד, לא יבוא לערער בפני ועדת ערר שגם פקיד הסעד יושב בה. רצוי אפוא להחליף את פקיד הסעד במישהו אחר.

הי"ד ק. לוי:

רשות הבידור לחבר-הכנסת ורדיגר, אחרון המש"תתפים בוויכוח זה.

אברהם ורדיגר (פועלי אגודת ישראל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. חוק הסעד (טיפול במפגרים), תשכ"ט, המוצע לפנינו לאישורו המקודם ולהעברה לוועדה, הוא חוק ברוך ביסודותיו, טעון תיקון בסעיפיו, ספק אם הוא ברי-ביצוע, ובלתי ניתן למימוש בגישה התקציבית הנוכחית.

שר הסעד, בהביאו את החוק לאישור הבית, הגדירו

15 מיליון לירות. כל הידע ומכיר את התפתחות התקציביים שלנו מבין שיהיו סכום לא-מבוטל.

נחנך 1,308 ילדים במוסדות ממשלתיים. הילדים נשלחו וסודרו על-ידי 185 לשכות ברשויות המקומיות. משרד הסעד בתור שכוה הוא משרד פדראלי, לא הוא מחזיק את הלשכות במקומות. לשכות הסעד במקומות הן בבחינת יצור מוניציפלי הפועל בשיתוף פדראלי, אם מותר לי להשתמש בביטוי הלכות ממדינה גדולה ורחבה. בנוסף לכך נחזיק 1,600 מפגרים במוסדות פרטיים וציבוריים, ושוב, הם באים מ-185 לשכות ב-185 רשויות מקומיות שונות. נחזיק 1,300 ילדים בכיתות מיוחדות במעונות-יום. יהיו לנו כיתות מסוג זה.

במפעלי התעסוקה נעסיק 750 מפגרים ב-22 רשויות מקומיות.

חושבני שבכך יש אישור לתזיה שהבאתי בפתח דברי, כי אילמלא הרגשת העשייה לא היינו מביאים חוק שהוא רק חוק מסגרת, לא יותר מזה, אבל ודאי לא פחות מזה.

אנו דואגים לרמת הטיפול, ומשום כך פתחנו קורסים מיוחדים להכשרת 40 מטפלים במעונות למפגרים. שיטה חינוכית כזו עוד לא היתה נהוגה אצלנו. בנוסף לכך אנו מקיימים עשרות השתלמויות לעובדים, הן עובדים סוציאליים על מנת שיימדו וילמדו את בעיית המפגרים, והן עובדי חינוך במוסדות השונים על מנת שילמדו וידעו גם את האספקטים הסוציאליים השונים.

נפעיל בשנה הבאה את הפיקוח על 20 מוסדות פרטיים וציבוריים, על 22 מפעלי תעסוקה, על 59 מעונות-יום וכיתות מיוחדות לילדים מפגרים.

בנושא זה, בדומה לתזיה שלנו בכל ענייני הסעד, איננו רשאים ואיננו צריכים להתפלג כאן לפי אותה חלוקה שלבית של אופוזיציה וקואליציה; בנדון זה כולנו שייכים למפלגה אחת, כולנו רוצים בטובת הילד והמשפחה גם יחד. אם אנו מסתכלים על מה שצריך להיעשות בשטח זה, — המרחק איננו קטן; אם אנו מסתכלים על נקודת-המוצא מלפני שנים רבות, — המרחק הוא, ברור השם, רב.

מה נותן חוק המסגרת המובא לאישור הכנסת? ההגדרה של "מפגר" יכולה להיות מעניינת, גבוהה, מודרנית, היא יכולה להיות נתונה לוויכוח מבחינה פסיכולוגית ותרבותית; אבל עצם העובדה, שקיים חוק הבא להבטיח כי הטיפול יינתן מכאן ולהבא בזכות מלאה ולא בחסד, יש לה חשיבות רבה, ביחוד למשכור במשפחות שקשה להן לשמור על שיווי-משקל נפשי. חשוב שכל איבחון וכל דיאגנוזה, כל הצעה לתרפיה ולמקום שבו ימצא הילד המפגר את מקומו ואת טיפולו המתאים — כל אלה לא יהיו נתונים לוויכוח ולמיקוח, כאשר מצד אחד עומדת המשפחה, ומצד שני, מעבר לאשנב וליד השולחן, יושב הפקיד. חשוב איתנו שאנשי מקצוע ידעו את כל הפרטים והם יקבעו. הקמנו ועדות איבחון, ובוועדה כזו צריכים לשבת פסיכולוג, מחנך, פקיד סעד, רופא-פסיכיאטר, ורופא מומחה למחלות ילדים. משהקמנו ועדת איבחון כזו — נתנו לעניין שפגשנו מקצועית והוצאנו אותו מהמסגרת של משרד-ומתוך מיקוח בין פקיד מוסד, שלא תמיד יכול לתת כל מה שמבקשים ממנו, לבין המשפחה המימכנה, שלא יכולה לקבל מה שהיא מבקשת. ברגע שקבענו ועדת איבחון, נתנו לעניין דפוס ממלכתי מקצועי, ואני מחשיב זאת ביותר.

הגישה הנוכחית היא מסורבלת ומקשה על הרוצים לפתור את הבעיה.

באשר למסגרת הכללית — עדיין נמצאים בארגון כ-1,500 מפגרים הזקוקים לסידור, בעוד שמדי שנה מצליחים לסדר רק 70 — 80 מהם. החוק המוצע אינו נותן זמן סביר לביצוע סידורים של כל הזקוקים עדיין לכך, והוא אינו מבטיח כי יכלול בתוכו את כולם.

אדוני היושב-ראש, אני מקווה שהחוק יועבר לוועדת השירותים, שם יהיה לי יותר זמן ומקום להעלות את הערותי לסעיפים השונים אשר לפי דעתי טעונים תיקון. אסתפק כאן בהערות לסעיף 20 להצעת החוק, הן במפגר שהוא אסיר.

קשה לי להבין מדוע כללו מנסחי החוק אדם כזה בין אלה שיש למנוע מהם סעד. האם אין זה ברור כמעט שאותו אדם בגלל פיגורו הגיע למה שהגיע? ואם כבר הגיע לכך, יש לגרום להנצחת המצב הזה?

אדוני השר, אמרתי בתחילת דברי שאני מסופק אם החוק ניתן לביצוע — ואני אומר את הדברים הללו כשאני מביט לעבר מספר המוסדות למפגרים הקיימים בארץ. נותרה רק השאלה: מניין נקח את הכלים לביצוע המעשי של החוק? לכן טוב נעשה שר הסעד אם יעלה דרישה תקציבית גלויה וברורה להגדלת מספר המוסדות המתאימים לקליטת מפגרים, ואין לי ספק שהוא יזכה בכך בתמיכת הבית כולו.

היו"ר ק. לוז:

רשות הדיבור לשר הסעד, לדברי תשובה.

שר-הסעד ז' בורג:

אדוני היושב-ראש, כנסת וכבדה. אילמלא ההרגשה של אנשי משרד הסעד והרגשתי אני, שאנו נמצאים בשלבים מתקדמים של הטיפול הן בהיקף, הן במספר הילדים הנתונים לטיפול והן באשר לסיכויים — לא היינו מעיזים להביא חוק, שאנו יודעים היטב כי מנקודת מבט של הרצוי זהו רק חוק מסגרת, ברם, בדברי על חוק מסגרת, אני חייב לתת פירוט לתוספת המלה "רק"; גם המסגרת היא חשובה, ביחוד כשהיא חסרה לנו עד כה, ולכן המשקל של המלה "רק" הוא רק משקל סוגלי ולא משקל אבסולוטי.

עוד לא נולד שר סעד בעולם שלא היה מסכים לקבל תוספת תקציב בשביל להרחיב את מסגרת הטיפול בנושא. ברם, אם דנים אנו היום בנושא שלפנינו, אנו צריכים לטפל במסגרת התחקיתית, ואין לערוב אותה עם התחום התקציבי, למרות שהוא קיים ואסור לו להיעלם, לא מהתודעה ולא מתת-התודעה שלנו. אבל אלה הם שני דברים שונים, או בלשוננו של חבר-הכנסת ורדיגר: שני דינים שונים לפנינו.

אמרתי שהבאנו את החוק כשאנו במסגרת של העשייה. בתקציב הבא לקראתנו, אני מקווה שלטובה, נוכל לטפל ב-1,200 ילדים על-ידי איבחון, נחזיק ילדים במעונות-יום, נעסיק אנשים במפעלי תעסוקה, נושיט עזרה ל-200 ילדים בביתם. בנוסף לכך נחזיק למעלה 3,000 ילדים במעונות 24 שעות ביממה. כלומר, חשירות למען המפגר במשרד הסעד יטפל בשנה הבאה ב-5,250 ילדים מתוך 6,000 עד 7,000 ילדים לכל היותר. אם כך, אני חושב שיש בכך התקדמות רבת. הסכום המיועד לחוסים במעונות מתקרר לסכום העולה על

זו דעתי, ואני לא קבעתי אם השתתפות שלושת הגורמים היא השתתפות כספית או חינוכית. וחובה גם על ההורים לטפל בילד שלהם כל עוד הדבר ניתן, גם אם הוא ניתן בקושי.

שלמה רוזן (מפ"ם):

למה אין החוק קובע שהמדינה צריכה להשתתף בכך?

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):

זו השאלה הגדולה כאן.

שר-הסעד י. בורג:

אילו היה זה כל כך פשוט, הייתי עונה לך בנוסח אמריקני: זו השאלה של כך וכך מיליון לירות. השאלה מצאה איפוא את תשובתה לפני שנשאלה. בהחלט הייתי גורס, ואני גורס, שיבוא יום והדבר יהיה צריך להיות כך. ברם, אם אני אומר מדינה, אין זה מוציא מהכלל גם את הרשות המקומית. אינני מוכן כרגע להיכנס לוויכוח — כי אין זה תפקידי ואינני רוצה ללכת לצדי הדרכים — על תפקידה של הרשות המקומית: האם היא קיימת רק כדי לגבות ארנונה לפי גודל הדירה בלי התחשבות במספר הילדים? האם למשל בחינוך לילד הבריא יכולים לתת את הבית ואת השיירות, והמדינה משלמת את שכר המורה, ואילו בשביל הילד החולה זה בלתי אפשרי?

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):

תילחם על זה. זה הנושא למלחמה.

שר-הסעד י. בורג:

מלחמה זו אעשה בשעות ההתייעצות עם שר האוצר ושר הפנים.

אמרתי שאין דבר יותר קל מאשר להיטפל למלים הללו ומסביב לכך לעורר רחמים על הילד המפגר, על הרשות המקומית. יש רשויות מקומיות שהיו יכולות לעשות יותר בשביל המפגר ופחות בשביל דברים שאינם נחוצים, כשם שיש רשויות שכתבו דפי תהילה בתחום הטיפול במפגר. אבל אינני עומד כאן כדי לתת ציונים. זה אינני תפקידי ואין זו זכותי. אבל ודאי שזו זכותי וחובתי לומר שחלוקת העבודה בין הזרוע הממלכתית המרכזית לבין הזרועות הממלכתיות הבלתי-מרכזיות, המוניציפליות, היא סוגיה כבדה ונכבדה. טרם פסקנו הלכה סופית בכל הסוגיה הזאת.

לכן אומר אני: כיוון שאני יודע שיש רשויות העומדות על רגליים חלשות, וכיוון שאני יודע שיש רשויות אשר בקצת תבונה יכול המשק שלהן לשאת גם בעול הזה, עשיתי את הדבר, הייתי אומר, ההגיוני ביותר, שאנחנו יחד עם שר האוצר לפי מידת העניינים, נוכל לקבוע את ההתחייבויות השונות. לא שמעתי שמישהו התעורר, אם, למשל, אנחנו נותנים סעד למי שהוא, למשפחה זקוקה או לאיש בודד או לאשה בודדת, לאלמנה עם שבעה ילדים וכו' — כל לירה הניתנת במקרה כזה יש בה שני שותפים: המדינה והרשות המקומית. לפי סקלה מסוימת — מצב העבודה מספר המקרים, כמה מס הכנסה מקום זה גובה וכו' — מסתמך נים נתונים אובייקטיביים, שלפיהם אנחנו קובעים, למשל, שבליירה הניתנת לעיירת פיתוח ענייה, 90 אגורות הן מטעם המדינה ו-10 אגורות מטעם המקום. אינני רוצים לפטור את המקום מזיקה לעניין, על מנת שיבדוק היטב,

ומכאן הערה לחבר הכנסת שהעיר בעניין פקיד הסעד חיישב בוועדות העיר. אני חושב שהוא רואה צל הרים כהרים. מי אומר שהעיר העיר הוא נגד פקיד הסעד? אני יודע על מקרים שהורים רוצים דווקא במעון מסוג מסוים ולא אחר. כל הורה יודע, למשל, שהרבה מוסדות ממשתתפים המטפלים במפגרים עומדים על רמה מקצועית, הומאנית ואנושית גבוהה ביותר. כל אחד היה רוצה שהילד שלו יסודר דווקא שם. האם זהו עירעור נגד משרד הסעד?

הייתי יכול להוסיף בעניין זה כהנה וכהנה, אלא שאני רוצה להמשיך ולומר: עצם קביעת ההכרה, קביעת ועדת איבחון, קביעת ועדת ערר, קביעת סוג הטיפול על-ידי בעלי מקצוע, עם בדיקות מחדש מדי פעם בפעם — אני רואה בזה ביטוי לעובדה שאנחנו מעמידים את הטיפול במפגר על בסיס של זכות, לפי החוק, ולא על בסיס של חסד כמו עד היום.

כמובן, כמו כל תא בגוף האדם, אם אתה מעמיד אותו מתחת למיקרוסקופ, אתה מגלה דברים שקודם אולי לא ידעת שהם קיימים. כמובן קל מאוד לדבר כמו שדיבר חבר-הכנסת גרוס בשיבה הקודמת ולומר: מה פתאום מכריחים הורים להודיע שיש להם ילד כזה? ומה אם הם מתביישים? האם בזה אנחנו עוסקים? וכמובן יכול אחר-כך חבר-הכנסת כהן-צידון למלא ולהחרות אחריו ולומר: באמת, מה זה כאן? האם זאת הבעיה?

באותם ימים שהופיעו בעתונים מקרים של ילדה או ילד, שבמשך שנים החזיקו אותם בתנאים בלתי-אנושיים, כבולים למיטה בשרשרות ובאזיקים, באותם ימים הייתי רוצה לשמוע את חברי הכנסת שיגידו דברי ביקורת מסוג זה. האם העובדה ש-99% מסתדרים בלי כורח מצד החוק יכולה לכפר ולחפות אף על מקרה בלתי-אנושי אחד? חושבני שלא.

אם נכון, והרי נכון שככל שאתה מקדים בטיפול במפגר אתה מגדיל את הסיכוי לקרב אותו לסטנדרט מינימלי לפחות מצווה מדאורייתא ומדרבנן להקדים את הטיפול. אני אומר זאת לחבר-הכנסת גרוס. שלום הילד הוא ערך כשלעצמו, ערך עילאי, ואנו מצווים לשמור עליו.

אני רוצה לומר עוד כמה מלים על הצעת החוק, שתועבר ודאי לוועדה, וזוכה לראותה כשתובא לכנסת לקריאה שנייה ושלישית.

בדברי ההסבר אנו קובעים את הזכות של המפגר לפי החוק לטיפול, ועד היום הדבר הזה טרם נעשה וטרם נהיה. משום כך טוב שהדבר ייעשה.

חברים שונים של הבית דיברו על יום עבודה עמוס של שר הסעד. בסעיף 2(א) נאמר כי שר הסעד צריך להתיעץ עם שר האוצר. בסעיף 2(ג) נאמר: "ניתן צו כאמור, יקבע שר הסעד, בהסכמת שרי האוצר והפנים" וכו'. צריכים לפחות 26 שעות ביום כדי להתיעץ עם כל השרים, על כל הרשויות.

רוח הקטין (מפלגת העבודה הישראלית):

זו פעולה חד-פעמית.

שר-הסעד י. בורג:

קל מאוד לקחת את המלים ולעשותן מטרה לחצים. אך המלים האלה משקפות מציאות. ומהי המציאות? אני חושב שבדאגה לילד המפגר צריכים להשתתף שלושה שותפים: ההורים, הרשות המקומית והמדינה.

— חוק הסעד (טיפול במפגרים) (בורג, אבנרי, לוז); חוק לתיקון פקודת ביטוח כלי רכב של מנוע (סיכוני צד שלישי) (מס' 2) (לוז, י. ש. שפירא) —

ועד לפני שנה לא רק שלא היתה קלה, אלא היתה גם בלי הצלחה. הטיעון שלי היה פשוט: מפעל הפיס נוצר על מנת לעזור בהקמת בתי-חולים ובתי-ספר, ואם בתור שר הסעד אני זקוק לאמצעים בשביל ילדים מפגרים או בשביל עבריינים צעירים, הרי זה דבר השייך הן לחינוך והן לבריאות; ובעצם מגיע לי הכסף מכוח של קל-חומרה, ובכל אופן מגיע לי הכסף מכוח של גזירה שווה, עם החינוך ועם הבריאות. אבל העניין לא עלה יפה עד היום הזה, ומשום כך היה צורך באיזה סעיף המחייב את ההידברות. מובן שהחלטה ממשלתית בעניינים הללו אינה אוטומטית, אינה גילויטינה. לא יבוא מכתב רשום לראש רשות מקומית: עליך לשלם להבא כך וכך. אין הדברים פועלים בדרך כזו, בעיקר אם נראה את המספר שהזכרתי קודם; סכום של 15 מיליון לירות בקירוב ניתן בשביל ילדים מפגרים, ומה 12.5 מיליון לכל הפחות מטעם המדינה ולא מהרשויות המקומיות. הווה אומר שבאופן מהותי הבעיה לא רחוקה מן הפרוץ.

אני רוצה לסיים את דברי. נשמעו כמה הערות שלשמען כמעט הייתי אומר שאותם חברי כנסת שהעירו אותן שמעו כנראה חלק מהוויכוח שהיה לי עד שיכולתי להביא את החוק, והם עוררו אותן טענות שבהן השתמתי אני. אני מקווה שההצלחה שלהם תהיה במקרה דנן קצת יותר גדולה מהצלחתי אני בנושא.

אני רואה בהצעת חוק זו צעד חשוב קדימה. שמחתי עד למאוד לשמוע, שההרגשה הזאת היא ההרגשה של כל חברי הכנסת כאן מכל הספסלים, כמעט ללא יוצא מן הכלל. כיוון שכך, כבוד היושב-ראש, הריני מבקש שהבית יעביר את הצעת החוק לוועדת השירותים הציבוריים, ושם נשתף פעולה וגם ינאבק, ונקווה להביא שופרא דשופרא בחזרה לכאן.

הי"ר ק. לוז:

אנו עוברים להצבעה.

הצבעה

ההצעה להעביר את הצעת חוק הסעד (טיפול במפגרים), תשכ"ט—1968, לוועדת השירותים הציבוריים נתקבלה.

ה. חוק לתיקון פקודת ביטוח כלי רכב של מנוע (סיכוני צד שלישי) (מס' 2), תשכ"ח—1968 (*) (קריאה ראשונה)

פקודת ביטוח כלי רכב של מנוע (סיכוני צד שלישי) תוקנה רק לפני שנה, בשנת תשכ"ח; התיקון בא עקב הוראות הכלולות בחוק הביטוח הלאומי. בפקודה המנדטורית היה כתוב שהפוליסה אינה מכסה תאונה שחל עליה העקרון של פיצויים לעובדים, מבלי להשתמש בטרמינולוגיה זו. בינתיים בא חוק הביטוח הלאומי המזכה עובד לקבל פיצויים במקרה של תאונה כזאת מקופת הביטוח הלאומי, וזוהי העבודה פטור — במידה שהנוק מבוסס בביטוח הלאומי — ממידת הנוק שגורם והמכוסה על-ידי הביטוח הלאומי.

על מנת שיטפל היטב. המדינה איננה משרד שיקים, למרות שיש לה בנק הדואר. היא מעוניינת שהאזרחים יקבלו את הטיפול הטוב ביותר. לכן אנו נותנים במקום אחד 90% מלירה ובמקום אחר 20%. הכל מתוך הבנה. אינני רואה מדוע מה שאפשר לעשות למשפחה שבה האב עיוור או האם חולת שחפת, אי-אפשר לעשות דבר דומה גם בטיפול בבעיה כאובה זו. רשויות ממלכתיות, הן מקומיות והן מרכזיות, צריכות לשתף פעולה.

הייתי מצטער מאוד אילו היינו מורידים את הרשות המוניציפלית לדרגת שפחה, לדרגת מי שעניינו פחיתאשפה וכדומה בלבד. לי יש חוות אחרת של הקהילה. ברור שזה לא יתבצע מהיום למחר. לשם כך אנו צריכים להתאמן. אבל זאת סיסמה, זה כלל מקובל בחיי הציבור המודרניים ועבודת הסעד בכללותה, שאנשי המקום חייבים גם לדאוג לאנשי המקום הנוזקים.

לא ייתכן שיהיה רק מנגנון מרכזי, בלי הידע המקומי בכל השייך לעניינים המקומיים. את השילוב בין הזרועות השונות אני מקווה שנוכל להביא על-ידי סעיף 2(א) וסעיף 2(ג).

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):
כבוד השר, השאלה היא אם למשפחת המפגר יש כתובת שלגביה היא יכולה לממש זכות חוקית?

שר-הסעד י. בורג:

הכתובת ידועה. הכתובת לכל מקרה מסוג זה היא לשכת הסעד. לשכת הסעד איננה רק בשביל מי שמקבל תמיכה כספית, אלא בשביל כל אזרח. האזרח משלם מס הכנסה. לא שייך לו המזל, ייתכן שהוא צריך לפנות לאן שהוא פונה: ללשכת העבודה כשהוא מבקש עבודה; לקצין מבחן כאשר בניו שייכים ל"בני טובים" בלי להיות בנים טובים. זהו משרד ממלכתי, והכתובת ידועה בהחלט.

אני רוצה להתקדם בבירור העניין הזה. ברור שאני יודע כי הרשויות המקומיות אינן ששות לקבל התחייבות חדשות. אני יודע זאת כבר הרבה שנים. הייתי הראשון שדרש לי מפעל הפיס — שרוב רובם של הקולות אשר מכריעים שם הם אנשי הרשויות המקומיות — יתן כסף בשביל המפגרים. עבודתי לא היתה קלה,

הי"ר ק. לוז:

אנו עוברים לסעיף ה' בסדר-היום: חוק לתיקון פקודת ביטוח כלי רכב של מנוע (סיכוני צד שלישי) (מס' 2), תשכ"ח—1968, קריאה ראשונה. רשות הדיבור לשר המשפטים.

שר-המשפטים י. ש. שפירא:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. חוק לביטוח כלי רכב, לפי מהותו, כמעט לפי חדיפניציה שלו, עוסק בעניינים הנוגעים לתאונות הדרכים. ההצעה שלנו המונחת על שולחן הכנסת ושבה אנו דנים, באה לתקן תאונה בניסוח.

(* רשומות (הצעות חוק, חוב' 772).

— חוק לתיקון פקודת ביטוח כלי רכב של מנוע (סיכוני צד שלישי) (מס' 2) (י. ש. שפירא, נבון, י. תמיר, אבנרי, לוי) —

ופגיעה עקב תאונה, בין שאירעה כתוצאה מרשלנות ובין שאירעה באופן אחר.

נדמה לי שאיננו יכולים לסבול במדינת ישראל מצב שאדם הנפגע בתאונת דרכים נשאר ללא זכות פיצויים, משום שאי-אפשר להוכיח רשלנות של מישור. אנו יודעים שבתאונות-דרכים קורה לא פעם שהתאונה היא צירוף של נסיבות שאין בהן רשלנות. לבית-המשפט הגיע מקרה מפורסם, שאדם פגע בזולתו והוכיח שדבורה עקצה אותו, ועל כן לא נמצא אשם ברשלנות, ובית-המשפט לא פסק פיצויים.

קיימות טרגדיות לא אנשים שנפגעו בתאונות, שבהן לא הוכחה רשלנות, והם אינם זכאים לפיצויים.

שר המשפטים התייחס לדברים אלה בדיון הקודם, לפני למעלה משנה. הבינוני מדבריו שהוא רואה את הבעיה והצורך למצוא לה פתרון. אך נדמה לי שעדיין לא נמצא לה פתרון.

רצוני גם לשאול את כבוד שר המשפטים: מה ביחס לתאונות "פגע וברח"? האם יש הסכם פנימי בין חברות הביטוח לפיצוי הנפגעים בתאונות מסוג זה?

היו"ר י. נבון:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת דניאל לוי.

דניאל לוי (מפד"ל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. במסגרת שיפוט רים ותיקונים שונים במישור החקיקה בא החוק המוצע להביא תיקון חשוב — וכאן אני מרשה לעצמי לחלוק על שר המשפטים, אין זה תיקון קטן, זהו תיקון חשוב מאוד — בתחום האחריות במקרה של תאונת דרכים. כל תאונת דרכים מבחינת הנזק הנגרם בגללה מורכבת משלושה פריטים עיקריים: (א) הנזק הנגרם לרכוש; (ב) הנזק הנגרם לבעל התאונה עצמו; (ג) הנזק הנגרם לאיש אחר או לרכוש של איש אחר. נזק זה הוא המכורסה בדרך כלל על-ידי ביטוח צד שלישי. לכן שומה עלינו לבדוק בדיקה כפולה ומכופלת כל סעיפי החוק הקובע חובה לבעל רכב להצטייד בפוליסת ביטוח המכסה נזק לצד שלישי. לא הייתי רוצה אגב חזק זה לפתוח את התיק המכאיב ביותר של תאונות הדרכים המכתימות יום-יום את כבישינו בכתמי דם והעולות למדינה בנפש אדם לא פחות ממחצית המספר שעלתה לנו מלחמת ששת-הימים.

אין בכוונתי, כאמור, לגולל מחדש את כל הפרשה המכאיבה הזאת, אולם מחובתנו להסתכל בתיקון המוצע לאור המציאות המרה הקיימת במדינה.

אין ספק כי התיקון מביא שיפור ניכר לחוק בזה שהוא מהדק את התגורר סביב האחריות של גורם התאונה. אני מודה ומתודה כי איני מבין כלל את התיקון שהוכנס בשנת 1967, התיקון הפוסט מוחבת ביטוח צד שלישי כל תאונה אשר כתוצאה ממנה נגרמים מוות או חבלה גופנית לכל איש, לכל עובר-אורח ברחוב, במידה שהוא נמצא מכוסה מכוח החוק לביטוח לאומי. האם העובדה שהנפגע או, חס-וחלילה, הנהרג נמצא באותו מקום בתוקף תפקידו כעובד, יש בה כדי לפטור את גורם התאונה? אני מבין כי כוונת המחוקק היתה בראש וראשונה שאיש הנפגע או משפחתו יהיו מכוסים

מה שרצה המחוקק לומר, ולא אמר, הוא הנוסח שאנחנו מביאים היום. לפי הנוסח שהכנסת קיבלה לפני שנה, אדם שהפוליסה שלו אינה מכסה חבות בשל מוות או חבלה גופנית של עובד במידה שהחבות מכוסה לפי חלק ב' לחוק הביטוח הלאומי או על-ידי ביטוח מרצון — למשל, מי שהסיע אדם שהוא במקרה עובד שחל עליו חוק הביטוח הלאומי, הרי אם ניוזק הנוסע הזה, הנהג כשלעצמו פטור מלשלם פיצויים. היו לזה שתי תוצאות: ראשית, הניזוק לא יכול היה לתבוע את ההפרש שבין תשלום הביטוח הלאומי לבין הנזק הממשי, במידה שהנזק הממשי עולה על תשלום הביטוח הלאומי; שנית, הביטוח הלאומי לא יכול היה לבוא בשום תביעה אל חברת הביטוח של הנהג. משום כך אנחנו מציעים כאן תיקון קטן. במקום הנוסח הקודם אנחנו אומרים עכשיו: "ואולם אין חובה שהפוליסה תכסה חבות של מעביד בשל מוות או חבלה גופנית של עובדו". וכו'. כלומר, אם נסע המעביד עם עובדו ואירעה תאונה, הרי במידה שהפגיעה הזאת מכוסה על-ידי הביטוח הלאומי, באותה מידה אין חברת הביטוח חייבת לשלם. ופה, כפי שאמרתי, יש תיקון קטן; הכנסנו את המלה "מעביד" וכן הוספנו: במידה שהיא — כלומר: החבות — מכוסה על-ידי הביטוח הלאומי.

נמצא שאם יתקבל התיקון שאנו מציעים, הרי בכל מקרה שהמעביד, הפוגע בעובדו בהיותו נהג כלי רכב, לא יוכל לגבות מתחברת הביטוח שבה הוא מבטוח בגין מכוניתו — לפי פקודת ביטוח כלי רכב — אותו סכום שהנפגע ממילא יקבל מהביטוח הלאומי.

זהו התיקון שאנו מציעים. ואני מבקש להעבירו לוועדת החוקה, חוק ומשפט.

היו"ר י. נבון:

הכנסת תעבור לדיון. רשות הדיבור לחבר-הכנסת תמיר, ואחריו — לחבר-הכנסת אבנרי.

יוסף תמיר (גח"ל):

יושב-ראש נכבד, חברי כנסת נכבדים. הצעת החוק לתיקון פקודת ביטוח כלי רכב של מנוע (סיכוני צד שלישי) (מס' 2) תשכ"ט—1968, היא סבירה ורצויה. הננו תומכים בהצעה שהגיש שר המשפטים. ברם מאחר שמבטוח בחברת ביטוח יכול להיות גם אישיות משפטית ולא רק, כנאמר בהצעת החוק, בשר-דם, הננו מציעים לציון מפורש שאין חובה לכסות "חבות של מעביד, במשמעותו בסעיף 62 לפקודת הניזוקים האזרחיים, 1944, בשל מוות או חבלה גופנית של עובדו". וההמשך כפי שמונח בסעיף (16) עד לסיומו.

היו"ר י. נבון:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת אורי אבנרי, ואחריו — לחבר-הכנסת דניאל לוי.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. אני תומך בהצעת חוק זו הבאה להרחיב את חובת הביטוח, ועל כן היא חיובית ורצויה. גטלתי את רשות הדיבור רק כדי לעורר שוב נקודה שעוררתי בוויכוח קודם על חוק זה, וכבוד שר המשפטים התייחס אליה גם אז: הצורך להקים "פול" של חברות הביטוח, ולהטיל חובת ביטוח על כל מעשה

— חוק לתיקון פקודת ביטוח כלי רכב של מנוע (סיכוני צד שלישי) (מס' 2) (לוי, נבון, י. ש. שפירא) —

בבירורים אלה. אין ספק שבתי-המשפט יכולים היו להשיג תחרור מעול גדול ואנשים היו נפטרים מעול של הוצאות המשפט ושכר טרחת עורכי-דין וביטול זמן, כמובן בנוסף על ההכרה, הקיימת עכשיו בחלקים חשובים של העולם, שיש להתייחס לרשלנות בדרכים במידה מסויימת כדבר קונסטנטי, אשר יורד אם נוקטים בצעדים טובים ועולה כאשר מתרשלים בנקיטת אמצעים. דבר אחד ברור, שאין מקום שבו נוסעות מכוניות ואין בו תאונות. כיוון שזה כמעט בן-לוויה למכוניות, הרי שמדינה המרשה להעלות על כבישה מכוניות — ומדינה אינה יכולה שלא להרשות זאת — חייבת גם לדאוג לתוצאות.

ועדה בין-משורית, בראשותו של העורך-דין בן זאב, מי שהיה היעץ המשפטי לממשלה עד לפני זמן קצר, ישיבה ועיבדה תכנית מקפת, לאו דווקא בדבר ה"פול" של חברות הביטוח. זאת תכנית מלאה. היא לא הובאה עדיין לכנסת, כי לא נראה שבמצב הכספי הנוכחי של המדינה, נוכח החובות הגדולות המוטלות על המדינה בקשר לענייני בטוח, תוכל המדינה לקבל על עצמה גם את העול הגדול הזה. אין לי ספק שבמוקדם או במאוחר — ואני מקווה שבמוקדם — יובא הדבר לכנסת, אני מניח שלא לכנסת הזאת, והממשלה וחברי הכנסת יוכלו להשמיע את דעותיהם.

אשר לתאונות "פגע וברח", אותן הזכיר חבר-הכנסת אבנרי, הייתי מבקש שייגש שאילתה בעניין זה. אינני יודע אם היא צריכה להיות מכוונת אלי או אל שר התחבורה, על כל פנים אני בטוח שאם תוגש שאילתה כזאת, תקבל תשובה יותר מבוססת ומפורטת ממה שאני יכול לספק כעת.

אינני חושב שהחוק שלנו משחרר את הנהג מאח"ריות במקרה שברכב נהג שכי של חברה. ההיפך הוא הנכון. ודאי, כשאין מכונית — אין נהג; כשאין נהג הנהג במכונית — אין נסיעה ואין תאונות דרכים. ודאי שהסטטיסטיקה של המשפטים הפליליים בקשר לנהיגה מוכיחה שהנהגים נושאים באחריות ושמתילים עליהם אחריות זאת. לגבי הנהג יש אפקט הרבה יותר קטן אם מתילים עליו אחריות לעשרות אלפי לירות, שאין לו, לעומת שלילת רשיון או חבישה בבית הסוהר.

אני חוזר ומבקש להעביר את הצעת החוק לוועדת החוקה, חוק ומשפט, כי זו הוועדה שטיפולא גם בחוק הקודם.

היו"ר י. נבון:

אנו עוברים להצבעה.

הצבעה

ההצעה להעביר את הצעת החוק לתיקון פקודת ביטוח כלי רכב של מנוע (סיכוני צד שלישי) (מס' 2), תשכ"ח—1968, לוועדת החוקה, חוק ומשפט נתקבלה.

ויקבלו את הפיצויים הנאותים, ולכן אם הפגיעה היתה יכולה להיכלל במסגרת תאונות עבודה וממילא יש כיסוי מטעם חוק הביטוח הלאומי, זה נראה כיסוי מספיק בעיני המחוקק בשנת 1967.

רבותי, עד כמה שידוע לי, זה לא נהוג במדינות מפותחות אחרות. בצרפת ובאנגליה, למשל, קובע החוק כפי התיקון המוצע לנו היום, כלומר, רק הפגיעות הנג"רמות על-ידי מעביד לעובדו יכולות להיחשב כתאונות עבודה. לכן אני מחייב את קבלת החוק.

יורשה לי להוסיף הצעה לוועדה שתדון בחוק זה בקריאה שנייה ושלישית. הייתי מציע לבדוק את המקרה של מעביד הגורם חבלה גופנית או, חס- וחלילה, מוות לעובדו לא על-ידי עצמו, אלא על-ידי נהג. מה מידת האחריות של המעביד, ומה מידת האחריות של הנהג עצמו חושבני שניטיב לעשות אם לא נפטור את הנהג מאחריותו, הן כלפי הנפגע והן כלפי המעביד. ההרגשה שאנחנו מכוסים מעודדת את הנהג בדרך כלל לא להיות זהיר. נהג עובד צריך לדעת ולהרגיש כי אחריות התאונה הנגרמת על-ידי רובצת עליו ולא על המעביד. לכן אני מציע לוועדה לשים לב גם לנקודה זו.

היו"ר י. נבון:

רשות הדיבור לשר המשפטים, לתשובה.

שר-המשפטים י. ש. שפירא:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. לצערי אינני יכול לקבל את המחמאה, שזה תיקון חשוב. התיקון היה חשוב ב-1967, אלא שחל שיבוש בניסוח החוק כפי שהוא נכתב. עוד נדבר אחר-כך על הנושא הזה. הכוונה היתה שהנוסח יהיה כפי שאנו מציעים היום. כאשר עמדנו על השיבוש, לא מצאנו דרך אחרת כיצד להתגבר עליו אלא על ידי פנייה לכנסת בהצעת חוק, מה שעשינו היום. ודאי שהנוסח הקודם לא היה טוב, כי הוא לא ביטא את רצונו של המחוקק, המחוקקים שדנו בכך, הכנסת ואחר כך הוועדה ושוב הכנסת. ראו לגד עניניהם דבר פשוט, שאף אם יש ביטוח לאומי לנפגע, הרי אין הביטוח הלאומי כל כך עשיר ולא צריך להטיל עליו אחריות לנוק שנגרם על-ידי מזיק סתם. לא כן הדבר לגבי מעביד, כי הוא הוא שמשלם פעם אחת פוליסה של ביטוח בתשלום הביטוח הלאומי.

אשר להצעתו של חבר-הכנסת תמיר, אני חושב שהחוק עצמו מביע זאת, אבל הוועדה תשקול את הדברים ותחליט אם להכניס או לא להכניס את התוספת שהוא מציע, ואם תתקבל, תובא כמובן לכנסת לקריאה שנייה ושלישית.

אשר להצעתו של חבר-הכנסת אבנרי, או יותר נכון משאלתו, בדבר הקמת "פול" של חברות ביטוח ושאלת הרשלנות לא תהיה הנימוק היחיד של חובת תשלום פיצויים, ודאי שזה צודק ודאי שנגיע לכך. אין כמוני מעוניין בכך באופן דפרטמנטלי. רוב העבודה האזרחית בתי-המשפט המחוזיים היא בקשר לתביעות נזיקין, ושאלות הרשלנות תופסות תמיד מקום רב ביותר

ו. חוק לתיקון סדרי השלטון והמשפט (מס' 12) (תיקון טעויות), תשכ"ח—1968 (*) (קריאה ראשונה)

היו"ר י. נבון:

אנו עוברים לסעיף ו' בסדר-היום: חוק לתיקון פקודת סדרי השלטון והמשפט (מס' 12) (תיקון טעויות), תשכ"ח—1968, קריאה ראשונה. רשות הדיבור לשר המשפטים.

שר-המשפטים י. ש. שפירא:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. ייתכן שמישהו יראה בהצעת חוק זו כעין פדאנטיות. המצוי אצל ספר החוקים מוצא מוזמן לזמן, ביחס לחוק זה או זה, רישום שנקרא "תיקון טעות", ובו נאמר שבחוק זה בסעיף מסוים צריך לקרוא את המלה המצוטטת לא כך אלא אחרת, וזה דבר שלעיתים משנה את תוכן הדברים.

שאלנו את עצמנו: בסופו של דבר יכולה לבוא טענה לבית-המשפט, וטענה לא בלתי-מבוססת, האו-מרת: הכנסת, מה שאמרה — אמרה, ומה שנתפרסם — נתפרסם, ואין אפשרות לשנות מלה כלשהי שחלה בה טעות, אלא בהרשך מטעם הכנסת.

לכן הצענו את התיקונים אשר מופיעים בחוק: "טעות שנפלה בחוק כפי שנתקבל בכנסת — והיא לשונית-טכנית, פליטת קולמוס, השמטה, שיבוש של העתקה וכיוצא באלה — ניתנת, על-פי הצעת שר המשפטים, לתיקון על-ידי הוועדה של הכנסת שהחוק הודון הוא בתחום עניינה ובאין ועדה כזאת, או בהת-עורר ספק — הוועדה שתקבע לכך ועדת הכנסת". כלומר: גם תיקון טעות כזאת ישא עליו גושפנקה, אם לא של הכנסת כולה — הרי לפחות של ועדה מוועדות הכנסת. על-פי רוב תהיה זו כנראה ועדת החוקה, חוק ומשפט, אף כי אין זה הכרחי.

"קיבלה הוועדה את התיקון המוצע, יפורסם בדפוס מות בחתימתם של יושב-ראש הכנסת, של יושב-ראש הוועדה ושל שר המשפטים", כדי שהדבר יקבל את מירב הפורמליות.

היה ויכוח אצלנו, וסיכמנו שתחילתו של התיקון הוא מיום פירסומו ברשומות. כי האזרח חייב לקרוא את החוק כפי שהודפס בספר החוקים. רצונך לשנות — רק מאז ששינת מחייב התיקון. אבל יכולים לקרות מקרים שהתיקון בכל זאת כל-כך חיוני, כל-כך הכרחי, שבלעדין אין מושג — או שיש מושג מסורס — לחוק, ויש צורך להחיל את התיקון מיום שנתקבל החוק בכנסת.

לכן נאמר בסעיף 10א(ג) לפקודה שבמקרה כזה, אם החליטה הוועדה (הוועדה של הכנסת) שצריך להת-תיקון תוקף רטרואקטיבי, — הרי אז ההחלטה הזאת טעונה אישור של הכנסת, כדי שלא ייכנס ללא כל צורך וללא כל הצדקה, בלי ידיעתה של הכנסת, דבר שיכול להתפרש כחזיקה רטרואקטיבית.

יתר הדברים הם דברים טכניים: אם הטעות נפלה לא בכנסת עצמה כי אם בזמן מפרסמים את החוק ברשומות, יכול — או נכון יותר: חייב — שר המשפטים להורות על התיקון ברשומות; אותם הדברים החלים על

(*) רשומות (הצעות חוק, חוב' 773).

נוסח חדש ועל נוסח משולב. רצינו בכל זאת לא לעסוק בהיסטוריה. במשך השנים היו עשרה — חמישה-עשר מקרים של תיקונים כאלה. לכן, בסעיף 3 לחוק, אנו גותנים ואלידציה למה שנעשה עד עתה. לכן אני מציע להעביר גם את החוק הזה לוועדת החוקה, חוק ומשפט.

היו"ר י. נבון:

אנו יוגשים לדיון. רשות הדיבור לחבר-הכנסת קלינגהופר, ואחריו לחבר-הכנסת אבנרי.

יצחק ה. קלינגהופר (גח"ל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. לא ברור לי, ולד-אבני גם לא הוברר לי מדברי הפתיחה של כבוד שר המשפטים, מה הצורך המעשי שהניע את הממשלה להציע את החוק שלפנינו.

בעיית תיקון טעויות שבחוק לא עוררה עד עתה קשיים כה רציניים, שבלעדי חוק מיוחד להסדרת סוגיה זו אי-אפשר היה להתגבר עליהם. לגבי טעויות דפוס בספר החוקים השתרש הנוהל, שמתפרסמים בספר החוקים תיקוני טעויות כאלה, אם הן נעוצות בסטייה של נוסח החוק שנתפרסם בספר החוקים מנוסח החוק שנתקבל בכנסת. תיקונים של טעויות מסוג זה נעשים בדרך אדמיניסטרטיבית גרידא. אין הם טעונים כל פעולה פרלמנטרית, וזה גם מובן. שהרי מדובר כאן בתיקונים שאינם משנים במאומה את הנוסח שאושר סופית במליאת הכנסת, אלא להיפך: הכוונה כאן היא להשיג נאמנות של הפירסום ברשומות להחלטת הכנסת בקריאה שלישית, והרי רק נאמנות זו היא שנפגמה מחמת הטעות שבאים לתקן.

בנוגע לטעויות דפוס שנפלו בטרם עבר החוק את הקריאה השלישית — דהיינו: טעויות דפוס שמו-פיעות כבר בטיטות החוק, שאישרה הכנסת בקריאה שלישית כנוסחו של החוק, — הרי שוב אין אנו נמצאים בחלל ריק. קיימת החלטה של הכנסת מיום 26 בדצמבר 1962, המורה שאם נתגלתה טעות דפוס אחרי קבלת חוק בכנסת בקריאה שלישית ולפני פירסומו ברשומות, תיערך פרוצדורה מסוימת לתיקון הטעות בכנסת עצמה, והפרוצדורה היא זו: ועדת הכנסת בודקת אם הטעות היא טעות דפוס גרידא, ואם היא באה לכלל מסקנה שאמנם כן הדבר, מביאים לפני הכנסת הצעת החלטה לתיקון הטעות. משמע שהואיל ובקריאה שלישית סמכה מליאת הכנסת את דיה (שלא במתכוון, כמובן) על הטעות, — רק היא, הכנסת, זכאית לתקן אותה. הצורך שתיקונים אלה יתקבלו בהחלטת מליאת הכנסת, אין זה הכרחי לקבוע אותו בחוק דווקא. אצלנו הליכי החקיקה על שלביהם הפרלמנטריים — היומה התחקיתית המת-בטאת בהגשת הצעת חוק לכנסת, הקריאה הראשונה (א) לגבי הצעות חוק פרטיות, הדיון המוקדם במליאה ובוועדה, והקריאה הראשונה, הדיון בוועדה והקריאה השנייה והשלישית. — הליכי החקיקה בישראל אינם מוסדרים לא בחוק יסוד ולא בכל חוק אחר, אלא מקורם

המקורי. נטיב לעשות אם נשמור על כלל זה גם ביחס לטעויות, שכן אין כל סיבה לסטות ממנו לגביהן. מבחינה זו, ההסדר שנקבע בהחלטת ועדת הכנסת משנת 1962 ושהתנה את תיקון הטעות בהחלטת מליאת הכנסת, עדיף מן ההסדר המוצע, שלפיו מותר יהיה לתקן החלטה של המליאה על-ידי החלטה של ועדה.

רצוני להוסיף ולומר: כאשר מדובר בטעות שנפלה במשך ההליכים בכנסת והיא חלק מן ההחלטה שנתקבלה בקריאה השלישית, ספק בלבי אם יהא זה נכון, לעניין תיקונה, להסתפק אפילו בהחלטת מליאת הכנסת. במקרה שהחוק כבר פורסם בספר החוקים, אולי רצוי יותר שהתיקון יהיה טעון שימוש במלוא הפרוטוקול צדורה המקובלת לתיקון חוקים. זאת אומרת, שהוא יעבור עוד שלוש קריאות במליאה — ובין הקריאה הראשונה והשנייה את הדיון בוועדה. אם יוחלט אחרת, אזי הייתי מציע שהאפשרות לבצע את התיקון בדרך פשוטה יותר, לפחות תהיה מוגבלת לפרק-זמן מסוים, החל מפירסום החוק.

אדוני היושב-ראש, אשר לסוג השני של טעויות, כלומר, של טעויות שנפלו בחוק אחרי קבלתו בקריאה שלישית בכנסת, הרי כבר הסברתי את המצב. כאן תיקון הטעות אינו בא לשנות החלטה של הכנסת, אלא להיפך, הוא בא כאן להתאים את נוסח החוק להחלטה של הכנסת, שביטאה את קבלת החוק, ולהביא טיח שנוסח החוק יהיה, כל כולו, נאמן להחלטה זו. לשם כך אין צורך להפעיל את המכונה הפרלמנטרית. אפשר למטרה זו: להסתפק בדרך המוצעת, והיא שהשר יורה על התיקון. לעניין זה אין נפקא מינה אם הטעות נפלה אגב הכנת עותקים של החוק לחתימת נשיא המדינה, ראש הממשלה והשר הממונה על ביצוע החוק, או אם נוצרה בקשר עם פירסום החוק ברשומות. אלא ששוב הנוסח של ההוראה הנוגעת בדבר, היא סעיף 10ב לפקודה, איננו מדויק: אין זה חשוב מתי ואיפה "נתגלתה" טעות הדפוס, אלא חשוב מתי נוצרה, כלומר, חשוב שהיא נוצרה אחרי הקריאה השלישית של החוק בכנסת.

אדוני היושב-ראש, הסוגיה המשמשת נושא להצעת החוק שלפנינו קשורה, בין היתר, גם בבעיה של כוחו ההוכחתי של פירסומו של חוק ברשומות, ולא בכדי מוצע שהסעיפים בדבר תיקון טעויות יבואו בפקודת סדרי השלטון והמשפט מיד אחרי סעיף 10, הדן בבעיה זו. בסעיף 10 (ב) נאמר: "פירסומו של פקודה ברשומות ישמש ראיה כי אותה פקודה ניתנה ונתחמה כדי". תיקון טעויות בחוקים שפורסמו ברשומות, אם יוכל להיעשות בתהליך השונה מן התהליך הרגיל של קבלת חוק, זאת אומרת, בתהליך פשוט יותר, יהיה בו כדי לצמצם את כוחו ההוכחתי של הפירסום בספר החוקים. אך כל זאת בהנחה, אדוני שר המשפטים, שסעיף 10 (ב) חל לא רק על פקודות מועצת המדינה הזמנית, אלא גם על חוקי הכנסת. לי נדמה שהסעיף איננו חל על החוקים של הכנסת, מן הטעם הפשוט שהגדרת המלה "פקודה" בפקודת הפרשנות איננה כוללת את חוקי הכנסת. אגב אורח אומר שמאותה סיבה מתעוררים ספקות דומים גם לגבי סעיף 10(א), הדן בתאריך כניסתה של הפקודה לתוקף. על כן הצעתי עוד בכנסת החמישית להחליף בסעיף 10 את המלה "פקודה" במלה "חוק", אך דעתי של שר המשפטים דאו היתה שהצעת

בתקנון של הכנסת, ובאין תקנון — בנוהל, יש גם יוצאים מן הכלל. קיימות הוראות חוק המתייחסות לפרוצדורה הפרלמנטרית התיקנית. אבל הן מעטות מאוד, והן נוגעות לנסיבות תחקיתיות ספציפיות. אזכיר בהקשר זה את חוק רציפות הדיון בהצעות חוק, בדרך כלל, התהליך הלגיסלטיבי-פרלמנטרי טרם זכה אצלנו להסדר בחוק פורמלי.

יורשה נא לי בהזדמנות זו להביע את התקווה שבוא יבוא יום — ונקווה שלא ירחק — והכנסת תקבל חוק יסוד בדבר דרכי החקיקה, ושמאוחר יותר יהיה חוק יסוד זה לאחד הפרקים של חוקת המדינה.

ברם, כל זמן שהמחוקק אינו עושה זאת, כל זמן שהוא מינה לתקנון ולנוהל את הסדרת השלבים העיקריים של החקיקה — יש מקום לשאול: האם בעיה כזאת כבעיית תיקון טעויות, שהיא בעיה שולית במכ"ל הנושאים הנוגעים להליכי החקיקה — ראויה לעדיפות מצד המחוקק ולפתרון תחקית, בטרם יניש המחוקק לקבלת חוק, שיעלה את המסגרת של שלבים לגיסלטיביים ביים חשובים יותר מדרגה תקנונית ונוהלית לדרגת חוקים?

אולם, אדוני היושב-ראש, הואיל ומונחת לפנינו הצעת חוק בנושא מיוחד זה של תיקון טעויות, אומר כמה מלים על תכנה. ההצעה מבחינה בין טעויות, שהתיקון יהיה טעון החלטה של הוועדה המאמינה של הכנסת, לבין טעויות שגיתן יהיה לתקן על דרך מתן הוראה מאת שר המשפטים בלבד, כלומר בדרך אדמיניסטרטיבית גרידא, בלי שיהא צורך להטריח את הכנסת או אחת מוועדותיה לשם כך.

אתיחס תחילה לסוג הראשון של טעויות. אני מבין שהכונה כאן לטעויות שנפלו בשלבים המסתיימים עם הקריאה השלישית, זאת אומרת, לטעויות שאושרו מכללא על-ידי הכנסת בשעה שקיבלה את החוק בקריאה שלישית. המלים "טעות שנפלה בחוק כפי שנתקבל בכנסת" אינן משקפות את הכוונה הזאת בצורה ברורה. אציע בוועדה לבחור בנוסח מדויק יותר.

לעצם העניין, יש כאן לציין שטעות מסוג זה היא טעות אשר מופיעה בטייטה שהונחה מטעם הוועדה הנוגעת בדבר על שולחן הכנסת, לרבות ההסתייגויות המלוות את הטייטה, במידה שנתקבלה. הטייטה בצידוף ההסתייגויות שאושרו וזהה היא בדרך כלל בקריאה השנייה והשלישית. לפעמים מודיע יושב-ראש הוועדה, בדברי הפתיחה שלו לקריאה השנייה, על טעויות שנפלו בטייטה הראשונה, ואז נחשבת הודעתו כתיקון. זה היה נוהג טוב. הייתי רוצה לקוות שאחרי קבלת החוק החדש לא ינחזו יושבי-ראש הוועדות את הנוהג הזה, אלא יראו גם להבא חובה לעצמם לעבור בהקפדה על הטייטות העומדות להיות מוגשות לקריאה שנייה ולתקן בהן כל טעות קודם שתצביע עליהן הכנסת.

ביקורתי העיקרית על ההסדר המוצע לגבי הסוג האמור של טעויות היא זו, שאינני רואה צידוק להניח את תיקון לוועדה בלבד. טעות, שנפלה בהחלטת מליאת הכנסת, מן הדיון שרק מליאת הכנסת עצמה תהיה רשאית לתקן אותה. מסקנה זו מתבקשת מן הכלל הגדול אשר נוהגים לכנות אותו — כלל ה-*contra rursus actus*. לפי כלל זה, רק הרשות שעשתה את הפעולה המקורית זכאית לעשות "אקט נגדי", זאת אומרת, פעולה שמבטלת או משנה או מתקנת את האקט

— חוק לתיקון פקודת סדרי השלטון והמשפט (מס' 12) (תיקון טעויות) (קלינגהופר, נבון, אבנרי, י. ש. שפירא) —

ללמוד דברים רבים, גם דברים על מה שקדם להיות שר המשפטים.

רבותי, חברי הכנסת. עבודתה של הכנסת במשטר פרלמנטרי היא מן הבעיות הקשות ביותר, המעסיקות את האנשים העוסקים במשפט הקונסטיטוציוני. חבר הכנסת הפרופ' קלינגהופר יודע זאת. מצד אחד הכנסת היא המחוקקת של החוקים. גם חקיקת-המשנה קיימת בתוקף חוקי הכנסת.

בקשר לדברי הפרופ' קלינגהופר אני יכול לומר, שאם תקבל הממשלה את הצעת, נוכל להביא לכנסת בזמן הקרוב הצעת חוק שתקבע את דרכי החקיקה בחוק יסוד ותקבע בין היתר את העקרון של ביקורת הכנסת על חקיקת-המשנה הנעשית על-ידי שרים. בנדון זה אני אסיר-תודה על החייאת דבר שהיתה לי שייכות אלו לפני עשרים שנה ושהועלה בכנסת כהצעת חוק פרטית או בדרך אחרת על-ידי חבר-הכנסת ארזי. גם את זאת אנחנו רוצים לקבוע בחוק יסוד — כיצד הכנסת משגיחה על חקיקת-משנה, כי כאן המקור.

לא אתווכח כלל בשאלה אם נעשה עבודות מסוג זה בוועדות או בכנסת עצמה. אני מציע לחברי הכנסת לזכור היטב שזמנה של הכנסת מוגבל ביותר. הכנסת איננה מספיקה לעשות הרבה דברים המוטלים עליה בתחום החקיקה. מתוך ארבע שנים של כהונת הכנסת, אם מנכים את החופשות ואם מנכים את הוויכוחים והדינאים הנערכים על התקציב מדי שנה בשנה, וכמובן את הוויכוחים המדיניים הקיימים בהכרח בדרך כלל, ובארצנו ובתקופתנו על אחת כמה וכמה — נשאר מעט מאוד זמן לכנסת. הרצון להעביר הכל לכנסת הוא רצון שקשה למלא אותו, אף-על-פי שאני מבין אותו.

בחוק השילוב אנחנו מציעים חוקים משולבים. הדבר רק לברכה. אין ספק שאיננו הולכים בקו זה.

להצעת חבר-הכנסת אבנרי לא אסכים בשום פנים ואופן. אם הכנסת תחליט אחרת, היא שתקבע. לא אלך לפי העקרון של הבחנה בין החלטות של ועדה, אם נתקבלו פה אחד או לא. זה לא-טוב. העקרון הדמוקרטי הוא שמחליטים על-פי רוב דעות. יש כמובן דברים שלגביהם נקבע שנחוץ רוב מיוחד. אבל לקבוע שדברים כאלה צריכים להיקבע פה אחד, זה לא-טוב, משתי בחינות: ראשית, זו סטייה מן העקרון הדמוקרטי; שנית, זוהי יצירת פיקציה שוועדה של הכנסת, כאשר היא מחליטה פה אחד, הרי זה כאילו החליטה הכנסת. אין זה אותו הדבר.

אם תעמוד לפני הברירה — החלטה של הכנסת עצמה או החלטה פה אחד של ועדה, אעדיף החלטה של הכנסת.

מובן שהוועדה תוכל לעשות רבות בדיוניה על חוק זה. זהו טיפוס של חוק שחשיבותו מעטה והדיון עליו מרובה. אני רוצה לומר לחבר-הכנסת קלינגהופר דבר אחד. החוק הזה הובא במידה רבה מאוד מנקודת-השקפתו של אדם המופיע בבית-המשפט. הבקי בנעשה בבית-המשפט, והיודע מה רב איבוד הזמן וההוצאות הכרוכות בטענות פורמליסטיות מעין אלה. אין זה דבר של מה בכך. כאשר קוראים ברשומות על תיקון טעות, מי קבע שהיתה טעות, מי לא החליט כך — בוודאי אפשר להעסיק בכך את בתי-המשפט במידה רבה. אני יכול רק לומר מנסיוני, שפעם ניסיתי לבדוק, לא בשבילי, כמובן, אלא בשביל לקות, תיקון טעות. הדברים לא היו

איננה ראויה שהכנסת תדון בה. הוא השמיע עוד דברים חריפים כיוצאים באלה נגד הצעת, והיא הוסרה מסדר-היום. הייתי סבור אז, ואני סבור גם כיום, ששר המשפטים טעה טעות גמורה. אכיר טובה לשר הנוכחי אם יבדוק שנית את העניין ולא יתנגד להעלאתו בוועדה, כאשר תדון בהצעה שלפנינו, הצעה שכאמור יש בינה לבין סעיף 10 קשר מסוים.

ההצעה מציעה להוסיף בסעיף 16 לפקודת סדרי השלטון והמשפט סעיף קטן (ח), לפיו יחולו הוראות החוק המוצע גם על נוסח חדש ונוסח משולב. נדמה לי שהסדר זה סתמי מדי. יש הבדלים פרוצדורליים ניכרים בין קבלת חוק, מצד אחד, לבין קביעת נוסח חדש של פקודה מגדורית או נוסח משולב של חוק ישראלי, מצד שני. ואולי מוטב שהסדר בדבר תיקון טעויות בנוסח חדש ובנוסח משולב יקבע באופן כזה שיעמוד בפני עצמו, ללא הזדקקות להסדר אשר יחול על טעויות שנפלו בחוקים אוב קבלתם.

מחוסר זמן לא אוסיף לעסוק כאן בפרטי העניין, וארשה לעצמי לחזור אליו כאשר תדון הוועדה בהצעת החוק. רצוני רק להסב עוד את תשומת-לב חברי הכנסת למאמרו של מר פיטר אלמן על הנושא "תיקון טעויות בחוקים", שפורסם בכתב-העת של הפקולטה למשפטים בירושלים. מאמר מאלף וחשוב זה יוכל לסייע לא מעט בידי חברי הוועדה כאשר ההצעה תגיע אליה לדיון.

היו"ר י. נבון:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת אבנרי, ואחריו — לחבר הכנסת שמואל תמיר.

אורי אבנרי (העולם הזה — כוח חדש):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. אינני מרהיב עוז בנפשי להתחרות בהצעתו המלומדת והמאלפת של הנואם שקדם לי. רצוני להעיר רק לגבי הצד הפרוצדורלי המוצע כאן. אני סבור, שמוטב להשאיר את הסמכות לתיקון בידי הכנסת, בהחלטה של המליאה. כלומר, התיקון לא יצטרך לעבור את כל השלבים של חקיקה, וממילא יובטח טיפול מהיר, כשם שנהוג לגבי תיקונים בצווים כלכליים. כדאי שהציבור כולו יהיה ער לדיון במליאה למניעת תקלות ואי-הבנות.

אם הצעה זו לא תתקבל, אני מציע באופן אלטרנטיבי: כדאי שייקבע, שאם הוועדה של הכנסת לא אישרה את התיקון פה אחד, אזי מוטב שהדבר יועבר לתיקון במליאה. אם תיקון מעין זה אינו מתאשר פה אחד, סימן הוא שיש ויכוח מהותי כלשהו, ולכן כדאי להעביר זאת למליאה.

כדאי גם לקבוע בבירור — על מנת למנוע, למשל, היווצרות רוב מלאכותי — כי הוועדה שתדון בכך תהיה אותה ועדה שדנה בשעתו בהצעת החוק שבה חלה הטעות.

היו"ר י. נבון:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת שמואל תמיר. איננו באולם. רשות הדיבור לשר המשפטים, לתשובה.

שר המשפטים י. ש. שפירא:

ברשותי, אדוני היושב-ראש, אגיד כמה מלים. לא אעסיק את הבית בדיון מפורט על "הרצאת-הפתיחה" של חבר-הכנסת הפרופ' קלינגהופר. דבריו בוויכוח היו לפחות ארוכים פי שלושה מדברי. בינתיים הספקתי

— חוק לתיקון פקודת סדרי השלטון והמשפט (מס' 12) (תיקון טעויות) (י. ש. שפירא, נבון, ש. תמיר, אבנרי, פלד, פרוש) —

רבים. ההפרש בספורטוטו היה במיליוני לירות במשך חודשים, בצורת ההגדלה, וכל זה נבע מפירוש לשוני, דהיינו אם הכוונה ללשון יחיד או ללשון רבים. הכנסת הזאת הוכיחה שכאשר יש צורך בדבר, היא מחוקקת חוק תוך יום אחד, בשלוש קריאות, והיא עשתה זאת, כשהיה צורך, בעניין ירושלים.

אורי אבנרי (העולם הזה— כוח חדש) :
גם בעניין רדינג.

שמואל תמיר (המרכז החפשי) :
גם בעניין רדינג, מעיר חברי הכנסת אבנרי. וכאשר יש צורך אחר, שלכל הדעות אינו שנוי במחלוקת, מי ישים מכשולים? בהצעה זו אנו מעניקים סמכות לשר בצירוף הוועדה ומציבים אותם במקום הכנסת.

אדוני היושב-ראש, אני חושב שרק ברוח הזמנים דהיום אפשריים הדברים האלה. הצעה זו עולה בקנה אחד עם ההצעה לחסל את חופש העתונות. להשתלט על העתונות, כפי ששמענו אתמול מפי השר ישעיהו, להלאים אותה. היא עולה בקנה אחד עם המגמה להפוך את המדינה למדינה של מפלגה אחת.

נתן פלד (מפ"ם) :

זו גם הצעה לגבי תיקון טעויות של העתונות.

שמואל תמיר (המרכז החפשי) :
כן, כך יהיה גם לגבי העתונות, ואנחנו עולים כאן על הגל הזה שהוא גל של שלטון אבסולוטי ונצחי של קבוצה אחת.

לכן אנחנו מתנגדים לחלוטין לרישה של הצעת החוק.

הי"ד י. נבון :

רשות הדיבור לשר המשפטים.

שר המשפטים י. ש. שפירא :

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת. לא אחדת תחת לשוני, שהרישה בדברי חברי הכנסת תמיר הכילה דברים של טעם. אפשר להתווכח על זה עכשיו, אפשר שלא להתווכח על זה כאן, אבל הוא הקשה קושיה: האם זו פליטת קולמוס באמת או אין זו פליטת קולמוס? וזכנו שמותר להטריד את הבית בעניין זה. הקשבתי לדברים האלה, אף-על-פי שנאמרו בהגזמה מרובה מכל הבחינות — גם מבחינת רבבות התקדימים, גם מבחינה זו שאני כביכול בקי בהם. עד כדי כך — בוודאי לא.

שמואל תמיר (המרכז החפשי) :
זו ההנחה תמיר.

שר המשפטים י. ש. שפירא :

כן, זו ההנחה, ואני יכול להוסיף שזו גם אנחה. אבל הסיפה בדבריו באמת לא לעניין.

הצעת חוק זו מתגלגלת במשרד המשפטים זה קרוב לשנתיים —

מנחם פרוש (אגודת ישראל) :
בימי הפילוגים.

שר המשפטים י. ש. שפירא :

— והדיקטטורה הגדולה שיש למשרד המשפטים בשטח זה —

שמואל תמיר (המרכז החפשי) :
לא של משרד המשפטים.

פשוטים כלל ועיקר. לא מצאו את האורייגול, וכאשר מצאו, זה היה לא זה ולא זה. בקיצור, זהו סיפור ארוך, ואינני רוצה להכניס אתכם, חברי הכנסת, לאדיסיהא הזאת. היה איפוא רצון לתת לעניין מסגרת פורמלית ולקבוע שאם זה מנוסח כך — זה מחייב, ואם לא כך — אינו מחייב.

נדמה לי שלאחר שוועדת החוקה, חוק ומשפט — שאני מציע להעביר אליה את הצעת החוק — תשמע את כל ההערות, בסופו של דבר יהיה החוק אולי לא כל-כך חשוב, אך מועיל למדי.

הי"ד י. נבון :

יגש להצבעה.

הצבעה

בעד ההצעה להעביר את הצעת החוק לוועדת החוקה, חוק ומשפט	— רוב
נגד	0
נמנעים	1

ההצעה להעביר את הצעת החוק לתיקון פקודת סדרי השלטון והמשפט (מס' 12) (תיקון טעויות), תשכ"ח—1968, לוועדת החוקה, חוק ומשפט, נתקבלה.

הי"ד י. נבון :

הודעה לחברי הכנסת שמואל תמיר על הימנעות סיעתו מהצבעה.

שמואל תמיר (המרכז החפשי) :

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת. התיקון המוצע בסעיף 10 לפקודה, האומר: „נתגלתה טעות דפוס בחוק כפי שפורסם ברשומות, והובאה לחינת שר המשפטים, יורה השר על תיקונה ברשומות” — נראה לנו סביר, הגיוני, ובגללו לא הצבענו נגד הצעת החוק.

אולם התיקון המוצע בסעיף 10א(א) לפקודה, לצערי — ואשמח אם שר המשפטים, בהזדמנות כלשהי יתקן אותי, אם טעות בידי — אינני מכיר תקדים לו בשום מסגרת של חקיקה בהיקף כה גרוב כפי שהוא מוצע. אני סבור שחלק נכבד מן הספריה של משרד המשפטים והאוניברסיטה העברית, המוכרת לשר המשפטים, על התקדימים לאלפיהם ולרובבותיהם, מורכב מפסקי-דין שנסבו על פירושים ליסוסים, כאשר צד אחד ראה בניסוח טעות לשונית טכנית או פליטת קולמוס או השמטה, ומישהו אחר ראה בכך כוונה תחילה של המחוקק. כלל גדול הוא במשפט, שעל כוונת המחוקק עומדים בתי-הדין לא מן הפרוטוקול של הוויכוח בכנסת או בפרלמנט כלשהו, אלא מן הכתוב כמות שהוא. השמטה — פירושה שיש כוונה בהשמטה; ביטוי לשוני זה ולא ביטוי אחר, משמעו — כך רצה המחוקק. כל תילי התילים של הלכות מימי המשנה והגמרא ועד לחקיקה האנגלו-סאכסית ועד לבתי-המשפט שלנו מורכבים מפירושם לגבי מה שפה מוגדר כטעות לשונית טכנית או פליטת קולמוס או השמטה. מי יבוא ויחליט שאמנם פליטת קולמוס היא? האם שר המשפטים, בכל הכבוד, אפילו עם הוועדה, הוא שיבוא תחת הכנסת? התחת הכנסת הם? התחת שלוש קריאות הם?

היה כאן תקדים, לפני חודשיים בערך, בחוק ההימורים לגבי הספורטוטו. שם ביצעה הכנסת חיקוק נוסף, עם תיקון, לגבי ההבחנה בין לשון יחיד ולשון

— חוק לתיקון פקודת סדרי השלטון והמשפט (מס' 12) (תיקון טעויות) (י. ש. שפירא, ש. תמיר);
חוק להארכת תוקף של תקנות-שעת-חירום (השטחים המוחזקים על-ידי צבא הגנה לישראל —
שיפוט בעבירות ועזרה משפטית) (נבון, י. ש. שפירא, אבנרי) —

שר-המשפטים י. ש. שפירא:

— מוכחת בכך, שאולי הביקורת היסודית ביותר
על החוק הזה פירסם מר פיטר אלמן, מעובדיו הבכירים
של משרד המשפטים, ותבוא עליו הברכה שכתב מה
שכתב. הוא גם שלח לי "קומפלימנטרי קופי".

שמואל תמיר (המרכז החפשי):

זה בעתון בלתי-תלוי או בעתון תלוי?

שר-המשפטים י. ש. שפירא:

בלתי-תלוי לגמרי. כלום אי-אפשר לדבר על תיקון
טעות בעתון כל-כך "מדרגש" כמו רשומות בלי להכניס
גם דברים כאלה?

אני חושב שהדברים הראשונים שאמר חבר-הכנסת
תמיר, הוועדה נתן עליהם את הדעת; ואשר לסיפה, אני
מקווה שחבר-הכנסת תמיר בעצמו ישתכנע.

ז. חוק להארכת תוקף של תקנות-שעת-חירום (השטחים המוחזקים

על-ידי צבא הגנה לישראל — שיפוט בעבירות ועזרה משפטית).

תשכ"ט—1968 *

(קריאה ראשונה)

הי"ר י. נבון:

הכנסת תעבור לסעיף ז' בסדר-היום: חוק להארכת
תוקף של תקנות-שעת-חירום (השטחים המוחזקים על-
ידי צבא הגנה לישראל — שיפוט בעבירות ועזרה משפ-
טית), תשכ"ט—1968, קריאה ראשונה. רשות הדיבור
לשר המשפטים.

שר-המשפטים י. ש. שפירא:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. אוכל לקצר בדברי
אם אוזכר לכנסת כי בחוברת של "דברי הכנסת" מהמושב
השלישי של הכנסת השישית, חוברת ח', עמודים 441—
442, מופיעים הדברים שאמרתי כאשר הבאתי את הצעת
החוק לראשונה לפני הכנסת וביקשתי להאריך את תקפן
של תקנות-שעת-החירום עד לראשית שנה זו.

אני מציע הפעם להאריך את התקנות לשנה נוספת,
כלומר עד כ"ב בטבת תש"ל (31 בדצמבר 1969). הנימו-
קם להארכת תוקף התקנות הם אותם נימוקים שצינתי
בדברי בפעם הקודמת. ברור שלא חל כל שינוי ביחס
למצב הסיסודי והמשפטי של השטחים המוחזקים על-ידי
צה"ל. קיים שיפוט בעבירות ועזרה משפטית.

אני יודע מראש כי מספיק להביא הצעת חוק
כדי שאפשר יהיה בוויכוח לומר כמה דברים ביחס לעמדה
פוליטית זו או אחרת. לא זו היא מטרתי.

לכן אני מציע להעביר את הצעת החוק לוועדת
החוץ והבטחון.

הי"ר י. נבון:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת צימרמן. — איננו נוכח
באולם. רשות הדיבור לחבר-הכנסת אבנרי.

אורי אבנרי (העולם הזה— כות חדש):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. כמו שר המשפ-
טים, יכולתי גם אני לומר: ראה נאומי על אותו נושא
בפעם האחרונה, ולהסתפק בכך. באותו נאום הבעתי
צערי על כך שחוק זה מובא לכנסת על-ידי שר
המשפטים ולא על-ידי השר הממונה על עניין זה,
הוא שר הבטחון. כאשר מדובר על השטחים המוחז-
קים, היינו רוצים לראות כאן את השר האחראי
לשטחים אלה, כי היינו רוצים להביא לפניו הסתייגויות,
לשאל אותו שאלות ולשמע ממנו תשובות — בכנסת,
ולאו דווקא מעל מסך הטלוויזיה. ואם יש זמן להופעה
בטלוויזיה, סבורני ששר צריך למצוא זמן גם להופעה
בכנסת.

(רשומות (הצעות חוק, חוב' 798).

לחוק זה יש צד פוליטי, שאי-אפשר לעבור עליו
בשתיקה. עצם העובדה שהממשלה באה לכנסת ומציעה
הארכה לשנה שלמה, כאילו זה מובן מאליה שגשלוש
בשטחים האלה שנה שלמה — אומרת דרשני.

מובן, יכול שר המשפטים לעלות על הדוכן ולהשיב,
כפי שעשה בפעם שעברה — אם זכרוני אינו מטעני —
שהתקנות דרושות במצב הקיים, ואם ישנה המצב,
ממילא ישתנו התקנות. אבל רק אתמול, בשדור בטל-
וויזיה, הפך שר הבטחון את המצב הקיים לאידיאולוגיה,
ולמעשה אמר שממשלת הליכוד הלאומי מעוניינת בהמשך
הקפאון, שהיא מעדיפה קפאון על שלום ועל מלחמה,
שהיא רוצה בקפאון כמצב של קבע, ולא לשנה אחת ולא
לשנתיים, אלא לשנים רבות. לכן יש משמעות רבה ללוח
הזמנים המוצע להארכת התקנות.

אגב, הנואם האחרון שדיבר לפני שר המשפטים
הזכיר את "חזון ישעיהו" של שר הדואר, שפירשו
הלאמת העתונות, חיסול חופש העתונות במדינה. ואני
שואל: בשעה שאנו נכנסים יותר ויותר להרפתקה של
משטר כיבוש קבוע ונצחי, משטר כיבוש ההופך מטרה
בפני עצמה, כמסווה לסיפוח — האם אפשר להפריד
בין ההתרחקות מהשלום לבין התגבשות מחשבות אנטי-
דמוקרטיות בזירה הפנימית?

אינני רוצה להינבא בסגנונו של חבר-הכנסת תמיר
ולהתייחס לרעיון שהושמע בוועידה מסוימת, כאילו
כבר התגשמו במציאות, כאילו כבר הלאימו את העתונות
וחיסלו את הדמוקרטיה. כולנו יודעים שאין זה נכון.
אבל אני רוצה בכל זאת לשאול את השאלה: האם
אפשר לקיים מדינה שיש בה משטר כיבוש כלפי הזולת
ומשטר דמוקרטי ליברלי כלפי עצמו? האם הדבר
ניתן? האם היתה אי-פעם מדינה כזו בעולם? היו מדי-
נות דמוקרטיות שהחזיקו מושבות מעבר לים, אבל שם
לא היה מנוע בין הבית ובין המושבות. אנגליה היתה
דמוקרטית בשעה שהחזיקו משטר קולוניאלי במושבות
שמעבר לים, כמו הודו וארץ-ישראל. פה מדובר על שט-
חים כבושים, על מושבות שהן בפתח הבית, מושבות
המשתלכות יותר ויותר במשק המדינה עצמה. האם
ניתן בכלל לקיים משטר ליברלי בתוך מדינה כאשר
ממשיכים ללכת בדרך זו כלפי חוץ? מבחינה זו יש חשיבות
לדברים שאמר שר הדואר על העתונות, בין שהם רצי-
ניים ובין שהם בלתי-רציניים (ואני רוצה לקוות, למענו,

— חוק להארכת תוקף של תקנות-שעת-חירום (השטחים המוחזקים על-ידי צבא הגנה לישראל — שיפוט בעבירות ועזרה משפטית) (אבגרי, י. ש. שפירא, פלד, ש. תמיר) —

בשטחים הללו, נצטרך לבקש הסגרה כדי לקחת חבלן מהשטחים הללו כשהוא פועל נגדנו.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):

אם זו שאלה של משפטן, אתן לך תשובה של לא-משפטן, והיא שהרשות המחוקקת בשטחים האלה היא רשות המושל הצבאי. בשטחים האלה קיים לא רק החוק הישראלי, אלא גם החוק של המושל הצבאי, באמ"צעות הצווים והמנשרים שלו. אני מניח שהמושל הצבאי כבר הוציא מנשר האוסר ביצוע פעולות טרור נגד של-טון הכיבוש, נגד הנוכחות הישראלית. אני סומך עליו בעניין זה. לכן התשובה הלא-משפטית היא שזה לא חל במקרה זה.

בשעתו הצבענו על סכנה של סיכון כפול (שיפוט כפול). התקנה הגדונה שונתה במידה רבה, אבל מסעיף (4) א נובע כי בכל זאת אפשר לדון אדם בבית-דין צבאי לאחר שכבר נתן את הדין בישראל. אין בסעיף 4 (א) אותו סייג המופיע בסעיף 2 (ה) והקובע כי אין דנים אדם בישראל על מעשה או מחדל שניתן עליהם בבית-משפט באחד המקומות שבשטחים המוחזקים. מה שסעיף 4 (א) קובע הוא, שהיועץ המשפטי לממשלה רשאי לצוות לעצור אדם על מנת שיועמד לדין בבית-משפט צבאי. כאמור, לא נזכרת כאן ההגבלה של סיכון כפול.

הצענו בשעתו ששיטת הענישה בשטחים המוחזקים תהיה דומה לשיטה הקיימת אצלנו. כיוון שישנה אפשרות להעביר עבריו הנמצא בישראל לשפיטה בבית-משפט צבאי, רצוי היה כי הענשים לא יהיו שונים מאלה הנהוגים אצלנו.

כאמור, אני מצטער ששר הבטחון לא כיבד אותנו בנוכחותו, כי יש כמה דברים שהייתי רוצה להעיר, בקשר לחוק זה דווקא, בנוכחותו. עד עכשיו יכולתי לעשות זאת רק בצורה של שאלות חוזרות ויוכחים עליהן במסגרת של שאלות נוספות. אני מתכוון להריסת בתים בשטחים המוחזקים. פעם אחר פעם ניסיתי לדחות את שר הבטחון להסכמה להליך שיפוטי לגבי הריסת בתים. הריסת הבתים היא אמצעי המעורר רגשות קשים מאוד. נניח לרגע שאנשי הבטחון רואים את האמצעי הזה כבלתי-נמנע. אני מוכן לערער גם על זה, אבל נניח כך. האם אנחנו באמת יכולים לסבול שדבר זה יבוצע בלי שום הליך משפטי, בלי שום הליך תקין בכלל? שר הבטחון כבר ענה לי על שלוש-ארבע שאלות, ועד כמה עצמצמתי את מרחב התימרון שלו בעניין זה, (ואתם יודעים כמה קשה הדבר לגבי שר הבטחון) והבאתי לקביעת העובדות, בכל זאת, לכל היותר קבע מה הנוהל בעניין זה. ברור שאין שום נוהל של ממש. יכול לחלל לגור בבית עם 20 אנשים אחרים, ול-20 איש אלה אין שום שייכות למעשיו ושום ידיעה על מעשיו. מפוצצים את הבית, מבלי שניתן לאנשים האלה להגיש עירעור של ממש, אפילו מבלי שקיבלו הודעה של ממש, וזאת הודעה של שעה מראש. אומר שר הבטחון — הם צריכים לדעת שיש חקירה, ואם יש חקירה — יש אפשרות שיפוצצו את הבית; יבואו ויטענו מה שהם רוצים לטעון, בפני מי שהם רוצים.

זה דבר שאי-אפשר לסבול אותו אפילו במשטר של כיבוש. אילו היה שר הבטחון נוכח כאן, והיינו דנים בנוכחותו על חוק זה, הייתי תובע ממנו בצורה נמרצת ביותר שייקבע הליך משפטי כלשהו, הליך משפטי סביר,

שהדברים לא היו רציניים). אבל גם כאשר הדברים אינם רציניים הם מלמדים משהו על ההתפתחות במדינה, ההתפתחות הנובעת כולה מהעובדה שאנו ממשיכים במשטר הכיבוש בשטחים, שמשטר זה הופך מטרה בפני עצמה. איננו נשארים במשטר של כיבוש מאונס. שר מרכזי מאוד, שר השואף בגלוי לראשות הממשלה, שר שמתארגנת סביבו תנועה כדי להפכו לראש הממשלה, שר זה בא ואומר: אין אנו נמצאים בשטחים מפני שאין שלום; אנו נמצאים בשטחים כי אנו רוצים להישאר בהם, פשוטו כמשמעו.

מגמה זאת לא תוכל להחזיק מעמד יחד עם דמוקרטיה במדינה. להיפך, הדמוקרטיה במדינה לא תחזיק מעמד יחד עם מגמה זו.

אשר לתקנות עצמן, הייתי רוצה לחזור לכמה נקודות שהועלו בוויכוח הקודם.

תקנה 2 קובעת, כי בית-משפט בישראל מוסמך לדון לפי הדין הישראלי אדם שביצע מעשה שאילו היה נעשה בישראל היה מהווה עבירה. לפי תקנה זו אין זה חשוב אם המעשה מהווה עבירה גם לפי החוק המקומי. הצענו בשעתו לקבוע שני תנאים אלה: כלומר, שהמעשה מהווה עבירה גם לפי החוק שלנו וגם לפי החוק המקומי, בשטח שבו גר האיש. זכורני כי בדברי תשובתו של השר הביא בשעתו את הדוגמה של ביגמיה. אם לפי המשפט המקומי בשטחים אין מעשי ביגמיה אסורים, ואיש יעשה את המעשה שם, אי-אפשר להעמידו לדין בישראל. אבל ביגמיה ניתנת לבצע בכל מדינה שבה הדבר מותר, לאו דווקא בשטחים המוחזקים. אזרח ישראלי יכול לנסוע למדינה אחרת, שבה מותרת ביגמיה — ויש מדינות לא מעטות כאלה — ולבצע את העבירה שם, כמו בבית-לחם או בשכם. על כל פנים, זהו דאי מקרה קיצוני.

שר-המשפטים י. ש. שפירא:

חוששני שלא יתנו לך כניסה לשום ארץ אם עברת עבירה של ביגמיה.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):

אפילו זה לא נמרז בטוח. אמנם במקרה המדינות שבהן מותרת הביגמיה הן מדינות שאינן ידידותיות לישראל. זה נכון.

נתן פלד (מפ"ם):

אולי זה לא מקרה?

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):

דאי, כבוד השר, שזהו מקרה קיצוני, שאין ללמוד ממנו דווקא על הכלל. לא ייתכן לדון אדם על עבירה שאיננה עבירה במקום שבו היא מבוצעת.

בחוקי הסגרה קיים בדרך כלל העקרון שהמעשה שעליו מבקשים הסגרה צריך להיות בגדר עבירה גם במדינה שממנה מבקשים הסגרה, וכמובן גם במדינה המבקשת הסגרה. אותו עקרון של הדדיות צריך לחול גם כאן, מה גם שבמקרים אבסורדיים ניתן, על-ידי מנשרים של המושלים המקומיים, לשנות את החוק המקורי.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):

זאת אומרת שאם לפי החוק הישראלי פעולה נגד ישראל היא מצווה ולא עבירה, והחוק הישראלי הוא בתוקף

— חוק להארכת תוקף של תקנות-שעת-חירום (השטחים המוחזקים על-ידי צבא הגנה לישראל — שיפוט בעבירות ועזרה משפטית) (אבנרי, י. ש. שפירא, נבון, פרוש) —

אם כן, נשאלת השאלה: לשם מה הוויכוח המתוח שהתלקח בתוכנו וסביבנו, והוא הולך ומתרחב מיום ליום? אני רוצה להשתמש בהזדמנות זו כדי לדבר על נושא זה, משום שהוויכוח המתנהל בינינו הוא חמור מאוד.

לא פעם מתקבל הרושם כאילו אנו הופכים את הבעיה העדינה והרצינית הזאת של החוקת השטחים בקדום לחפור בו לצרכים מפלגתיים, או ליתר דיוק, לצרכים סיעתיים בתוך המפלגות. וארשה לי כאן לומר במלוא גילוי הלב, שיהדות התורה, שלפיה אדמת ישראל היא אדמת קודש וכל שעל אדמה, כל עלה וכל אבן שבארץ הקודש כאלו משוועים: נשמה, נשמה, כלומר, חיי נשמות אוויר ארץ, בכל זאת אין בתודעתנו ואף לא בתת-תודעתנו לשלב, או ליתר דיוק, להות עמדתנו בעניין השטחים עם רגשותינו הדתיים וציפייתנו למשיח ה'. כל עוד לא זכינו להתגשמות דברי ישעיהו על אחרית הימים, "וכיתתו חרבותם לאתים וחניתותיהם למזמורת, לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה", כל עוד לא זכינו לכך, ושואנינו ועמי ערב שמסבינו זוממים ומתכננים ללא הרף לכלותנו, חלילה, להשמידנו, חלילה, — אנו שוקלים שיקולנו בראיית המצב כפי שנראה לנו מבחינת הבטחת השלום והבטחון, ולא יותר מזה.

אני מדגיש בפניך, אדוני שר המשפטים, כי אני רוצה להשתמש בהזדמנות זו, כיוון שאני חושב כי מבית זה צריכה להישמע הקריאה לשים קץ לוויכוח המתנהל והעושה אותנו לקלון בעיני העמים.

אני חוזר וממשיך ואומר, שמכיוון שמדינות ערב אינן מוכנות לתת לנו אף כמלוא הנימה מזה שיבטיח לנו שלום ובטחון — לשם מה אנו מתווכחים? לעומד מן הצד לוויכוח המתוח סביב השטחים המוחזקים. מתקבל הרושם כאילו הצד השני, ולא מצד אחד, אלא מדינות ערב שמכל הצדדים, כאילו מתדפקים על דלתותינו לשמוע דעתנו על החוקת עמדותינו. ואין אנו מבחינים שעמי ערב אינם רוצים אף לשמוע אותנו. הם שומעים רק את עצמם, בלי שישנו כמלוא הנימה מעמדתם העקרונית להשמידנו, חלילה, ולא שינו עמדה זו מאז ועד היום, לא רק מאז מלחמת ששת הימים, לא רק מאז מבצע סיני ולא רק מאז מלחמת השחרור וגם לא מאז הצהרת בלפור, זוהי שנאת עולם לעם עולם. וראה זה פלא, עמנו על כל שכבותיו הוכיח את עצמו בימים הגורליים של ימי המלחמה והמלחמות לקי-מנו. כנובה ארו גבהו ברמת מעמדנו, במסירות נפש ממש לעם ולכל אחד ואחד אשר בעם. התעלילו והוכחנו אחדיות בכל פרט ופרט, כאשר נדרשנו ואף לפני שנדרשנו. הביטו וראה, איך וכיצד אנו יורדים פלאים כיום בוויכוחינו, בהכרזותינו, במלל הדיבורים. יש חשש גדול, כי ככל שמתקרב מועד הבחירות וככל שבין כך ובין כך רחוק ומתרחק הפתרון לשלום, יוסיף נושא זה, הוויכוח על החוקת השטחים, לשמש נושא שבו יתחקו לפנינו ראשי המפלגות, או ליתר דיוק, ראשי הפלגים בתוך המפלגות. וזה מסוכן, מסוכן עד למאד.

מי האיש ומה הכוח אשר יכריח לא לשחק באש זו? במקום זה נרכז כוחותינו וכל צינורות השפעתנו לבני אומות העולם. לא אלה המבקרים האומרים כי אנו צולעים מאוד בהסברת עמדתנו בין אומות העולם. אולם גם אלה הטוענים, כי אנו עושים פעולת הסברה מקיפה, צריכים להודות כי לא הצלחנו לשכנע בהסבר-תנו. גם אלה הידועים לנו כידידים ושוחרי טובתנו,

לפני שיפוצץ בית במקום כלשהו. ואני סבור שתפקידו של שר המשפטים, כאיש המשפט בממשלה, להביא דבר זה להכרעה סדירה כלשהי.

שר הבטחון דרש אתמול התנחלות בשטחים. מה המצב המשפטי של התנחלות זו? אם מחר יקומו, כדרישתו, ישובים לאורך כל רצועת הירדן, החוק שיחול עליהם הוא החוק הירדני והמגשרים של המושל הצבאי. מה שיקרה הוא שאחרי שיקומו כמה היאחזויות, על דעת כל המפלגות המשתתפות בממשלה (ובכללן המפלגה שוחרת-השלום, מפ"ם), אחרי כמה זמן תבוא דרישה להחיל את החוק הישראלי על בקעת הירדן? דבר זה יעשה בלי אישור הכנסת. לשם כך אין צורך באישור הכנסת, די בצו של שר הפנים.

שר-המשפטים י. ש. שפירא:
אתה טועה.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):
נדמה לי שלפי החוק שנתקבל בכנסת, הכנסת נתנה לממשלה את הסמכות להחיל את החוק הישראלי. אני חושב שאני צודק בעניין זה. הממשלה יכולה, בלי אישור הכנסת, להחיל את המשפט הישראלי על כל שטח שהוא. כך נדמה לי.

כאשר שר הבטחון דורש התנחלות — והוא רומז למעשה שזה כבר מוסכם — ההתפתחות הזאת היא הרת-סכנות. לא אנצל את הדיון בחוק זה לוויכוחים פוליטיים ארוכים מדי, אך אני מוצא לחובתי להזהיר את הכנסת ואת הממשלה מפני התפתחות זו, שהיא הידרדרות מכל אפשרות של שלום — למצב של מלחמה בטוחה ומובטחת מדאש.

הי"ר י. נבון:
רשות הדיבור לחבר-הכנסת פרוש, ואחריו — לחבר-הכנסת שופמן.

מנחם פרוש (אגודת ישראל):
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. החוק המוצע להארכת תוקף תקנות-שעת-חירום השטחים המוחזקים הוא לכאורה פרוצדורלי, ולכאורה אין בו משום חידוש, ובעצם הוא הובא על-ידי שר המשפטים ולא על-ידי השר הממונה על החוק. בכל זאת, כמו בחוקים פרו-צדורליים כביכול אחרים, משתמשת הכנסת בנוהג הפרלמנטרי לדון ולהביע דעה על השלכותיו של החוק המוצע, על אחת כמה וכמה בחוק רגיש כזה. ויסלח לי השר אם אשתמש בהזדמנות זו כדי לומר את אשר מעיק על לבבי ועל לב רבים במדינה, בוויכוח על בעיית השטחים המוחזקים. כי זהו מה שמעיק על לבבי, ולא פרט פרוצדורלי זה או אחר בחוק המוצע.

אם נעמיק חקר ינווכח כי בשאלת השטחים המוחזקים זקם המאחד בין כל חלקי העם הוא רב יותר מהמפריד ביניהם. אינני מתכוון ליוצאי-דופן שבינינו, אלא העם בכללו סבור כי בלי הבטחת השלום והבטחון יש ויש להחזיק בשטחים המוחזקים. וכל שטח אשר יש חשש שהוא עלול לשמש מטרה לחיצי האויב נגדנו, אין לוותר עליו כל עוד יש ספק סכנה לבטחוננו. ושוב, אין כל ספק שאם יובטח שלום אמת ויציב ובטחון אמת ויציב, אין לנו עניין להחזיק בשטחים שאנו מחזיקים בהם רק מבחינת שמירת השלום והבטחון. בהגדרה זו אנו מחזיקים הרבה ומוותרים הרבה.

— חוק להארכת תוקף של תקנות-שעת-חירום (השטחים המוחזקים על-ידי צבא הגנה לישראל — שיפוט בעבירות ועזרה משפטית) (פרוש, נבון, טובי) —

התמימה של הצעת החוק, דהיינו — מה שנקרא הגשת סעד ועזרה משפטית. רבים מן הדברים הנאמרים בהצעת חוק זו באו להדגיש מגמה שהיא אינטגרציה, שילוב משפטי של השטחים המוחזקים, בדומה למה שנקרא אינטגרציה כלכלית של השטחים שמורבים היום לדבר עליה. מגמת האינטגרציה הזאת, אם היא משפטית, כלכלית או אחרת, מתכוונת לחזק. מטרת הסיפוח. למשל, הסמכויות שהצעת החוק נותנת לשר המשפטים, זאת אומרת לממשל האזרחי, לפקח, בשם הגשת עזרה משפטית, על בתי-המשפט האזרחיים בשטחים הכבושים, יש בכך למעשה ביטוי למגמות השילוב, האינטגרציה המשפטית, שמטרתה פוליטית, והיא — חיזוק מגמות הסיפוח.

בעמידתנו על בסיס התנגדות עקרונית לסיפוח השטחים הכבושים, התנגדנו בעבר ומתנגדים אנו גם עתה לכל מגמת שילוב — כלכלי, משפטי או אחר — שמטרתה לחזק את מגמת הסיפוח. כל נסיון ליצור עובדות מוגברות, כל נסיון להפוך את הכיבוש שבא בעקבות המלחמה ביוני אשתקד לדבר קבע, הוא מכשול בדרך להסדר ולשלום, שהוא משאת נפשם של המוני העם בישראל. אנו משוכנעים שפעולות ומגמות הסיפוח הן לא רק פעולות ונסיגות הרפתקניות שהם בעוכרי השלום, אלא גם לא יחזיקו מעמד וסופם כשלון.

בהדמויות זו של דיון על תחיקה ומשפט בשטחים הכבושים רצוני להעיר שתי הערות נוספות בדבר השיפוט ודרכי הענישה בשטחים הכבושים.

הערה ראשונה: בראשית תקופת הכיבוש יצא מגשר מס' 3 בדבר כניסתו לתוקף של צו בדבר הוראות בטחון. סעיף 35 של הצו קבע את הדברים הבאים: "בית-משפט צבאי ומינהלת בית-משפט צבאי יקיימו את הוראות אמנת ז'נבה מיום 12 באוגוסט 1949 בדבר הגנת אזרחים בימי מלחמה בכל הקשור בהליכים משפטיים... (ובמקום שישנה סתירה בין צו זה לבין האמנה האמורה, הוראות האמנה עדיפות)". זוהי קביעה של סעיף 35 בצו שצורף למגשר מס' 3.

בשלב נוסף, בצו 144 של מפקדת כוחות צה"ל באזור הגדה המערבית, שפורסם ב-29 בדצמבר 1967, בוטל כלל סעיף זה. ומאז אין בתי-המשפט הצבאיים מקבלים שום טיעונים להגנת אזרחים המובאים לשיפוט צבאי בהסתמך על אמנת ז'נבה. הרי זו לא רק פגיעה בזכויות האזרחים של השטחים הכבושים, אלא הפרה של חוק בין-לאומי, שישאל צריכה להיות מעוניינת ביותר לכבד אותו. בימים אלה מציין העולם כולו זכויות האדם שיש לשמור עליהן בכל המעמדים והמצבים גם בתוך מדינה רבנית וגם בתוך שטחים כבושים. מדוע הכיבוש הישראלי צריך לבטל את תחולת אמנת ז'נבה מ-12.8.49? בדבר הגנת אזרחים בימי מלחמה בכל הקשור בהליכים משפטיים בפני דין צבאיים בשטחי הכיבוש של צבא הגנה לישראל? זו הפקרת האזרחים בשטחים הכבושים לקביעות שלטונות הכיבוש ולצווים השונים תוך התפרקות גמורה מצווי אמנה בין-לאומית, שיש לכבד אותה.

אנו מבקרים קשות את ביטול הסעיף שהזכרתי. אנו קוראים מעל במת הכנסת לכבד כל אמנה בין-לאומית הנוגעת ליחס שלטונות הכיבוש כלפי אזרחים בשטחי הכיבוש.

והערה נוספת — ביחס לגירושם של אזרחים

מעמדים לפנינו ללא הרף דרישות למחווה ולתווה מצדנו, וגם אלה המתמצאים לכאורה בנעשה כאן אינם רואים נכוחה את המצב, כי כל המחווה אשר עשינו כלפי הערבים לא שינו את יחסם של הערבים אלינו, וכל ההסכמים שהתמנו עם הערבים עד כה לא כובדו על-ידם ואינם מכובדים עד היום.

במקום להתווכח בינינו לבין עצמנו, נוכח לאומות העולם כי השטחים המוחזקים כעת בידינו, כשהחזקו על-ידי מדינות ערב לא החזיקו בהם מכוח בעלות על שטחים אלה. ועד יותר מזה: הערבים תושבי שטחים רחבים מאלה המוחזקים בידינו לא נחשבו אף כאזרחים שוויוניות כיתר אזרחי מדינות ערב. מוכח הדבר שמדינות ערב ידעו יפה כי הם לא שטחים השייכים להם. מה, אם כן, הרעש והסערה כאשר אחרי שהם הכריזו עלינו מלחמה, כבשנו אנו שטחים אלה?

ייתכן ששינוי מיד אחרי מלחמת ששת הימים, וגם כעת אנו שונים כאשר אנו מציעים שוב חוק לתקופת מעבר. עם כיוון שלום יציב ובטחון יציב, אם יחדלו עמי ערב מלאיים ולתכנן לכלותנו, רק אז נבחן שנית דינם של אזרחים אלה ושטחים אלה, במידה שזה לא יפגע בשלום המדינה ובבטחונה.

ובסיום אני פונה שנית להפסקת הוויכוח סביב מעמדנו ועמדתנו בשטחים המוחזקים. יחדלו מלהש-תמש בבעיית עמדתנו בשטחים כדי לבסס עמדה בשל-טון.

הוויכוח בינינו מעמיד אותנו לא פעם כמגוחכים כלפי חוץ, ולא פעם אנו פוגעים באינטרסים החיוניים של מערכות הבטחון. אין לזלזל בדעה האומרת שעם התלקחות הוויכוח הפנימי שלנו בבעיית השטחים החלו האזרחים בשטחים המוחזקים לחשוב: הנה, הנה יחול שינוי, — בעוד שלמעשה לא צפוי כל שינוי. התלקחות הוויכוח הפנימי גורמת להתלקחות הטרור.

כשם שכולנו מלוכדים סביב המבצעים להבטחת בטחוננו, כך נאה מלוכדים במדיניות לשמידת הבטחון ושלום המדינה.

הי"ד י. נבון:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת שופמן. כיוון שאיננו, אני מוסר את רשות הדיבור לחבר-הכנסת תופיק טובי, ואחריו לחבר-הכנסת שמואל תמיר.

תופיק טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. הצעת חוק זו דוגה בכנסת לפני כשנה והיא מובאת עתה להארכת תוקפה. אז התנגדנו לה, וגם עתה אנו מציעים להחזיר אותה לממשלה.

בהופעתנו אז הערכנו, בין היתר, שבמתן סמכות לבתי-משפט צבאיים בשטחים הכבושים לשפוט גם אזרחים ישראלים, העלולים לעבור על תקנות וחוקים שלא הכירו אותם, יש משום פגיעה בזכויותיהם של אזרחים ישראלים, ואמרנו שרק בתי-משפט אזרחיים ישראלים ישפטו אזרח תושב ישראל. והתרענו גם על כך שקיימת הסכנה של שפיטה כפולה.

ועד: הערכנו שהכיבוש לא דק מרחיק את השלום, אלא גם פוגע בחירויות ובזכויות הדמוקרטיות של אזרחי ישראל עצמם.

נוסף לכך, אנו מתנגדים להצעת חוק זו כי היא כוללת שורת קביעות שמגמתן היסודית היא לא כלשון

— חוק להארכת תוקף של תקנות-שעת-חירום (השטחים המוחזקים על-ידי צבא הגנה לישראל — שיפוט בעבירות ועזרה משפטית) (טובי, נבון, ש. תמיר, טיאר, אברני) —

יארניג בביתם — רץ אל השגריר יארניג לקפריסין. אולי כל אלה יחד אינם מקרים, אלא אופיינים מאוד; אולי גם אופיינית העובדה, שנרשמו לוויכוח היום חברי-הכנסת צימרמן ושופמן מגח"ל ומשום-מה לא השתתפו בו.

אולם אני רוצה, ברשות היושב-ראש, לאחוז את השור בקרניו. לגבי העובדה שיש רוב של יונים בממשלה הזאת לגבי שטחים אלה, כנראה לא נותר עוד ספק. אלא שמעבר המתירס אין גותנים לכם, ומאלצים אתכם לעשות היסטוריה, כפי שאלצו אתכם לעשות היסטוריה במאי וביוני. מה יהיה אם חרף כל הוויתורים וההתירו-צויות של אבא אבן —

אורי אברני (העולם הזה—כוח חדש):
על מה ויתר מר אבן? על שום דבר.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):
אני פונה אל הממשלה.

— מה יהיה אם חרף כל אלה, נאצר, חוסיין ואתאי — כפי שהדברים מסתמנים — לא יסכימו לקבל מכס את השטחים בתנאים שאתם מוכנים לתיתם, כפי שקורה עד היום? מה תעשו הלאה? זה שמונה-עשר חודש מוחזקים השטחים כאזור כיבוש. מדינת ישראל תקיים לשנתיים, שלוש, ארבע שנים כיבוש בחברון, יריחו, בית-לחם, לטרון, קלקיליה, והיא תחזיק תחת שלטונה אזרחים בשלטון כיבוש, וטריטוריה ארץ-ישראלית במצב של שטח מוחזק? האם זה עולה בקנה אחד עם התפיסה ההיסטורית שלנו? האם זה עולה בקנה אחד עם המושגים הדמוקרטיים שלנו?

אני חושב שאחד הדברים שעליהם יהרהר פעם ההיסטוריון הוא הפער שלא יאומן בין תושבית הנפלאה של צה"ל לכל אורך הדרך, שלאחד מביטוייה הגאים היינו עדים רק אמש, לבין אולת-היד וחוסר-האונים ובלבול-החושים של הממשלה בדונה בעניין הגורלי הזה, על צומת הדרכים הזה, שצריך לקבוע את עתידה של הארץ. אין זאת שאלה של השטחים. זאת היא שאלת קיומה של מדינת ישראל ושאלת קיומו של העם היהודי. אדוני היושב-ראש, לא יתנו לנו להיעצר בחצי הדרך חזרה. נהיה במקום שבו אנו עומדים — או בים. שמונה-עשר חודש אנו מתרוצצים וידנו מושטת לשלום — וחוטפים מכה אחר מכה בפרצוף. ניתן היה לקוות שלאחר כל אלה נסיק איזו מסקנה לגבי השטחים. כיבוש צבאי לא יחזיק מעמד לאורך ימים. שילוב אור-גני יחזיק גם יחזיק. שילוב אורגני מחייב גם לגבי השטחים וגם לגבי תושביהם.

באחד הדיונים דיבר שר המשפטים על כפיית אזרחות. מי מדבר על כך? האם מדובר בכפייה? אבל אנו חייבים לחתור לכך שאלה אשר יעזבו — יעזבו, וכל אלה החפצים באזרחות, ואשר יכריזו על נאמנות למדינת ישראל, תינתן להם בהדרגה סבירה האפשרות לכך. הגיעה העת לשחרר את הארץ הזאת מסיוט הפחדים והאימים שמנסים להלך עלינו בשוט הדמוגרפיה. למה כאנו לארץ הזאת אם פחדנו מדמוגרפיה? מימי ההצל, ואפילו דרך ימי הסוכנות, תמיד ידענו שיהיה כאן, במקרה הטוב ביותר, מיעוט ערבי גדול, והנה, איזה פיק-ברכיים, איזו חולשת-לב ברגע הגדול ביותר של האומה.

אדוני היושב-ראש, אינני חושב שאוכל לומר את

משטחי הכיבוש ופיצוץ בתים. זוהי ענישה ללא שיפוט, זוהי הפרה זועקת לשמים של זכויותיהם של אזרחים בני השטחים הכבושים. להסתמך על חוק שהתקין אותו השלטון הבריטי, חוק ברברי כזה, ולהשליך אורח מעבר לנהר הרחק מביתו, משפחתו, אל הלא-ידוע מה יקרה לו — זהו דבר בלתי אנושי, המנוגד לזכויות היסוד של האזרח.

במקרה של הפרת חוקים קיימים וצווים, אם של-טונות הכיבוש רוצים לפעול נגד אזרח מסוים, יעמידו אותו בפני משפט. אבל לנתק אותו, ללא כל שפיטה, מביתו, ממשפחתו, לגרש אותו — זהו דבר שאנו מוחים נגדו בכל התוקף, ותובעים להפסיק את מעשי הגירוש והבלתי-אנושיים האלה, הנמשכים בשטחים הכבושים. באשר להצעת החוק — אנו מציעים להחזירה לממשלה.

ה"ר י. נבון:

רשות הדיבור לחברי-הכנסת שמואל תמיר, ואחריו — לחברי-הכנסת נתן פלד.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. כאשר אתה מאזין לדבריו של חברי-הכנסת טובי, בדלים המקוממים את נפשו של כל אזרח ישראלי נאמן, חורה לך מאוד, שהצעת החוק הממשלתית —

תופיק טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
אתה מתקומם, כי אתה רוצה להמשיך בכיבוש.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):

מיד אסביר מדוע אני מתנגד לכיבוש.

— מצטער אתה מאוד, שהצעת החוק הממשל-תית נונתת לחברי-הכנסת תופיק טובי קורטוב של אסמכתה לטיעונו, אסמכתה בלתי-מוצדקת.

אני מתייחס בראש וראשונה לשם הצעת החוק — השטחים המוחזקים על-ידי צבא-הגנה לישראל — ואת שמונה-עשר חודש לאחר השיחור. איני יודע מה יהיה התרגום המדויק באנגלית, אבל בודאי אינו רחוק מן הביטוי "occupied territories", ולגבי המושג occupied territories אמרה מועצת הבטחון, שכל occupation כזה הוא פסול, והיא גם חייבה נסיגה משטחים שהם occupied, שהם מוחזקים.

על-פי כל הפירושים, בהקשר זה ובהקשר אחר, בעברית הביטוי "מוחזקים" יש לו משמעות בלתי-נעימה. אשה חוקית אינה מוחזקת.

אברהם טיאר (המרכז החפשי):

היא מוחזקה.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):

וקרקע מולדת אינה קרקע מוחזקת. אולי במקרה גרידא — ולא אתלה בכך פירושים רבים — אירע כך שהצעת חוק זו מובאת לפני הבית כיום שהממשלה, כפי שזה עתה שמענו, קיבלה את ערעורו של השר פנחס ספיר לגבי חלק מהנוהלים שהונהגו כבר בשטחים המ-שוחזרים; ימים מספר לאחר ההחלטה על מערך עם מפ"ם; בימים שבהם שר החוץ הישראלי — בניגוד לשרי החוץ של מצרים וירדן, המקבלים את השגריר

חוברת ז', ישיבה שמ"ג

— חוק להארכת תוקף של תקנות-שעת-חירום (השטחים המוחזקים על-ידי צבא הגנה לישראל — שיפוט בעבירות ועזרה משפטית) (ש. תמיר, אבנר, נבון, פלד, קרגמן, טיאר) —

אורי אבנר (העולם הזה—כוח חדש):
פאשיסט מתועב. שלטון בחירים, במקום שלטון הכנסת.

הי"ר י. נבון:
רשות הדיבור לחבר-הכנסת פלד, ואחריו לחבר-הכנסת האזנר.

נתן פלד (מפ"ם):
אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת הנכבדים. אני חושב שעם ישראל לא התפעל מעולם מנביאי שקר, לא מנביאי שקר שמדברים בפרוזה וגם לא מנביאים שקר שחורוים חרוזים.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):
איזו אמונה שלכם התגשמה?

נתן פלד (מפ"ם):
אורי צבי גרינברג הטיח פעם על האנשים שהיו את היסוד לבניין הארץ ולקליטת העלייה ולמדינת ישראל את הקללה המפורסמת "אל טל ואל מטר". אבל לא הטל ולא המטר לא נשמעו לנבואות השקר של אורי צבי גרינברג.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):
מכוח השירים האלה היה מרד שגירש את הבריטים, ובזכות זו אתה עומד כאן כרגע.

ישראל קרגמן (מפלגת העבודה הישראלית):
מי שקרא את השירים, עשה מרד...

נתן פלד (מפ"ם):
חבר-הכנסת תמיר מחלק את העם לגיבורים, שכפי הנראה הוא מייצג אותם, ואולי גם איוושהי תיבת דואר אנונימית, ומצד שני עומד רובו המכריע של העם, שהוא לפי טענתו של חבר-הכנסת תמיר אחוז פיק ברכיים וחולשת לב.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):
לא העם, ממשלתו.

נתן פלד (מפ"ם):
את מי אתה מייצג?

שמואל תמיר (המרכז החפשי):
נקיים משאל עם בנושא הזה.

אורי אבנר (העולם הזה—כוח חדש):
אדרבה.

נתן פלד (מפ"ם):
חבר-הכנסת תמיר אומר, שכאילו מצד אחד ישנו צה"ל, ומצד שני — מי? מי הקים את צה"ל?

שמואל תמיר (המרכז החפשי):
העם כולו.

נתן פלד (מפ"ם):
כל הגסיון הקלוקל הזה להפריד בין הממשלה, בין הכנסת והעם לבין צבא, זה נסיון שכל אחד בארץ הזאת יודע כיצד לכנותו.

אברהם טיאר (המרכז החפשי):
אל תחלק גם את צה"ל לגוש.

הדברים באותה עוצמה פנימית עמוקה, באותו הגיון-פלדה, שביטא אורי צבי גרינברג בשירו היום:

"השכל, הנעלם מכל רעיון,
הוא שכלם של שרי ארץ — כגרוגרת:
עמם נתן להם דם-כוח
של בניו לפתוח שער
אל מרחב מלכות מעבר
שער המוגף דורות.

ימים-ליליים הפכו לימים-שמש-דום בארץ
ופני בן-נון קרנו בשמש —
מבעד לעיגול-הגוהות מדרך למטה המצביא:
גיני חילו על במתי ארץ.
הם נראים בצבעי קשת: גוגסי-עשת!

בכידונים על רוביהם
משכו שמים אל רחוקי גופי קדם
ובערפם העם בזמר לכלולות-ירושלים
ותפילה עד לב שמים!

שרי ארץ — כגרוגרת נבוכים, רוצים לסגת
ואינם יודעים לסגת, איך לסגת?
אני אומר להם: הסוגו!

גיסו חמורת וגמלת וכל רכב-שלד-פלד
וכל המכוניות של אגד!

כתפי יארינג אבן ספיר
אינם בידח-מחסום-סלע
להסוג לבלי חשש פן
יפלו פגרינו בחולות שם
נקובים; כי יעמוד שם
עמוד אש ועמוד ענן שם
וכלי הזין. אבק עשן שם.

אם חיל אויב יעבור רק מטר
קו המים של סיני שוב המדברה
יאדים החול שם, יאדים השלג
בחרמון,

וצץ לראשו ערב הכתר
שהיה מיועד לנו;
ונחרוק שן כנוגסי גיר וגתר — —
לא אל לא מלך לא גבור עוד
ולא הר סיני בעלות השחר
ולא בארות הנפט לסחר — —

כל הקדש בבורות!
כל החמד בבורות!

אני מציץ לתוך תוכם
מבעד דמע צורב עין:
איני תופס בשכל דעת
שיכורים פה ולא מין?

אורי אבנר (העולם הזה—כוח חדש):
הוא דרש לפזר את הכנסת.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):
ולואי ויתבדו הדברים, ולא יבואו עלינו התוצאות
שאנו מזהירים מפניהן זה שמונה-עשרה חודש.

אורי אבנר (העולם הזה—כוח חדש):
פאשיסט היה ופאשיסט יהיה.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):
בלום פיק!

— חוק להארכת תוקף של תקנות-שעת-חירום (השטחים המוחזקים על-ידי צבא הגנה לישראל — שיפוט בעבירות ועזרה משפטית) (פלד, שוסטק, ש. תמיר, טיאר, אבנרי, נבון, האוזנר) —

נתן פלד (מפ"ם) :

רצוני לומר עוד מלה בקשר לדברים שנאמרו עד עכשיו. החוק הזה בא לבטא את מדיניות הממשלה כמות שהיא. זאת היא מדיניות האומרת —

אליעזר שוסטק (המרכז החפשי) :
מה היא אומרת?

נתן פלד (מפ"ם) :

— שהמצב שהתהווה לאחר מלחמת ששת הימים הוא בסיס להסדר של שלום בינינו לבין שכנינו ולא יבוא שינוי במצב הזה אלא במסגרת של הסדר שלום. מה אתם רוצים?

שמואל תמיר (המרכז החפשי) :

זאת אומרת כיבוש צבאי לנצח, עשרים שנה כיבוש צבאי. אנשי אחרות העמים.

נתן פלד (מפ"ם) :

לחבר-הכנסת תמיר יש פתרון יפה להחלטת מועצת הבטחון. הפטנט הוא להכריז על סיפוח. זה הפטנט? בזה תפתור את הבעיות המדיניות, הבטחוניות והדמו-גרפיות? עוד לא ראיתי מצדך מאמץ אינטלקטואלי רציני להשיב על הבעיה הדמוגרפית.

שמואל תמיר (המרכז החפשי) :

שמעת תשובה ברורה. אולי לא רצית לשמוע. תיסוגו גם מנצרת, גם שם יש הרבה ערבים.

נתן פלד (מפ"ם) :

המצב הקיים, ללא נסיגה, ימשיך להתקיים עד שנביא את הצד השני אל שולחן המשא-ומתן והסדר שלום —

שמואל תמיר (המרכז החפשי) :

תן תשובה אינטלקטואלית, מה תעשה אם לא יבואו, תחזיק כיבוש צבאי שלושים שנה?

נתן פלד (מפ"ם) :

— וכל עוד האפשרות הזאת לא נתממשה, נמשיך במדיניות של פיתוח השטחים ולא סיפוח השטחים.

שמואל תמיר (המרכז החפשי) :

וכיבוש צבאי זה.

אליעזר שוסטק (המרכז החפשי) :

אתה בעד מדיניות פיתוח השטחים?
הממשלה החליטה...

נתן פלד (מפ"ם) :

אני בעד מדיניות פיתוח השטחים, ולא בעד מדיניות של סיפוח. ומה שהחליטה הממשלה — בצדק החליטה.

אברהם טיאר (המרכז החפשי) :

כנראה לא שמעת על ההחלטה.

נתן פלד (מפ"ם) :

אני מסתמך על האינפורמציה של חבר-הכנסת תמיר. לא שמעתי את החדשות.

הממשלה עושה כל הזמן לפיתוח השטחים, להטבת מצבם, לדאגה לעבודה ולפרנסה לאוכלוסיה בשטחים המוחזקים, מבלי להכריע בשאלת הגבולות, שהיא נושא למשא-ומתן ולהסדר של שלום.

שמואל תמיר (המרכז החפשי) :

אתה מתחמק מעניין הכיבוש הצבאי.

אברהם טיאר (המרכז החפשי) :

זהו סיפוח כלכלי.

נתן פלד (מפ"ם) :

זה לא סיפוח. אחת משתיים, חבר-הכנסת טיאר: במה אתה מאשים את הממשלה? אתה מאשים את הממשלה שהיא לא עושה סיפוח, ומיד אתה אומר שהיא עושה סיפוח. תחליט קודם במה אתה מאשים את הממשלה.

אברהם טיאר (המרכז החפשי) :

אני מתרגם את דבריך. אתה בעד סיפוח כלכלי, ונגד סיפוח?

נתן פלד (מפ"ם) :

אני בעד פיתוח השטחים. יש בהם אוכלוסיה בתחום שאנו אחראים לו, ואנו צריכים — לפי מיטב יכולתנו — לפתח את האזורים הללו, לסייע להם בכך, לדאוג להם לעבודה, להעלות את רמת חייהם, לדאוג לבריאותם, לספק להם חשמל. אבל לעשות כל זאת מבלי לקבוע עובדות מדיניות שיעמדו בסתירה ויחסמו את הדרך למשא-ומתן ולהסדר של שלום.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש) :

מה ביחס לשלום אתם?

נתן פלד (מפ"ם) :

חבר-הכנסת אבנרי, גם לפני שנה, בוויכוח על החוק הזה, ברגע מסויים נתהוותה אחדות מופלאה בינך ובין סיעת המרכז החפשי, היזהר לך מכך.

אליעזר שוסטק (המרכז החפשי) :

למה הסכמת לסיפוח?

נתן פלד (מפ"ם) :

חבר-הכנסת שוסטק, במסגרת הזמן שנתונה לרשותי — אדבר על מה שאני מדבר, ולא על מה שאתה מדבר. עכשיו אני רוצה להעיר משהו על החוק העומד לדיון. מוזר בעיני שחברי כנסת פותחים את "דברי הכנסת" מלפני שנה ומעלים את הטענות שטענו נגד החוק הזה לפני שנה. הלא יש נסיון כלשהו שנצטבר במשך השנה הזאת. ואני כאדם העוקב אחרי המציאות בשטחים המוחזקים, לא נתקלתי בטענות, לא מצד אורי חים ישראלים, לא מצד האזרחים המקומיים, שחופפות את הטענות שהעלו חברי כנסת בדיון לפני שנה. לדעתי, תקנות אלו, בנסיבות שבהן הן מופעלות, עמדו בעיקרן במבחן. ולפיכך נצביע בעד העברת התקנות הללו לוועדה, ותהיה האפשרות בוועדה לבחון את הסעיפים ולהכניס את התיקונים המתחייבים מן הנסיון שנצטבר.

הי"ר י. נבון :

רשות הדיבור לחבר-הכנסת האוזנר.

גדעון האוזנר (המפלגה הליברלית העצמאית) :

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. זה אולי טבעי שבכל פעם שהמחוקק מוציא מפיו את המלה "שטחים מוחזקים" מתעורר מחדש הוויכוח הנוקב הקיים בציבור לגבי טיפולנו באותם שטחים. אבל כשם שאינני

— חוק להארכת חוק של תקנות שעת-חירום (השטחים המוחזקים על-ידי צבא הגנה לישראל — שיפוט בעבירות ועזרה משפטית) (האזנה, נבון, ביבי, י. ש. שפירא, אבנרי, טיאר) —

היא אשר תעשה איזה צעד העלול לסכן כל אפשרות, ולו שביב של תקווה העשויה לקרב את השלום.

אני סבור שהתבונה המדינית מחייבת — מחייבת את הממשלה ואת דוברי הבית הזה — שלא לדבר בצורה מרחיקה לכת, שאיננה יכולה להתממש. אם מדברים לשם הכרזות בלבד, נחא, ידברו הדוברים; אבל אם מדובר בדברים של ממש, שאנו רוצים לקיים אותם הלכה למעשה, לא נראים לי אותם הדוברים הקיצוניים על דבריהם הקיצוניים.

יורשה לי לומר לשר המשפטים ולממשלה, כי אני סבור שלא ממשלת ישראל היא שתקבע את השלב שאדבר עליו מיד כי אם מדינות ערב הן אשר יקבעו אותן. המהלכים לשלום ולמלחמה — אולי לשלום כן, אבל לא למלחמה — אינם ולא יהיו מעשי ידיה של ישראל, של ממשלת ישראל. אסור לנו להיחפז ולומר דברים העלולים להישמע בעיני העולם כסירוב או כסיכול אפשרות לקידום השלום. מכל מקום, אם אמנם ימשיכו הערבים לעמוד בעמדתם הנוקשה וידחו כל יד המושטת לשלום מצדנו, לא תהיה ברירה לדעתך, אלא לשנות כעבור זמן-מה את הסטטוס המשפטי של אותם שטחים, יען כי אי-אפשר להחזיק שטחים כאלה במשך שנים רבות בתקנות כאלה, בחוק שאינו מושלם; ולכן נראים לי הצעדים הממשתיים, ההתאורות בסבלנות וראייה נכונה של אותם צעדים מדיניים עצומים אשר הממשלה נוקטת בהם בתבונה.

אני סבור שהדיבורים הרבים, שגם שרי הממשלה נוקטים בהם, מופרזים הם. סבורני שבבית הזה סוערות לפעמים הרוחות שלא לצורך. אולי מסעירים את הרוחות כדי למשוך תשומת-לב, אולם ממשלת ישראל נמצאת כיום, בשעה זו, בימים אלה, במצב שהיא חייבת להראות לעולם כולו שהיא רוצה בשלום כן, ואם, חלילה, לא יבוא השלום, לא תהיה זו מדינת ישראל אשר דחתה אותה, אשר סיכלה אותה, ואו יהיו ידיו נקיות ואם נשנה — ולדעתך, צריך לשנות — את הסטטוס החוקי של השטחים המוחזקים.

הי"ר י. נבון :

רשות הדיבור לשר המשפטים, לתשובה.

שר המשפטים י. ש. שפירא :

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. טעות היא בידי אלה שטענו כי החוק הזה הוא חוק אשר שר הבטחון ממנה עליו. הכוון הוא שהתקנות הראשונות נחתמו על-ידי שר הבטחון ולא על-ידי שר המשפטים. אבל החוק כולו, לפי כל תכליתו, לפי כל תכנון, הוא חוק אשר בא להסדיר כמה וכמה דברים של פרוצדורה משפטית, כדי להקל על דיונים שיש בהם צורך.

לעצם החוק — כמובן לא נאמר כלום. חברי-הכנסת אבנרי, שמזמן לזמן יש לו אטביסם של שותפות עם חברי-הכנסת תמיר —

אורי אבנרי (העולם הזה — כוח חדש) :
אל תשמיץ אותנו.

אברהם טיאר (המרכז החפשי) :
זו מתמאה, או זה לגנאי ?

שר המשפטים י. ש. שפירא :
זהי קביעת עובדה.

גורס את הפתרון המדיני המידי, כשם שאינני חושב שהממשלה חייבת מיד להודרו בהחלטות מרחיקות לכת ולקבוע את גורלנו, ואולי אף את קיומה של המדינה ושל כל העם — כך אינני גורס בשום פנים ואופן שאנו חייבים מיד לעשות גם את ההיפך מזה, כפי שהציעו לנו פה מהצד השני של המתרס.

בדין מנסה הממשלה למצות כל דרך מדינית כדי להביא לידי פתרון, גורלי מאוד, רציני מאוד. וההיסטוריה לא תסלה לממשלה אם תיחפז ללא צורך ותקפוצ על סיסמאות. אנו חייבים למצות דרכים ולבדוק כל אפשרות — ואנו עושים זאת. אם יבוא יום ויתבדו האפשרויות, ולא יהיו עוד דרכים מוליכות לשלום — אני יודע מה ירצה דובו של העם, ואני מקווה כי זה מה שתעשה גם ממשלתו. ובינתיים יש חיי שעה. יש צורך לספק צרכי שעה. יש צורך לקיים ממשל מסוים ומשטר מסוים, משטר של חוק בשטחים המצויים בידינו, ואי-אפשר לזלזל בזה ולזרוק הצדה את כל העניינים האלה רק מפני שמישהו חושב שמבחנה פוליטית צריך מיד להודרו ולקבל החלטות מרחיקות לכת.

זהו אולי הדוממות לעשות סיכום ראשון של מפגש ישראלי חשוב בשטחים המוחזקים — המפגש השיפוטי. שלחנו לשם זרוע חשובה; שלחנו לשם שופטים. אמנם במדי צבא, אבל מתחת למדינה — מצפון אנושי והכרה משפטית רגישה, והם רכשו שם לעצמם, בדרך כלל וברוב המקרים, יחס של כבוד והוקרה. וכשם שהמשפט בישראל עמד במבחן, כך אפשר לומר כללית שעמד במבחן גם המפגש הזה שלנו עם המציאות בשטחים באמצעות הזרוע השיפוטית. אנשים שנמצאו אשמים — הורשעו בדין וגונשו. אנשים חפים מפשע, או כאלה שהיה קיים ספק לגבי אשמתם, יצאו זכאים ועוררו בכך הערכה וכבוד בקרב האוכלוסיה שם.

ובינתיים אנו עונים באמצעים זמניים על מצב זמני. והממשלה מציעה תקנות זמניות, לשעה, לפתרון עניין שהוא עניין לשעה, והיא חייבת לעשות זאת.

השטחים אינם הפקר. יש בהם שלטון חוק. ומי שעובר עבירה שם, או עובר עבירה אצלנו שצריכה להידון שם — יעמוד לדין, וצריך להסדיר זאת. זה מה שמציעה הממשלה. זהו הפתרון הצודק, הנכון, האנושי, המתנייע עם כל חובה בין-לאומית של המדינה הזאת. לכן לא נוסף לדון על העניינים העקרוניים. אני יודע שיש מחלוקת; יש הלטבטויות, והן צריכות להיות. ובינתיים צריך לפתור עניינים מסויימים, פרקטיים, שיביאו שלטון חוק ישראלי בכל מקום שבו צועדת רגלו של חייל ישראלי. הממשלה הביאה את הצעתה, ובדין עשתה כן, ואנו נצביע בעדה.

הי"ר י. נבון :

רשות הדיבור לחברי-הכנסת ביבי, אחרון הנואמים בוויכוח זה.

מרדכי ביבי (מפלגת העבודה הישראלית) :

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. כל אימת שעולה בעיית השטחים המוחזקים, מתעורר בבית דיון נוקב, אשר בודאי מוצדק הוא. אך דומני שאלה האותיות בקצוות נעלמות מהם העובדה שממשלת ישראל נמצאת במצב מיוחד במינו, ולא רק הממשלה, כי אם כל העם בישראל. מי מאתנו, אם בבית הזה ואם בכל בית ישראל, אינו מיחל לשלום ? לא ייתכן שדווקא ממשלת ישראל היא

— חוק להארכת תוקף של תקנות-שעת-חירום (השטחים המוחזקים על-ידי צבא הגנה לישראל — שיפוט בעבירות ועזרה משפטית) (י. ש. שפירא, ש. תמיר, האוזנר, שוסטק, אבנרי) —

ליוויכוחים, ששוב אינם נוגעים לחוק זה — על הריסת בתים בשטחים המוחזקים, על המצב המשפטי של ההתנחלות ועוד.

ובכן, אני חושב, ששר הבטחון נתן בבית הזה דינים וחשבונות ברורים ומדויקים על הפרוצדורה בהריסת בתים בשטחים המוחזקים. חבר-הכנסת תופיק טובי אומר שזה נעשה לפי חוק בדברי. כך לא חשבה לא ממשלת מצרים בעזה כאשר השאירה את החוק המנדטורי זה עוד עד עצם היום הזה וכך לא חשבה ממשלת ירדן. אבל חבר-הכנסת אבנרי לפחות ניסה לטפל קצת בחוק. הוא טען טענה פורמליסטית, שכל משפטן שנתקל בה מחפש דרכים כיצד לצאת ממנה.

אם אזרח תל-אביבי נסע לשכם ועבר שם עבירה — גנב, גול, היכה מישהו או שדד מישהו, או עבר על חוקי המהירות — עליך לשאול את עצמך, לדבריו אם יש חוק בעניין כזה גם בשכם. אם הוא מוגבל בעשיית מעשים כאלה בתל-אביב, יתנהג גם בשכם כפי שהיה מתנהג בתל-אביב. והנה אומרים שהממשלה עושה בעניין זה עוול גדול.

בארצות תרבות לא מעטות ביגמיה היא עבירה אקסטרטוריאלית. באנגליה זו עבירה אקסטרטוריאלית. שם יש מעט מאוד עבירות כאלה. ובכן, אנחנו צריכים לשקוד על כך שחלילה לא יתפסו בחור מתל-אביב שהגיע לשכם והתחתן שוב. הוא לא יכול היה לעשות זאת בתל-אביב, כי שם היה נשלח לבית הסוהר. אם כך, צריך לאפשר לו לרוץ לשכם ולבצע זאת שם, ואז זה יהיה בסדר גמור. איזה עקרון הוא זה? ואם בחור ישראלי יבוא לשכם ויפגש שם עם סוכן ירדני או מצרי וימסור לו אינפורמציה בטחונית על מה שנעשה בישראל, בתל-אביב או בשכם — וכידוע אין זו עבירה גדולה בשכם — האם רק משום שדיבר עם סוכן מודיעין ירדני בשכם, הוא צריך לצאת נקי? הממשלה איננה חושבת כך ולא הכנסת חושבת כך.

אורי אבנרי (העולם הזה — כוח חדש):
אין על כך מנשר של המושל?

שר-המשפטים י. ש. שפירא:

אינני יודע מה אומר המנשר של המושל בנקודה זו. אני רוצה שישפטו את המרגל באותה דרך, באותו אופן ובאותו עונש, כפי שהיו עושים לו היה עושה את הדבר ברמת-גן, בכפר-סבא או בתל-אביב. אני יכול להבין שדברים כאלה מעסיקים משפטים פדגוגיים, אבל מה זה מעניין אדם הרוצה לשפוט לפי השכל הפשוט והחורז ומדגיש אינני משפטן; מדוע לא יביאו אותו אדם לתל-אביב ולחייפה, יקח עורך-דין ויקבל את כל ההגנה וישפטו אותו? התקנה באה כדי שלא יוכל להגיד לבית-המשפט: עשיתי מה שעשיתי בשכם, לך אין סמכות.

אין שום סיכון כפול בסעיף 4(א). אבל, כדרכי תמיד, אם נשב בוועדה ויראו לי שיש פה צל סיכון כפול, אקבל כל תיקון, כדי למנוע סיכון כפול, כי איננו רוצים בסיכון כפול.

בעניין זה היתה הרמוניה מוחלטת. גם חבר-הכנסת תופיק טובי אמר, שרק בתי-משפט ישראליים צריכים לשפוט אזרחים ישראליים. ואם אזרח ישראלי או קבוצת אזרחים ישראליים באו לשכם והיתה מריבה ביניהם לבין

— — — מצאו שניהם ביחד אפשרות להתווכח עם חברי שר הדואר. אינני יודע מה ששר הדואר אמר. אינני יודע נגד מה הם מתקוממים, ואינני חושב שבאיוה אופן שהוא זה הוגן כלפי השר ישעיהו, שהוא בן-בית בבית הזה, שאם יש למישהו טענות נגדו, נגד דעה שהביע, שהדברים ייאמרו בהעדרו ובלי כל אפשרות מצדו להעמיד את הדברים על דיוקם ועל מכונם, כדי הטובה עליו בנאום ובניסוח דברים.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):
לשם כך הגשתי לו שאילתה.

שר-המשפטים י. ש. שפירא:

כל הצרה שלך היא, שאין לך שום כוח של התאפ-קות, שאינך יכול לדחות דבר למחר.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):
קראתי זאת בעתונות.

שר-המשפטים י. ש. שפירא:

אם אתה רוצה להטיח דברים נגד הדברים שהשמיע השר ישעיהו, ואתה קבעת כבר לדבר על כך מחר, ההגי-גות האלמנטריות מחייבות אותך להמתין עד מחר, אולם אין לך כוח לכך.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):

עד שתבוא תשובה לשאילתה יעברו שישה שבועות.

גדעון האוזנר (המפלגה הליברלית העצמאית):
הוא כבר הספיק להכחיש היום.

אליעזר שוסטק (המרכז החפשי):

מה הוא יכול להכחיש? שלא הבינו אותו.

שר-המשפטים י. ש. שפירא:

חבר-הכנסת אבנרי התלונן בדצמבר 1968 על הק-ניית הסמכות לשר הפנים להחיל את המשפט הישראלי על השטחים המוחזקים. לדבריו, זאת טעות, הסמכות היא בידי הממשלה. הזמן הטוב להתנגד לזה, ומותר היה להתנגד לזה, היה כאשר הובא החוק אשר ייפה את כוחה של הממשלה להטיל את המשפט הישראלי. חבר-הכנסת אבנרי נאם באותה ישיבה כמעט את הנאום הארוך ביותר. הוא לא אמר מלה. הוא אמר חצי מלה...

אורי אבנרי (העולם הזה — כוח חדש):
דובר רק על ירושלים באותה ישיבה.

שר-המשפטים י. ש. שפירא:

אתה מדבר על מה שנותן לך לדבר. אלא מה? יש הבדל גדול בין חבר-הכנסת אורי אבנרי ביוני 1967 לבין דצמבר 1968.

אורי אבנרי (העולם הזה — כוח חדש):
השר דיין אמר...

שר-המשפטים י. ש. שפירא:

מה שהשר דיין אמר, תאמר כאשר יהיה באולם. לגבי מה שאתה אומר — תשאיר לכולנו לקרוא את הנאום שלך.

חבר-הכנסת אבנרי ניסה בינתיים להיכנס אתי

— חוק להארכת תוקף של תקנות-שעת-חירום (השטחים המוחזקים על-ידי צבא הגנה לישראל — שיפוט בעבירות ועזרה משפטית) (י. ש. שפירא, אבנרי, טובי, ש. תמיר, נבון, טיאר) —

על עניין השטחים המוחזקים, בעוד שעל הנושא הזה מתנהלים ויכוחים רציניים ביותר בתוך הממשלה בעצם הימים האלה. לא אגרד לוויכוח זה ולא אשמיע בציבור את דעתי לפני שהספקתי להשמיעה בממשלה עצמה.

אינני רוצה להיכנס למחלוקת משפחתית בעניין מר אורי צבי גרינברג, שלך, חבר-הכנסת תמיר, הוא גיס, ולי הוא בן דוד שלישי בשלישי. הלוואי וזקנותו לא תבייש את צעירותו. אבל על מה אני יכול להתווכח עם אורי צבי גרינברג, עם משורר? אילו היה אורי צבי גרינברג מדבר בלשון פשוטה, כפי שבני אדם פשוטים כמוני יכולים לדבר — היה לי מה לענות לאורי צבי גרינברג. אני עוד זוכר את כתיבתו של אורי צבי ב"חיות העם". אני גם זוכר שהרבה שנים אחרי זה היה שותק. לא אני רוצה להשתק אותו. אני חושב את אורי צבי גרינברג — אם זה בכלל חשוב מה שאני חושב בעניין זה — אני חושב אותו למשורר גדול, ועם זה אינני מסכים לשום רעיון פוליטי שלו. מעולם לא הסכמתי. אבל הוא לא המשורר הגדול הראשון שאנשים מן הישוב לא הסכימו אותו. ואני חושב שחבר-הכנסת פלד, שזוכר — ומותר לו לזכור — את הקללה של "אל טל ואל מטר", יודע שלמרות הכל הוא משורר גדול. אמנם אינני מטיף לסליחה למשוררים, ואפילו לא למשוררים גדולים, אבל אינני יכול להתווכח אותו בלשונו — לא בחרוזים לבנים ולא בחרוזים בלתי-לבנים.

הדבר הזה הוא רלבנטי, כי אתה דיקלמת אותו, חבר-הכנסת תמיר, והדיקלום הזה היה רלבנטי לכל נאומך, שלא היה אלא דיקלום.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):

בזאת עוד ניווכח בתקופה לא רחוקה.

שר-המשפטים י. ש. שפירא:

כן, ניווכח.

היו"ר י. נבון:

אנחנו עוברים להצבעה.

הצבעה

בעד ההצעה להעביר את הצעת

החוק לוועדת החוץ והבטחון

— רוב

— מיעוט

נגד

ההצעה להעביר את הצעת החוק להארכת תוקף של תקנות-שעת-חירום (השטחים המוחזקים על-ידי צבא הגנה לישראל — שיפוט בעבירות ועזרה משפטית), תשכ"ט—1968, לוועדת החוץ והבטחון נתקבלה.

היו"ר י. נבון:

הישיבה הבאה מחר...

שר-המשפטים י. ש. שפירא:

יש עוד חוק קטן שדברי עליו יימשכו רק שתי דקות.

אברהם טיאר (המרכז החפשי):

חייבים לפתוח מחדש את הישיבה.

היו"ר י. נבון:

עוד לא הכרתי על סיום הישיבה.

קבוצת תושבי שכם והמשטרה הצבאית אסרה את כולם והביאה אותם לדיון, לדעתו של חבר-הכנסת טובי, השופט הצבאי או בית-המשפט הצבאי דיון את התור-שבים הערביים, ואילו היהודים מתל-אביב אסור לו לשפוט, זוהי הקונצפציה של חבר-הכנסת טובי, קונצפציה שאינני מסכים לה.

אין זה נכון ששר המשפטים רשאי לפקח על בתי-המשפט בשטחים המוחזקים. כל הממשל בשטחים הוא בידי המפקדים על הכוחות הצבאיים.

שמחתי לשמוע את ההתנגדות הכנה של חבר-הכנסת תופיק טובי לגירוש מעבר לנהר, — לא רק מפיו של חבר-הכנסת תופיק טובי. הדבר הזה מבצבץ גם בעתונות הערבית. כנראה זה עונש אפקטיבי נגד מסיתים, והמסיתים כאן הם מסיתים לרצח, ומי שמסית לרצח בל גא ירגו אם מגרשים אותו למקום שהסתתו איננה יעילה.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):

להיפך, שם זה יותר יעיל, הייתי אומר.

שר-המשפטים י. ש. שפירא:

בוודאי, יש מחסור גדול במסיתים ברבת עמון.

אין זו אמת שבתי-המשפט הצבאיים אינם מקבלים טיעונים שצעד זה או אחר הוא בניגוד לאמנת ז'נבה. נכון הוא שאין עדיפות לאמנת ז'נבה על פני הצווים של המפקדים הצבאיים. לא ראיתי סעיף העדפה כזה באיזו מדינה שהיא.

תופיק טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

למה זה היה ובוטל?

שר-המשפטים י. ש. שפירא:

בדקים כל צו כמו כל חוק. אין כל סיבה, ובפרט לפי הקונצפציה שלנו, שלא נקבל אמנות בין-לאומיות שיש להן בכלל סטאטוס של חוק. אך לומר שאמנה בין-לאומית עדיפה מחוק — דבר כזה לא ייתכן. המחוקק, בבואו לחוקק, מביא בחשבון, חייב להביא בחשבון, אמנות בין-לאומיות. יתירה מזו: כשיש סתירה בין חוק מקומי ובין אמנה בין-לאומית, משתדל בית-המשפט ליישבה כדי לקיים את שני הדוקומנטים גם יחד, אבל בראש וראשונה החוק המקומי הוא החוק הקובע. יש אמנות שבצורה זו או אחרת אפילו צירפנו לחוקים שלנו. אך מעולם לא אמרנו שבמקרה שיש סתירה בין החוק והאמנה — האמנה עדיפה. זה פשוט דבר אשר משפטן טעה בניסוחו, ומותר לו לטעות.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):

בסיביר מקיימים את אמנת ז'נבה.

שר-המשפטים י. ש. שפירא:

הוויכוח בעניין מתן כתובות אחרות הוא ויכוח קל מאוד, הוא גם בלתי-חשוב מאוד.

אלהים אדירים, הממשלה "המסכנה" הזאת, שאין לה בכלל כל תמיכה בכנסת; המוני העם העומדים מאחורי המרכז החדש, או החפשי, אילצו אותנו, את הממשלה, במאיינו, ומאלצים את הממשלה הזאת בלי סוף... כך מדברים על הצעת חוק, וכך מדברים

ח. חוק לביטול חוקי בלו שנושנו, תשכ"ט-1968 *

(קריאה ראשונה)

לצורך זה מנגנון, למשל בשביל לגבות כמה מאות לירות בשנה בלו על גפרורים וכדומה. על כן אני מבקש להעביר את הצעת החוק לוועדה.

הי"ר י. נבון:

אני מעמיד את ההצעה להצבעה.

ה צ ב ע ה

ההצעה להעביר את הצעת החוק לביטול חוקי בלו שנושנו, תשכ"ט-1968, לוועדת הכספים נתקבלה.

הי"ר י. נבון:

הישיבה הבאה מחר בשעה 16.00. ישיבה זו נעולה.

הי"ר י. נבון:

אנחנו עוברים לסעיף ח' בסדר-היום: חוק לביטול חוקי בלו שנושנו, תשכ"ט-1968, קריאה ראשונה. רשות הדיבור לשר המשפטים.

שר-המשפטים י. ש. שפירא:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. אני מבקש להעביר לוועדת הכספים את הצעת החוק לביטול חוקי בלו שנושנו, תשכ"ט-1968. אנחנו מבקשים לבטל את פקודת המלח, פקודת הבלו על גפרורים, פקודת הבלו על קלפים וחוק הבלו על צמיגים, תשי"ג-1953, מפני שכל אלה הם חוקים שאבד עליהם כלח. חלק מהם נתבטל בפועל ממש; חלק מהם איננו ראוי שנחזיק

הישיבה ננעלה בשעה 21.00.